



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ**

**Τμήμα Ι.Α.Κ.Α.**

**Τίτλος Π.Μ.Σ.: «Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στις Ιστορικές, Αρχαιολογικές και Ανθρωπολογικές Σπουδές»**

## **ΚΡΑΥΓΕΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΜΙΑΣ «ΑΛΛΗΣ» ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ**

**ΑΝΑΣΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

Φωτογραφία εξωφύλλου: Από το προσωπικό μου αρχείο. Η φωτογραφία ανήκει στο Sinan Targay και είναι τραβηγμένη στην Κωνσταντινούπολη κατά την περίοδο των εξεγέρσεων.



**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΙΩΑΝΝΑ ΛΑΛΙΩΤΟΥ**

**ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΔΕΛΤΣΟΥ**

**ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΤΡΙΑΔΗΣ**



[https://www.google.com/search?q=%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%82&client=firefox-b-&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwibm9ur\\_87gAhVE2KQKHR9qDDEQ\\_AUIDigB&biw=1366&bih=654#imgrc=f3fphodm\\_1jvzM:](https://www.google.com/search?q=%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%82&client=firefox-b-&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwibm9ur_87gAhVE2KQKHR9qDDEQ_AUIDigB&biw=1366&bih=654#imgrc=f3fphodm_1jvzM:)

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1	
Θεωρητικές προσεγγίσεις της έρευνας.....	10
Κεφάλαιο 2	
Αναλύοντας την αντίσταση στο κράτος: η έρευνα.....	28
Κεφάλαιο 3	
Προσωπική αποτίμηση της πραγματικότητάς τους.....	80
Βιβλιογραφία.....	82



Ανάστου Κωνσταντίνος

**ΚΡΑΥΓΕΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΜΙΑΣ «ΑΛΛΗΣ» ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:  
ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ**

ΒΟΛΟΣ 2018-2019

## Περίληψη έρευνας

Η παρούσα έρευνα είναι αποδομικού και κοινωνιολογικά κριτικού χαρακτήρα και επιχειρεί να προσεγγίσει και να ερμηνεύσει κοινωνικά παραβατικές και αποκλίνουσες συμπεριφορές των νέων ενάντια σε κρατικούς θεσμούς. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα μελετώνται ζητήματα βίας, ναρκωτικών, ένοπλων επιθέσεων, ριζοσπαστικών δομών αντίστασης σε κρατικές δομές και ευρύτερα περιστατικά νομικής και ποινικής δίωξης. Η έρευνα διεξάγεται σε συγκεκριμένο εθνογραφικό (πόλη της Ελλάδας) και ηλικιακό (15 έως 27 ετών) πλαίσιο και αποσκοπεί στο να ασκήσει πολύπλευρη κριτική η οποία κυμαίνεται μεταξύ των διπόλων εξουσία - αντιεξουσία, νόμος - παρανομία, κοινωνική – προσωπική ιδεολογία, αποδεκτό – μη αποδεκτό.

## Εισαγωγή

Το έτος 2018 βρίσκει το ελληνικό κράτος να διανύει το 8ο έτος οικονομικής ύφεσης. Το 1/3 των Ελλήνων ζει στα όρια της φτώχειας σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat. Το περιβάλλον της μελέτης μου είναι στον ελλαδικό χώρο. Δε θα δώσω περισσότερες πληροφορίες για την τοποθεσία και το χρόνο προκειμένου να προστατέψω τους πληροφορητές μου. Ο λόγος που θα ακολουθήσω τα συγκεκριμένα άτομα είναι λόγο της αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς που επιδεικνύουν. Τα ονόματα των ατόμων θα μείνουν κρυφά και θα χρησιμοποιηθούν γράμματα. Οι συνεντεύξεις είναι ανώνυμες. Τους συγκεκριμένους ανηλίκους και νέους τους ακολουθούσα αρκετό καιρό. Μετά από κάποιο διάστημα άρχισαν να μου εμπιστεύονται περισσότερο. Μεταξύ των περιστατικών που θα περιγράψω σε κάποια ήμουν μάρτυρας και κάποια άλλα μου τα εμπιστεύτηκαν. Στην αρχή ανησυχούσαν μήπως είμαι αστυνομικός και τους συλλάβουν αργότερα. Στη συνέχεια αφού τους διαβεβαίωσα ότι δεν υπάρχει κίνδυνος με τον καιρό μου επέτρεψαν να τους ακολουθώ καθημερινά για κάποιες ώρες. Τα αδικήματα που έχουν κατηγορηθεί κατά καιρούς με βάση την ελληνική νομοθεσία είναι η παράβαση του νόμου με ναρκωτικών, της βιαιοπραγίας, ληστείας και οπλοφορίας και απαγωγής. Στόχος της παρατήρησης ήταν να ακουστούν οι φωνές αυτών των ανθρώπων και να γίνει μία συζήτηση σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο, τους νόμους την καταστολή αλλά και την ανυπακοή-αντίσταση αυτών των ανθρώπων.

Γιατί ένας ανήλικος να επιλέξει να ακολουθήσει μία ζωή η οποία είναι ενάντια στο κράτος και να διακινδυνεύσει την ελευθερία του; Οι πράξεις τους πέρα από μία αντίδραση, είναι βαθιά πολιτικές καθώς τόσο η συνείδηση των πράξεων όσο και οι πράξεις αυτές εναντιώνονται στους κρατικούς μηχανισμούς και θεσμούς. Βασικός εχθρός τους όπως οι ίδιοι μου είπαν είναι *“Οι μπάτσοι. Δε μπορείς να ηρεμήσεις με αυτούς τους πουτάνες γιούς, είναι παντού και το μόνο που κάνουν είναι να δίνουν ζύλο”*. Όλοι τους είναι αντιφασίστες όπως μου δήλωσαν και αυτή είναι και η μοναδική πολιτική τους θέση που εξέφρασαν ανοιχτά και ήταν κοινή σε όλους. Κάποιοι από αυτούς είναι αντεξουσιαστές, άλλοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σαν πολιτικά

υποκείμενα και άλλοι αντιστέκονται χωρίς να ιδεολογικοποιούν τις πράξεις τους, δικαιολογώντας αυτές σαν μοναδικό τρόπο επιβίωσης. Η πολιτική τους ταυτότητα χτίζεται με βάση τις πράξεις τους ενάντια στο κράτος οι οποίες δεν γίνονται μόνο στο πλαίσιο της επιβίωσής τους, όπως ανέφερα παραπάνω, επειδή τους έχει παραμελήσει όπως μου είπαν, αλλά και επειδή με κάθε τρόπο θέλουν να το καταστρέψουν επειδή δεν συμφωνούν ιδεολογικά με την ύπαρξή του, ή απλώς δε τους εξυπηρετεί , όπως τονίζουν κάποιοι η ύπαρξή του. *“Πούλησα κόκα γιατί έπρεπε να δώσω λεφτά για το σπίτι στη μάνα μου. Ένα σπίτι έχουμε και θέλουν και αυτό. Αλήθεια αν δεν είχα ζωή πλέον , θα τους είχα γαζώσει όλους αλλά πάντα έχεις κόσμο που σε αγαπάει. Πέρα από τους συγγενείς είναι και μία άλλη οικογένεια, αυτή εδώ (δείχνοντας τους φίλους του)”*.





## Κεφάλαιο 1

### Θεωρητικές προσεγγίσεις της έρευνας

Όπως ήδη αναφέρθηκε, σκοπός της έρευνας που διεξήχθη και παρουσιάζεται, είναι η μελέτη των αντιστασιακών πρακτικών των νέων ενάντια σε κρατικούς θεσμούς. Οι θεσμοί αυτοί, όπως θα δούμε παρακάτω, σχετίζονται με κανονιστικούς τύπους συμπεριφοράς που επιβάλλονται στο υποκείμενο μέσα από νόμους, κοινωνικές νόρμες και σχέσεις εξουσίας. Μέσα από την έρευνα, αναδιατυπώνονται οι κρατικοί θεσμοί και οι πολιτικές στάσεις του κράτους μέσα από τη ματιά των νέων, βάσει της πολιτικής και κοινωνικής ιδεολογίας τους, αλλά και των πράξεών τους που απορρέουν από αυτή.

Όπως θα δούμε παρακάτω, οι πράξεις και οι σκέψεις των νέων που συμμετέχουν στην έρευνα, σχετίζονται άμεσα με το θεσμοθετημένο πολιτικό σύστημα στην Ελλάδα και σκοπός τους είναι η ρήξη ή ο κατευνασμός του υπάρχοντος συστήματος, χωρίς όμως να γίνεται αναφορά ως προς μία εναλλακτική μορφή ή αντικατάσταση αυτού. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα, εκφράζουν κριτική, απόψεις και παράπονα γύρω από κρατικούς θεσμούς ως προς τις κοινωνικές τάξεις, την οικονομία, τον τρόπο διακυβέρνησης κ.λπ. και οριοθετούν τη σημασία της παραβατικής συμπεριφοράς και της βίας ως μορφές κατάρριψης των παραπάνω κοινωνικοπολιτικών παραγόντων.

Στο παρόν κεφάλαιο, θα διαμορφώσω το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και θα προσεγγίσω τις πολιτικές και κοινωνικές έννοιες που τέθηκαν προς αμφισβήτηση ή αποδόμηση από τη σκοπιά των νέων. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο σκέλος (θεωρητικό υπόβαθρο) θα προσδιορίσω αναλυτικά τις έννοιες «θεσμός» (σε συνάρτηση με το πολιτικό σύστημα και τη δράση των νέων γύρω από αυτόν), «λόγος» (θεωρία του λόγου) και «ιδεολογία» καθώς σχετίζονται άμεσα με τις απόψεις των νέων. Επιπλέον θα αναλυθούν οι έννοιες «αποδόμηση» και «μεταδομισμός», οι οποίες οριοθετούν μία

ερμηνευτική κριτική προσέγγιση γύρω από τις απόψεις τους, σε συνδυασμό με παγιωμένες κρατικές αντιλήψεις και θεσμούς. Στη συνέχεια, θα γίνει μία αναφορά και ανάλυση ως προς τα δίπολα «εξουσία – αντιεξουσία» και «νόμος – παρανομία» με σκοπό την κατανόηση και ερμηνεία των απόψεων και φράσεων των συμμετεχόντων.

## **1.1 Θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας: αναλύοντας το θεσμικό και το ιδεολογικό στο πολιτικοκοινωνικό σύστημα.**

### **1.1.1 Θεσμοί, νόμοι και πολιτική.**

Ο όρος «θεσμός» προέρχεται από το ρήμα «τίθημι» και προσδιορίζει κάτι που έχει τεθεί ως πραγματικό και δίκαιο. Πολιτικά και κοινωνικά, η έννοια «θεσμός» περιγράφει έναν κανόνα δικαίου, μία αντίληψη δηλαδή που έχει κατοχυρωθεί νομικά και αναπαράγεται λεκτικά ή πρακτικά από τα πολιτικά υποκείμενα.

Σε μία κοινωνία, ένας θεσμός είναι ο βασικός πυρήνας του κανονισμού της συμπεριφοράς και της δόμησης των σκέψεων του υποκειμένου. Σε μια κοινωνία υπάρχουν τυπικοί και άτυποι θεσμοί. Οι πρώτοι αφορούν το σύνολο των γραμμένων κανόνων, νόμων κ.λπ., ενώ οι δεύτεροι είναι άγραφοι κανόνες συμπεριφοράς. Και οι δύο εκφάνσεις αλληλεπιδρούν και καθορίζουν τα κανονιστικά πρότυπα συμπεριφοράς του υποκειμένου. Οι θεσμοί, φαίνεται επίσης να αποτελούν μία διαμορφωμένη αντίληψη γύρω από την έννοια της ηθικής, καθώς προάγουν άτυπα ή τυπικά αξίες όπως η οικογένεια, η βασική εκπαίδευση κ.λπ. Ένα σύνολο θεσμών (π.χ. οι πολιτικοί θεσμοί, οι εκκλησιαστικοί, οι κοινοβουλευτικοί κ.α.) αποτελεί μία πολιτική στάση η οποία σκιαγραφεί συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς, τα οποία με τη σειρά τους αναπαράγουν μία κανονιστική αντίληψη συμπεριφοράς και ηθικής. Φαίνεται επομένως πως κάθε θεσμός είναι ένας μηχανισμός κοινωνικού

ελέγχου που καθορίζει τη συμπεριφορά του υποκειμένου σε αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα.

Οι νέοι, βλέποντας τους θεσμούς και το εκάστοτε πολιτικό σύστημα που τους προάγει ως ένα νοσηρό σύστημα που ευνοεί μόνο τους «υπάκουους», αμέσως εμφανίζουν δείγματα αποστροφής, απέχουν από τα πολιτικά θεσμικά κοινά και με την άρνησή τους αυτή, απορυθμίζουν τον πολιτικό μηχανισμό που υφίσταται στην εκάστοτε κοινωνία που βιώνουν. Έτσι, σε μεγάλο βαθμό οι νέοι δηλώνουν αποχή από την πολιτική και περιορίζονται στον κλειστό κύκλο των προσωπικών τους ενδιαφερόντων. Συνεπώς μιλάμε για μία εκούσια περιθωριοποίηση ως προς τη συμμετοχή στα πολιτικά θεσμικά κοινά ενός κράτους.

Υπάρχει μια μορφή περιθωριοποίησης, η ενεργητική περιθωριοποίηση, που εκδηλώνεται με ενέργειες χαρακτηριζόμενες από το κράτος ως τρομοκρατικές. Ακτιβιστές νέοι, βλέποντας την πολιτική σαν έναν δυσλειτουργικό μηχανισμό, παίρνουν την απόφαση να αντιταχθούν ιδεολογικά προς αυτόν και να επιτεθούν έμπρακτα. Ο ακτιβισμός του αναρχικού χώρου ιδιαίτερα, όπως θα δούμε, δεσμεύεται για τον πλήρη αφανισμό του πολιτικού σκηνικού και αρνείται να κυβερνηθεί από άτομα που θεωρεί ανάξια να τον κυβερνούν και να καθορίζουν το μέλλον του. Βέβαια εδώ σημειώνεται πως από κάποιο σημείο κι έπειτα, παρατηρείται πως δεν γίνεται πλήρως αντιληπτός αρκετές φορές ο εναλλακτικός τύπος συμπεριφοράς και ηθικής που οι αντιστασιακοί προσπαθούν να εγκαθιδρύσουν κοινωνικά.

Βλέπουμε επομένως πως λύση ενάντια στα προβλήματα του κρατικού πολιτικού μηχανισμού είναι οι έμπρακτες επιθετικές ενέργειες όπως ακόμα και η χρήση βίας ως μορφή αντίστασης. Συνεπώς γίνεται λόγος για μία μορφή *αντιβίας*. Η αντιβία των ομάδων αυτών δεν σημαίνει αποκλειστικά χρήση βίας εναντίον των κρατικών μηχανισμών, αλλά εναντίον των κρατικών θεσμών. Χρησιμοποιώντας διάφορους θεσμικούς τύπους, όπως η κατάληψη και η αυτό-οργάνωση, δημιουργούν μία δική τους κοινωνία μέσα στην ήδη

υπάρχουσα προκειμένου να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν κοινωνικά και να προβάλουν τις απόψεις τους. Η κοινωνία αυτή συνιστά μία εναλλακτική θεσμική μορφή, η οποία ανταποκρίνεται στην ιδεολογία που αναπαράγει η εκάστοτε ιδεολογική κοινότητα των νέων.

### 1.1.2 Η έννοια του λόγου στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο.

Κατά τον Φουκώ, η χρήση του λόγου σε ζητήματα περί αλήθειας είναι θέμα πολιτικό και κοινωνικό. Ο Φουκώ ισχυρίζεται πως ο λόγος εντοπίζεται εφαρμοσμένα σε καθιερωμένες κοινωνικές συναναστροφές και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των υποκειμένων, εντοπίζεται όμως και σε δημοσιογραφικές, επικοινωνιακές, πολιτικές και επιστημονικές πρακτικές, επηρεάζοντας αρκετά τον τρόπο λήψης πολιτικών και κοινωνικών αποφάσεων του υποκειμένου. Η διαμόρφωση της αλήθειας μέσω του λόγου πηγάζει συνήθως από την εκάστοτε αρχή εξουσίας, η οποία χρησιμοποιεί τους λόγους ως βάση κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών κινήτρων και προάγει στο λόγο των υποκειμένων τους δικούς της, κατασκευασμένους και παγιωμένους όρους γύρω από αυτή<sup>1</sup>. Ο Φουκώ, στο βιβλίο του “*Εξουσία, γνώση και ηθική*” ισχυρίζεται πως η πολιτική θεωρία δεν έπαψε ποτέ να πηγάζει από ένα ανώτερο πρόσωπο με εξουσιαστική ισχύ και πως αυτό που χρειαζόμαστε είναι μια θεωρία που δεν θα εστιάζεται γύρω από το πρόβλημα της ανώτατης αρχής. *Πρέπει να κόψουμε το κεφάλι του βασιλιά*, γράφει εμφιατικά<sup>2</sup>. Ο Φουκώ ορίζει μία δική του προσέγγιση της εξουσίας: Υποστηρίζει πως η εξουσία δεν αποτελεί κάτι το κοινωνικά από, ένα είδος υλικής μορφής - θα λέγαμε - που απλώς αποκτάται και μεταβιβάζεται. Θεωρεί πως στην κοινωνία υφίστανται σχέσεις εξουσίας, οι οποίες, κυρίως μέσω του λόγου, διαμορφώνουν συγκεκριμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Δεν πρόκειται επομένως για μία ενιαία μορφή εξουσίας, αλλά για πολλές διαιρετές μορφές αυτής, που οροθετούνται μέσα στη χρήση του λόγου μεταξύ των υποκειμένων. Υπάρχει δηλαδή, μια

---

<sup>1</sup> Foucault M., *Εξουσία, γνώση και ηθική*. Αθήνα, Ύψιλον, 1987, σ. 24  
<sup>2</sup> Στο ίδιο

σχεσιακή αντίληψη της εξουσίας<sup>3</sup>. Στην ιστορία της σεξουαλικότητας, ο Φουκώ δίνει το δικό του ορισμό για την εξουσία:

*Με τον όρο εξουσία, νομίζω πως πρέπει καταρχήν να εννοούμε το πλήθος των σχέσεων δύναμης που ενυπάρχουν στον χώρο όπου ασκούνται και είναι συστατικές της οργάνωσής τους. Το παιχνίδι που μέσα από αδιάκοπους αγώνες και συγκρούσεις τις μεταμορφώνει, τις ενδυναμώνει, τις αντιστρέφει. Τα στηρίγματα που αυτές οι σχέσεις δύναμης βρίσκουν αναμεταξύ τους έτσι που σχηματίζουν αλυσίδα ή σύστημα, ή, αντίθετα, τις αναντιστοιχίες, τις αντιφάσεις που απομονώνουν τη μια από την άλλη. Τις στρατηγικές τέλος, μέσα στις οποίες ενεργοποιούνται και που το γενικό τους σχέδιο ή η θεσμική τους αποκρυστάλλωση υλοποιούνται στους κρατικούς μηχανισμούς, στη διατύπωση του νόμου, στις κοινωνικές ηγεμονίες<sup>4</sup>.*

Η άσκηση της κοινωνικής πολιτικής επομένως, συνδέεται άμεσα με την εξουσία του λόγου καθώς η εκφορά αυτού και οι πρακτικές του (σύμφωνα με τη φουκωική αντίληψη της εξουσιαστικής του ισχύος), έχει τη δυνατότητα να ορίζει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες ως μειονεκτικές, να δημιουργεί «θετικές» και «αρνητικές» κοινωνικές ταυτότητες, καθώς και κανονιστικές και «αποκλίνουσες» συμπεριφορές.

Ο Φουκώ βέβαια επισημαίνει πως οι σχέσεις εξουσίας δεν είναι απαραίτητα σχέσεις βίας, καθώς σκοπός της βίας είναι η περιθωριοποίηση, ή και η αφάνιση του υποκειμένου, ενώ σκοπός της εξουσίας είναι η συγκρότηση/μορφοποίηση του υποκειμένου. Η εξουσία αποτελεί όργανο δράσης μέσω ενός προσώπου ή μιας ομάδας προσώπων με σκοπό τη δημιουργία κανονιστικών τύπων συμπεριφοράς. Η άσκηση της εξουσίας έχει στόχο να οριοθετήσει τις ενδεχόμενες συμπεριφορές των υποκειμένων, να δομήσει σε περιθωριοποιημένα πλαίσια το ενδεχόμενο πεδίο δράσης των άλλων<sup>5</sup>. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί πως ο Φουκώ δεν υποστήριξε ποτέ πως η

---

<sup>3</sup> Foucault M., *Η ιστορία της σεξουαλικότητας 1. Η δίψα της γνώσης*, Αθήνα, Ράππας, 1978, σ. 117

<sup>4</sup> Στο ίδιο, σ. 115-116

<sup>5</sup> Foucault M., *Η μικροφυσική της εξουσίας*, Αθήνα, Ύψιλον, 1991, σ. 93

εξουσία ή οι εξουσιαστικές δομές είναι τα στοιχεία που μπορούν να ερμηνεύσουν κάθε κοινωνικό φαινόμενο ή που αποτελούν πάντα την «πηγή του κακού». Δεν ορίζει την εξουσία ως παντοδύναμη, καθώς δεν θεωρεί πως σε αυτή την περίπτωση θα είχαν εγκαθιδρυθεί σχέσεις εξουσίας. Με βάση αυτό το σκεπτικό, ο ίδιος γράφει χαρακτηριστικά ότι *ακριβώς επειδή δεν υπάρχει καμία παντοδύναμη εξουσία, υπάρχουν πανταχού παρούσες σχέσεις εξουσίας*<sup>6</sup>.

Ωστόσο, οι σύγχρονες εκφάνσεις της κριτικής θεωρίας του λόγου (με κυριότερους θεμελιωτές τους Ernesto Laclau και Chantal Mouffe) διακρίνουν και μία θετική πτυχή μεταξύ των κριτικών της θεωρίας του λόγου, τη *Θετική ανάλυση του λόγου* (Positive Discourse Analysis) που λαμβάνει χώρα επίσης σε κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές. Η έννοια του λόγου είναι πολύπλευρη και οι εκφραστές της, ανάλογα με τις αξίες που πρεσβεύουν, μπορούν να την χρησιμοποιήσουν ως επικοινωνιακό και πολιτικό εργαλείο άμεσου επηρεασμού. Ο εκφερόμενος λόγος δηλαδή, μπορεί να αποτελέσει είτε «επιβραδυνόμενο» είτε «επιταχυνόμενο» όχημα για την αποδόμηση ρατσιστικών αντιλήψεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων<sup>7</sup>. Με άλλα λόγια, ο τρόπος χρήσης του λόγου μπορεί να καθορίσει, να ερμηνεύσει, να παγιώσει ή να ανατρέψει καθιερωμένες αντιλήψεις, οι οποίες μοιάζουν φυσικές και κοινωνικά αποδεκτές.

### 1.1.3 Η έννοια ιδεολογία και οι κοινωνικές εκφάνσεις της.

Ο όρος «ιδεολογία» λαμβάνει διάφορες σημασίες από το πολιτικό και θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται. Συχνά στην καθημερινότητα χρησιμοποιούμε την ιδεολογία για να περιγράψουμε ένα σύνολο ιδεών, αξιών

---

<sup>6</sup> Foucault M., *Σκέψεις γύρω από το Μαρξισμό, τη φαινομενολογία και την εξουσία* Αθήνα, Futura, 2013, σ. 42

<sup>7</sup> Ντούνης Α. *Προσεγγίζοντας τη Θεωρία του Λόγου*, <http://socialpolicy.gr/2011/08/>, προσπελάστηκε 13/09/2016

και πεποιθήσεων (σχετικά με τον κόσμο, τη φύση, την κοινωνία, τον άνθρωπο, το δίκαιο και το άδικο), το οποίο μπορεί να χαρακτηρίζει ένα άτομο ή μία ομάδα, μια κοινωνική τάξη, μία ολόκληρη κοινωνία, ένα έθνος, κ.λπ. Σύμφωνα με τον ορισμό του Oxford English Dictionary, *η ιδεολογία αποτελεί ένα συστηματικό σχήμα ιδεών, σχετιζόμενο με την πολιτική ή την κοινωνία ή με τη συμπεριφορά μια τάξης ή μίας κοινωνικής ομάδας, που αποβλέπει να δικαιολογήσει ενέργειες, ιδιαίτερα αυτές που υποστηρίζονται απόλυτα ή υιοθετούνται σαν να αποτελούν συνολική άποψη και διατηρούνται χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι εξελίξεις των πραγμάτων*<sup>8</sup>. Ο παραπάνω ορισμός αφορά μία κυρίαρχη ιδεολογία, δημιουργεί όμως ενστάσεις καθώς είναι παγιωμένος σε παραδοσιακές, θεσμοθετημένες δομές.

Θα μπορούσα να υιοθετήσω τη μαρξιστική αντίληψη περί *ψευδούς συνείδησης* στην ιδεολογία, ότι δηλαδή η ιδεολογία δεν παύει να είναι το αποτέλεσμα θεσμοθετημένων πρακτικών κοινωνικής κριτικής ή υποστήριξης. Σύμφωνα με τη μαρξιστική θεωρία, η ιδεολογία είναι μια ψευδής αναπαράσταση του πραγματικού κόσμου, δηλαδή εξυπηρετεί στη παρερμηνευση των πραγματικών παραγωγικών κοινωνικών σχέσεων. Η ιδεολογία, με άλλα λόγια, δεν είναι αυτόνομη, αλλά εξαρτάται από τις κοινωνικές συνθήκες οι οποίες τη διαμορφώνουν, άρα η ύπαρξή της είναι συνδεδεμένη με αυτές<sup>9</sup>. Συνεπώς, σύμφωνα με τον Μαρξ, αν εκλείψουν οι κοινωνικές συνθήκες στις οποίες βασίζεται, θα εξαφανιστεί και η ίδια. Παράλληλα, οι κοινωνικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από τη θέση του καθενός στην παραγωγική διαδικασία, την τάξη στην οποία ανήκει. Η ιδεολογία δε θα μπορούσε να μένει ανεπηρέαστη από αυτόν τον ταξικό διαχωρισμό. Η κυρίαρχη τάξη κατέχει τόσο τα μέσα της υλικής παραγωγής, όσο και τα μέσα της διανοητικής παραγωγής. Επομένως, οι κυρίαρχες σκέψεις αντανakλούν τις

---

<sup>8</sup> Hollindale P., *Ideology and the Children's Book* στο *Literature for children Contemporary criticism*, Routledge, London & New York 1992, σ. 19

<sup>9</sup> Ricoeur, P. *Lectures on Ideology and Utopia*. New York : Columbia University Press, 1986. σ. 106.



κυρίαρχες σχέσεις και τις ιδέες πάνω στις οποίες βασίζονται. Επιπλέον, οι κυρίαρχες ιδέες χαρακτηρίζουν την περίοδο στην οποία επικρατούν<sup>10</sup>.

Οι εισηγήσεις στον 20<sup>ο</sup> αιώνα γύρω από τη θεωρία του λόγου όμως από την άλλη, ασκούν κριτική ακόμη και στη μαρξιστική αντίληψη περί ιδεολογίας. Όπως ανέφερα προηγουμένως, ο λόγος αποτελεί ένα πεδίο αποφάνσεων που συμβάλλουν στην κατασκευή κοινωνικών και πολιτικών ταυτοτήτων γύρω από ένα υποκείμενο ή αντικείμενο, σε συγκεκριμένα θεσμοθετημένα κοινωνικά πλαίσια. Οι πρακτικές εφαρμογές του λόγου ορίζουν καταστάσεις και πρόσωπα και ο κάθε λόγος που μορφοποιείται γύρω από αυτά σχηματίζει ένα δικό του κανονιστικό πεδίο. Πάνω σε αυτό το συλλογισμό, μπορώ να σταθώ και να προσαρμόσω μία προσέγγιση της έννοιας «ιδεολογία». Κύριος εκπρόσωπος της ενασχόλησης με την ιδεολογία, στο πλαίσιο του κοινωνικά θεσμοθετημένου λόγου, υπήρξε ο Γάλλος μαρξιστής Φιλόσοφος Louis Althusser. Σύμφωνα με τον Althusser, *η ιδεολογία ορίζεται ως ένα σύστημα αναπαραστάσεων που συσκοτίζουν τις πραγματικές κοινωνικές σχέσεις, με το να διαμορφώνουν φαντασιακές σχέσεις μεταξύ των ατόμων, καθώς και ανάμεσα στον κοινωνικό σχηματισμό*<sup>11</sup>. Βέβαια θεωρούσε πως η ιδεολογία είναι αναπόσπαστο μέρος της ίδιας της κοινωνίας για το σχηματισμό, το μετασχηματισμό και τον εξοπλισμό της κοινωνικής πραγματικότητας ανθρώπων, ώστε να είναι ικανοί να ανταποκριθούν στις κοινωνικές συνθήκες ύπαρξής τους. Για τον Althusser, η ιδεολογία δεν είναι κάποιας μορφής αντικείμενο, αλλά αναδύεται μέσα από διάφορες κοινωνικές διαδράσεις και συνιστά τις δομές του κοινωνικού περιβάλλοντος. Διαφωνεί με την άποψη του Μαρξ ότι η ιδεολογία είναι «ψευδής συνείδηση» και υποστηρίζει πως η ιδεολογία αποτελεί το νοηματικό πλαίσιο όπου δομείται η

---

<sup>10</sup> Marx K., Engels F. *Η Γερμανική Ιδεολογία* (φάκελος σημειώσεων μαθήματος "θεωρίες της πολιτικής-Karl Marx"). Αθήνα : Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2011. σ. 139, 140

<sup>11</sup> Ντούνης, Α., *Althusser και ο ορισμός της ιδεολογίας*, <http://socialpolicy.gr/2012/12/althusser.html>, προσπελάστηκε 13/06/2016

έννοια του «εαυτού» του υποκειμένου. Με λίγα λόγια η ίδια η ιδεολογία μετατρέπει το άτομο σε υποκείμενο<sup>12</sup>.

#### 1.1.4 Αποδόμηση: ορισμός και εκφάνσεις του όρου στη δικαιοσύνη.

Η αποδόμηση είναι ένας φιλοσοφικός, λογοτεχνικός και κοινωνιολογικός όρος που εκφράζει τη λεπτομερή ανάγνωση κειμένων, υποδεικνύοντας ότι δεν είναι ένα ενιαίο όλον, αλλά αποτελείται από διάφορα δίπολα που συνεπάγονται αντιφατικά νοήματα. Ο J. Hillis Miller αναφέρει χαρακτηριστικά σε ένα από τα δοκίμιά του:

*Αποδόμηση δεν είναι το να αποσυναρμολογήσεις τη δομή ενός κειμένου, αλλά μία υπόδειξη ότι το ίδιο το κείμενο έχει αποσυναρμολογήσει τον εαυτό του. Αυτό που φαίνεται ως η συμπαγής του βάση δεν είναι βράχος, αλλά αέρας<sup>13</sup>.*

Την έννοια «αποδόμηση» εισήγαγε ο Αλγερινός φιλόσοφος Ζακ Ντερντά τη δεκαετία του '60. Σκοπός της αποδόμησης είναι ο εντοπισμός και η ανάδειξη τυχόντων κενών και απροσδιόριστων θέσεων στο περιεχόμενο ενός κειμένου, αυτό που ο Ντερντά αποκαλεί *απορίες* του κειμένου, με αποτέλεσμα να αναδειχθούν τόσο η άρρητη ιδεολογία του, όσο και η ρητή<sup>14</sup>. Όπως γράφει ο J. A. Cuddon, «ένα κείμενο μπορεί να διαβαστεί σαν να λέει κάτι πολύ διαφορετικό από αυτό που εμφανίζεται να λέει, σαν να μεταφέρει πληθώρα σημασιών ή σαν να λέει πολλά διαφορετικά πράγματα, τα οποία είναι κατά βάση αντιθετικά, αντιφατικά και ανατρεπτικά αυτού που μπορεί να

---

<sup>12</sup> Ντούνης Α. *Althusser και ο ορισμός της ιδεολογίας*

<http://socialpolicy.gr/2012/12/althusser>, προσπελάστηκε 13/06/2016

<sup>13</sup> Miller J. H, *Stevens' Rock and Criticism as Cure, part I*, Georgia Review, 1976, σ 30

<sup>14</sup> Τσιάμη Ζ., *Εικόνες και εννοιοδοτήσεις του Φύλου στα λαϊκά θεσσαλικά παραμύθια: μία μεταδομιστική προσέγγιση*, Πτυχιακή εργασία του Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, 2015 – 2016, σ.19

θεωρήσει η παραδοσιακή κριτική ως τη μία, μοναδική και σταθερή του σημασία<sup>15</sup>».

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως η έννοια της αποδόμησης παρόλο που περικλείει εκφάνσεις του γραπτού λόγου, λαμβάνει και κοινωνιολογικές ή πολιτικές κριτικές διαστάσεις. Στο δοκίμιό του Ντεριντά “*Ισχύς Νόμου*” γίνεται λόγος για την αποδόμηση μέσα στο πολιτικό, το κοινωνικό και το εξουσιαστικό κομμάτι σε μία κοινωνία, ως νόημα αντιφάσεων που καθορίζουν και συγκροτούν το δίκαιο και το άδικο, το νόμιμο και το παράνομο<sup>16</sup>. Πιο συγκεκριμένα, ο ίδιος ο Φιλόσοφος στο βιβλίο αναδεικνύει από την πρώτη σχεδόν στιγμή την άποψή του γύρω από την αποδομιστική κριτική στο θέμα της δικαιοσύνης ως πυρήνα αμφισβήτησης της πραγματικής υπόστασης αυτής:

*Η αποδόμηση δεν επιτρέπει αφ’ εαυτής καμία σωστή-δίκαιη πράξη, κανένα σωστό-δίκαιο λόγο περί της δικαιοσύνης, αλλά αποτελεί μάλιστα μία απειλή εναντίον του δικαίου και καταστρέφει τον όρο δυνατότητας της δικαιοσύνης<sup>17</sup>.*

Η παραπάνω άποψη επιτρέπει να δούμε μέσα από τη ματιά του φιλοσόφου το νόμο και τη δικαιοσύνη ως θεσμούς που περικλείουν αντιφάσεις. Τέτοιες αντιφάσεις ενδεχομένως, θα μπορούσαν να είναι η εξουσία ως φαινόμενο ατομικό ή συλλογικό, η κατασκευή της ηθικής ως μέσο αποκατάστασης του δικαίου ή ως μέσο εξυπηρέτησης της λειτουργικότητας των θεσμών κ.λπ.

---

<sup>15</sup> Barry, P, *Γνωριμία με τη θεωρία* (μτφ. Α. Νάτσινα), Βιβλιόραμα, Αθήνα 2013, σ. 97

<sup>16</sup> Σχετικά με το θέμα, βλ. Derrida J., *Ισχύς Νόμου*, μτφρ-σημειώσεις-επίμετρο Β. Μπιτσώρης, Πατάκης, Αθήνα , 2015

<sup>17</sup> Derrida J., *Ισχύς Νόμου*, μτφρ-σημειώσεις-επίμετρο Β. Μπιτσώρης, Πατάκης, Αθήνα , 2015, σ. 13

### 1.1.5 Ορίζοντας και αποδομώντας τα δίπολα: εξουσία – αντιεξουσία, νόμος – παρανομία.

#### *Εξουσία και αντιεξουσία*

Με έναν πρόχειρο ορισμό της έννοιας «εξουσία» θα μπορούσαμε να πούμε πως πρόκειται για τη δυνατότητα επιβολής της θέλησης ενός υποκειμένου σε κάποιο άλλο. Στην πολιτική της διάσταση, η εξουσία αφορά τη δυνατότητα ενός κράτους να ελέγχει τις ενέργειες του λαού του και να προάγει συγκεκριμένους τύπους συμπεριφοράς προς αυτόν. Χρήσιμος είναι ο ορισμός του Castells σχετικά με την έννοια:

*Εξουσία είναι η ικανότητα ενός κοινωνικού παράγοντα να επιδρά στο περιβάλλον του για την ικανοποίηση αναγκών και την επίτευξη σκοπών<sup>18</sup>.*

Σημαντική είναι και η αναφορά του Deleuze γύρω από την εξουσία. Στο βιβλίο του “*Νίτσε και Φιλοσοφία*” (1962), υποστηρίζει ιδιαίτερα την άποψη του Νίτσε για «θέληση για ισχύ», όχι ως «μια ιδιαίτερη ψυχολογική ορμή, όπως η αγάπη για ισχύ που κινητοποιεί διάφορους πολιτικούς δρώντες», αλλά ως «η εμμενής αρχή με τους όρους της οποίας πρέπει κανείς να κατανοεί όλα τα ανθρώπινα ορμέμφυτα<sup>19</sup>». Με πιο απλά λόγια, η θέληση για ισχύ γίνεται αφετηρία όλης της κοινωνικής πραγματικότητας που συλλαμβάνεται ως μία συνολική μορφή δύναμης και όχι από επιμέρους στοιχεία.

Στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο, αυτή η σύλληψη του πεδίου δυνάμεων έχει ως αποτέλεσμα «μια πρωτο-αποδομιστική έννοια της εξουσίας, σύμφωνα με την οποία η ισχύς του κάθε σώματος δεν εξαρτάται από το ίδιο, αλλά από τις σχέσεις με άλλα σώματα»<sup>20</sup>. Αν ένα σώμα επιδιώκει την αύξηση της ισχύος του, αυτό μπορεί να το επιτύχει με πολλούς τρόπους: απαλλοτριώνοντας την

---

<sup>18</sup> Castells M., *Communication Power*, 2009

<sup>19</sup> Αναφέρεται στο Patton, P. (2000) *Deleuze and the Political*. London & New York: Routledge, σ. 49

<sup>20</sup> Στο ίδιο, σ. 51

ισχύ κάποιου άλλου σώματος, συμμαχώντας μαζί του, θέτοντας περιορισμούς στη δράση του, κ.λπ.<sup>21</sup>.

Αξιοσημείωτη επίσης, είναι η διάκριση των εξουσιών του Mann, ο οποίος διαχωρίζει την έννοια σε δύο διπολικά μεταξύ τους ζεύγη: Εντατική ≠ Εκτεταμένη, Επιτακτική ≠ Διάχυτη. Στο πρώτο ζεύγος (εντατική - εκτεταμένη), η εντατική εξουσία χαρακτηρίζεται από απολυταρχικότητα και συνήθως λαμβάνει συγκεκριμένο χωρικό εύρος και συμπεριλαμβάνει επίσης συγκεκριμένο αριθμό ανθρώπων (π.χ. η στρατιωτική οργάνωση). Η εκτεταμένη εξουσία αντίστοιχα, χαρακτηρίζεται από πιο ασθενείς δομές οργάνωσης και συνήθως εκτείνεται ευρέως τόσο χωρικά όσο και σε αριθμό ανθρώπων που επηρεάζονται (π.χ. η καπιταλιστική αγορά). Στο δεύτερο ζεύγος (επιτακτική - διάχυτη), η επιτακτική εξουσία βασίζεται σε ορατές και στέρεες διαταγές και υπάρχει συνειδητή υπακοή από την πλευρά του εξουσιαζόμενου και επομένως αποτελεί αποτέλεσμα της θέλησης κοινωνικών παραγόντων (π.χ. το αστικό κράτος και ο κοινοβουλευτισμός). Η διάχυτη εξουσία απλώνεται με τρόπο περισσότερο ασυνείδητο, παράγοντας κοινές κοινωνικές πρακτικές, που ενσαρκώνουν σχέσεις εξουσίας αλλά δεν επιβάλλονται ρητά (πχ. τα κινήματα, οι τάξεις).

Είναι εύκολο να κατανοήσουμε πως ο ορισμός της εξουσίας προσελκύει αυτόματα στην επιφάνεια και την αντίφασή του: την αντί-εξουσία. Για την ανάλυση του όρου, θα χρησιμοποιήσουμε τη θεωρία περί αντιεξουσίας του θεωρητικού John Holloway.

Όπως επισημαίνει ο Holloway, αφετηρία του ορισμού της αντιεξουσίας αποτελεί το στοιχείο της άρνησης<sup>22</sup>. Εν ολίγοις, ως αντιεξουσία ορίζεται η άρνηση ενός υποκειμένου να δεχτεί οποιαδήποτε επιβολή πάνω του. Ο Holloway αναφέρει:

---

<sup>21</sup> Ιωάννου Δ., *Εξάρχεια 1974 – 2004: Σχεδιάσματα μίας Ντελεζιανής γεωγραφίας*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα, 2016, σ. 47

<sup>22</sup> John Holloway, *Δώδεκα θέσεις για την Αντιεξουσία* (μετάφραση Πάνος Αγγελόπουλος), *Θέσεις*, τεύχος 92, χ.τ., Ιούλιος, Σεπτέμβριος 2005, σ. 1

*Εν αρχή ην η κραυγή και όχι ο λόγος: μια κραυγή απέναντι στον ακρωτηριασμό των ανθρώπινων ζωών από τον καπιταλισμό, μια κραυγή θλίψης, μια κραυγή φρίκης, μια κραυγή οργής, μια κραυγή άρνησης: ΟΧΙ!*

*Η σκέψη, για να πει την αλήθεια της κραυγής, πρέπει να είναι αρνητική. Δεν θέλουμε να καταλάβουμε τον κόσμο αλλά να τον αρνηθούμε. Έργο της θεωρίας είναι να εννοιολογεί αρνητικά τον κόσμο χωρίς να διακρίνεται από την πρακτική αλλά σαν μια στιγμή της πρακτικής, σαν ένα μέρος του αγώνα για την αλλαγή του κόσμου, για να τον καταστήσει άξιο της ανθρωπότητας. Αλλά, μετά απ' ό,τι έχει ήδη συμβεί, πώς γίνεται μόλις και να αρχίζουμε να ονειρευόμαστε την αλλαγή του κόσμου<sup>23</sup>;*

Ο Holloway υποστηρίζει πως δεν μπορεί να υπάρξει αξιοπρεπής δομή μίας κοινωνίας που να πηγάζει από το ίδιο το κράτος. «Κατά το μεγαλύτερο μέρος του περασμένου αιώνα, οι προσπάθειες για τη δημιουργία ενός κόσμου αντάξιου της ανθρωπότητας επικεντρώθηκαν στο κράτος και στην ιδέα περί κατάκτησης της κρατικής εξουσίας» επισημαίνει<sup>24</sup> και ισχυρίζεται πως για να υπάρξει ριζική κοινωνική αλλαγή ή αναδόμηση δεν πρέπει κανείς να βασίζεται στην κατάκτηση της εξουσία, αλλά στην κατάλυσή της:

*Αν η επανάσταση μέσα από την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας αποδείχθηκε μια ψευδαίσθηση, κάτι τέτοιο δεν σημαίνει ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε την ίδια την ιδέα της επανάστασης. Πρέπει όμως να την συλλάβουμε με άλλους όρους: όχι ως κατάκτηση της εξουσίας, αλλά ως κατάλυση της εξουσίας<sup>25</sup>.*

Ο αγώνας για την κατάλυση της εξουσίας είναι αγώνας για τη χειραφέτηση της «δύναμης» (potentia) από την «εξουσία» (potestas) . Για να υιοθετήσουμε την οπτική της αλλαγής του κόσμου άνευ απόκτησης της εξουσίας, οφείλουμε να προχωρήσουμε σε μια διάκριση ανάμεσα σε δύναμη-

---

<sup>23</sup> Στο ίδιο

<sup>24</sup> Στο ίδιο

<sup>25</sup> Στο ίδιο, σ 1, 2

δράση (potentia) και εξουσία-κυριαρχία (potestas). Σε κάθε προσπάθεια κοινωνικής αλλαγής, σύμφωνα με τον Holloway, παρεμβαίνει το πράττειν (η δραστηριότητα). Το πράττειν περιλαμβάνει την ικανότητα που έχουμε να δρούμε, δηλαδή τη δύναμη-δράση. Η δύναμη υπό αυτή την έννοια λαμβάνει εννοιολογική θέση στο πράττειν: είναι η δύναμη-δράση<sup>26</sup>.

### *Νόμος/δίκαιο και παρανομία*

Ο ορισμός και η αποδόμηση του παραπάνω διπόλου προαπαιτεί τον ορισμό της έννοιας του νόμου. Ο νόμος, κατά την έννοια του δικαίου, είναι οι θεσμοθετημένοι σε ένα κράτος γραπτοί κανόνες, οι νόρμες που ρυθμίζουν και οριοθετούν τη συμπεριφορά των πολιτών ως προς τις μεταξύ τους σχέσεις και στηρίζονται στο Σύνταγμα της εκάστοτε χώρας. Οι νόμοι στηρίζονται σε κοινοβουλευτικούς θεσμούς και περικλείονται σε τρεις κεντρικές κατηγορίες: α) τους ουσιαστικούς (νόμοι που περιέχουν κανόνες δικαίου ανεξάρτητα από την προέλευσή τους), β) τους τυπικούς (νόμοι που προέρχονται από θέσπιση του Συντάγματος) και γ) προσωρινοί/αναγκαστικοί (νόμοι που προέρχονται σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης από τον ηγέτη της εκτελεστικής εξουσίας)<sup>27</sup>.

Ορίζοντας την έννοια του νόμου, διευκολυνόμαστε στο να προσδιορίσουμε και την έννοια της παρανομίας και του παρανόμου. Θα μπορούσαμε κάλλιστα να ισχυριστούμε πως ως *παράνομο* θεωρείται κάθε πράξη ή ενέργεια που αντιβαίνει στους θεσπισμένους κρατικούς κανόνες. Αν υιοθετήσουμε την παραπάνω αντίληψη όμως, θα μπορούσαμε επίσης να ισχυριστούμε πως η παρανομία αποτελεί κάτι το ανήθικο μέσα σε πλαίσια θεσμών και κανόνων που ορίζουν την έννοια της ηθικής. Πριν παγιώσουμε/φυσικοποιήσουμε την αντίληψη αυτή όμως, θα πρέπει να επανεξετάσουμε την έννοια της ηθικής και του δικαίου πέραν των θεσμών. Ο Ντερντά υποστηρίζει πως η θεσμοθετημένη δικαιοσύνη εύκολα αποδομείται

---

<sup>26</sup> Στο ίδιο, σ. 2

<sup>27</sup> Ποια είναι η έννοια του νόμου και ποιες είναι οι διακρίσεις του; - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Επιστημών Διοίκησης - Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, σελ. 6

αν επανορίσουμε τους όρους του δικαίου μέσα στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, θεωρεί πως το δίκαιο είναι ουσιαστικά αποδομήσιμο, καθώς είναι δομημένο πάνω σε κοινωνικές εκφάνσεις και κειμενικά στρώματα, τα οποία με τη σειρά τους μπορούν επίσης να μετασχηματιστούν (και αυτό ακριβώς αφορά την ιστορία του δικαίου, η δυνατότητα μετασχηματισμού και βελτίωσής του)<sup>28</sup>.

Ο Ντεριντά ισχυρίζεται πως το δίκαιο είναι δομήσιμο και επομένως η αποδόμηση είναι η δικαιοσύνη<sup>29</sup>. Με άλλα λόγια, το δίκαιο καθιστά την αποδόμηση εφικτή ή την άσκηση μίας αποδόμησης που εστιάζει στα περί δικαίου ερωτήματα. Ο Ντεριντά προτείνει τρεις προτάσεις για την παραπάνω αμφισβήτηση<sup>30</sup>:

- 1. Η αποδομησιμότητα του δικαίου καθιστά δυνατή την αποδόμηση*
- 2. Η μη αποδομησιμότητα της δικαιοσύνης καθιστά επίσης δυνατή την αποδόμηση, και δη συγχέεται με αυτήν.*
- 3. Η δόμηση λαμβάνει χώρα στο μεσοδιάστημα που χωρίζει τη μη αποδομησιμότητα του δικαίου*

Η αποδόμηση ως προς το νόμιμο/δίκαιο επομένως, είναι δυνατή ως μία προσέγγιση του αδυνάτου, ακόμα και εκεί που δεν υφίσταται ή δεν διακρίνεται εύκολα η δικαιοσύνη. Η δομή του νόμου ή του δικαίου επομένως, τραβάει στην επιφάνεια και την άσκηση της αποδόμησης αυτού<sup>31</sup>.

---

<sup>28</sup> Derrida J., ό.π., σ. 40

<sup>29</sup> Στο ίδιο, σ. 41

<sup>30</sup> Στο ίδιο, σ. 41

<sup>31</sup> Στο ίδιο, σ. 42



### 1.1.6 Η έννοια της υποκουλτούρας-αντικουλτούρας

Οι υποκουλτούρες γίνονται αντιληπτές με δύο τρόπους. Ο πρώτος ανήκει στην Πολιτική επιστήμη και αντιμετωπίζει τις υποκουλτούρες σαν ομάδες οι οποίες διαχωρίζονται από την κυρίαρχη κουλτούρα, τόσο με τις αντιλήψεις τους όσο και με τις δομές που δημιουργούν. Αυτό βέβαια δεν προϋποθέτει ότι αποτελούν συγκροτημένες ομάδες. Ο δεύτερος τρόπος χρησιμοποιείται από τις πολιτισμικές σπουδές και αντιλαμβάνεται τις υποκουλτούρες ως κοινωνικές ομάδες με συγκρότηση και κοινή ταυτότητα.

Ο Almond και ο Verba ασχολήθηκαν με τον πρώτο τρόπο διαχωρισμού της υποκουλτούρας και έθεσαν τις βάσεις που χρειάστηκαν<sup>32</sup>. *“Εξηγήσαμε πως οι περισσότερες πολιτικές κουλτούρες είναι ετερογενείς. Ακόμα και οι πιο αναπτυγμένες συμμετοχικές υποκουλτούρες θα περιλαμβάνουν στρώματα με υποτακτική και κοινοτική κουλτούρα. Χρησιμοποιούμε τον όρο 'υποκουλτούρα' για να αναφερθούμε σε αυτά τα συστατικά στοιχεία των πολιτικών κουλτουρών<sup>33</sup>”*.

Αυτή τους η οπτική περιορίζει πολύ την ανθρωπολογική οπτική καθώς αντιμετωπίζει το άτομο μονοδιάστατα. Η δημιουργία των υποκουλτούρων δεν εξαρτάται μόνο από την πολιτική οπτική του ατόμου. Το άτομο δημιουργεί κοινωνικά πλέγματα, όπου εμπλέκεται και το ίδιο δημιουργώντας δεσμούς και ομάδες με τα άτομα που αποφασίζει να δράσει. Είναι απαραίτητο μελετώντας την πολιτική κουλτούρα μιας κοινωνίας να αναφερθούμε στις κοινωνικές/ταξικές υποκουλτούρες που τη συνθέτουν, δηλαδή σε πολιτισμικά υποσύνολα που συνδέονται με την ταξική δομή και που χαρακτηρίζονται από διαφοροποιημένη πολιτική πρόσληψη και συμπεριφορά<sup>34</sup>. Για αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται ποσοτικές έρευνες.

---

<sup>32</sup> Γιώργος Διακουμάκος "Διδακτορική Διατριβή: "Πολιτ:57-58ιστικές πρακτικές και πολιτικές αντιλήψεις. Οι κεντρικές ελληνικές (πολιτικές) υποκουλτούρες" σελ. 30

<sup>33</sup> Almond Gabriel & Sidney Verba, 1989, *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*, London, Sage (πρώτη έκδοση 1963)

<sup>34</sup> Παντελίδου Μαλούτα Μάρω, 1992:57-58, *Γυναίκες και πολιτική*, Αθήνα, Gutenberg

Ο δεύτερος τρόπος από την άλλη επικεντρώνεται σε μικρότερες ομάδες οι οποίες έχουν μεγαλύτερη συγκρότηση και συνοχή μεταξύ τους τα άτομα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μελέτη των Punks και Skinheads, στην Αγγλία. (πχ Willis 1977, Hebdige 1988, Hall & Jefferson 1996). Αυτές οι υποκουλτούρες εκφράστηκαν με τόσο εντυπωσιακό τρόπο και απασχόλησαν σε τέτοιο βαθμό τα ΜΜΕ και την επιστημονική έρευνα που σε κάποιες μελέτες η υποκουλτούρα έφτασε να ορίζεται με βάση αυτές<sup>35</sup>. Οι νεανικές υποκουλτούρες θεωρήθηκαν προσπάθεια προσαρμογής στις πολιτικές μεταβολές της εποχής. Οι νέοι προσπαθώντας να προσαρμοστούν σε αυτές είτε να εναντιωθούν, δημιούργησαν ομάδες οι οποίες εναντιώνονται συνήθως στις κυρίαρχες αντιλήψεις. Βέβαια οι υποκουλτούρες δεν αφορούν μόνο νεανικές ομάδες αλλά μπορούν να ασχοληθούν με ένα μεγάλο πλαίσιο ομάδων μέσα στην κοινωνία. Η μελέτη αυτών των ομάδων γίνεται μέσω της παρατήρησης συμμετοχικής ή μη.

Αυτοί οι δυο τρόποι προσέγγισης των υποκουλτούρων δεν είναι αλληλοαποκλειόμενοι, αλλά αναφέρονται σε διαφορετικού είδους υποκουλτούρες. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως πρόκειται για διαφορά κλίμακας: ο πρώτος τρόπος βασίζεται σε κεντρικές κοινωνικές διαιρέσεις όπως αυτές που προκύπτουν με βάση την τάξη, το φύλο, τη φυλή ή την ηλικία, οι οποίες μάλιστα αλληλοτέμνονται, και ο δεύτερος επικεντρώνεται στο μικρότερο δυνατό σύνολο που μπορεί να μελετηθεί<sup>36</sup>. Οι υποκουλτούρες που συγκροτούνται στις νεανικές κοινότητες, λαμβάνουν χώρα και στο πολιτικό πλαίσιο –όπως θα δούμε στην εργασία αυτή.

Στην παρούσα έρευνα η έννοια της υποκουλτούρας χρησιμοποιείται κυρίως με τον πρώτο τρόπο, καθώς στόχος είναι ο εντοπισμός και η μελέτη των μεγάλων, κεντρικών πολιτικών και πολιτιστικών συστημάτων της ελληνικής κοινωνίας. Σχηματίζονται ετεροτοπικές μορφές πολιτικής, εθνοτικής και ταξικής μορφής, οι οποίες φυσικοποιούνται διαχωρίζουν τις κοινότητες των νέων βάσει ιδεολογίας. Παρακάτω θα δούμε ζωντανό

---

<sup>35</sup> Γιώργος Διακουμάκος "Διδακτορική Διατριβή: "Πολιτ:57-58ιστικές πρακτικές και πολιτικές αντιλήψεις. Οι κεντρικές ελληνικές (πολιτικές) υποκουλτούρες" σελ. 31

<sup>36</sup> Το ίδιο

παράδειγμα από συνέντευξη ενός αντιεξουσιαστή που, στην προσπάθειά του να συσπειρωθεί υπό μία νέα, ριζοσπαστική σκοπιά των κυρίαρχων πολιτικών και κοινωνικών δεδομένων, συγκροτεί ένα διαφορετικό τύπο υποκουλτούρας, προσδίδοντας κυρίως πολιτική και κοινωνική χροιά.

Βασική διαφορά της υποκουλτούρας με την αντικουλτούρα είναι η αντίσταση προς την κυρίαρχη κουλτούρα. Η υποκουλτούρα συνήθως ενσωματώνει κάποια χαρακτηριστικά από την κυρίαρχη, και δημιουργεί μία νέα η οποία αν και διαφορετική από την κυρίαρχη δεν εναντιώνεται άμεσα. Η αντικουλτούρα από την άλλη εναντιώνεται άμεσα, προσπαθώντας να απορρίψει οποιοδήποτε στοιχείο της κυρίαρχης κουλτούρας. Βασικό παράδειγμα αντικουλτούρας, είναι αυτές που δημιουργήθηκαν από το Μάη του 1968 και μετά με τους χίπις και άλλους, οι οποίοι στράφηκαν με κάθε τρόπο εναντίον της κυρίαρχης κουλτούρας.

## Κεφάλαιο 2

### Αναλύοντας την αντίσταση στο κράτος: Η έρευνα<sup>37</sup>

Ο Η. Marcuse στο έργο του "Ο μονοδιάστατος άνθρωπος" υποστήριξε, ότι λόγω της αφομοίωσης τους προλεταριάτου, το επαναστατικό υποκείμενο βρίσκεται στους ανθρώπους των γκέτο, στους περιθωριοποιημένους και σε αυτούς που καθοδηγούνται από μία αντικομφορμιστική ηθική μακριά από αυτή των αστών. Ο S. Nyechayev στο βιβλίο του «Η κατήχηση του επαναστάτη» επιδιώκει να εντοπίσει το επαναστατικό υποκείμενο σε άτομα που κινούνται στο πλαίσιο του ιλλεγκαλισμού θεωρώντας ότι ήδη αμφισβητούν τις δομές και την κρατική εξουσία και καταπίεση με αυτό τον τρόπο . Ο M. Bookchin στο "Κοινωνικός αναρχισμός ή lifestyle αναρχισμός" μίλησε για τους εξαθλιωμένους και τους αγύρτες (Luben προλεταριάτο). Ο Αλτουσέρ στο βιβλίο του "Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους" καταργεί το επαναστατικό υποκείμενο, αφού υποστηρίζει ότι το υποκείμενο είναι *"μια έννοια της αστικής φιλοσοφίας που παραπέμπει στην ουσία, την καταγωγή και την αιτιακή σχέση, και η επανάσταση αποτελεί γι' αυτόν "μια διαδικασία χωρίς υποκείμενο."* Η R.A.F.<sup>38</sup> αναλύει τη δική της αντίληψη για το επαναστατικό υποκείμενο. Θεωρεί ότι σήμερα η εκμετάλλευση και η κυριαρχία σε βάρος της ανθρώπινης ύπαρξης δεν εντοπίζονται μόνο στην παραγωγή, αλλά και στην κατανάλωση και σε κάθε πτυχή της ζωής: *"...Το σύστημα κατέλαβε το σύνολο του ελεύθερου χρόνου του ανθρώπινου όντος. Στην εκμετάλλευση των φυσικών δυνάμεων του ανθρώπου στο εργοστάσιο έρχεται να προστεθεί η εκμετάλλευση της σκέψης και των συναισθημάτων, των προσδοκιών και των ουτοπιών από τα ΜΜΕ και τη μαζική κατανάλωση... Το σύστημα στις μητροπόλεις κατόρθωσε να βυθίσει τόσο βαθιά τις μάζες μέσα στην κοπριά του ώστε να τις κάνει να χάσουν την αντίληψή τους για τον ίδιο τους τον εαυτό ως εκμεταλλεζόμενων και καταπιεσμένων: ένα αυτοκίνητο, μια ασφάλεια ζωής, ένα συμβόλαιο κατοικίας είναι αρκετά για να τις κάνουν να αποδεχτούν όλα τα εγκλήματα του συστήματος και πέρα από το αυτοκίνητο, τις διακοπές, την πολυτελή τουαλέτα*

---

<sup>37</sup> Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από εμένα.

<sup>38</sup> Όλα τα κείμενα της RAF τα δανείστηκα από το indymedia

δεν μπορούν να ελπίζουν σε τίποτε άλλο". Στο σημείο αυτό, εκφράζεται από τη R.A.F. μια θέση συγγενής με εκείνη του Μαρκούζε στο έργο του "Ο μονοδιάστατος άνθρωπος": η αλλοτρίωση είναι τέλεια, βρίσκεται παντού, όχι μόνο στην παραγωγή, αλλά και στην κατανάλωση, και σε όλους τους τομείς της ζωής. Η ανθρώπινη ύπαρξη είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης και κυριαρχίας 24 ώρες το 24ωρο. Είναι η "κλειστή" κοινωνία του Μαρκούζε που "κυριαρχεί και ενσωματώνει όλες τις διαστάσεις της ύπαρξης, ιδιωτικής και δημόσιας". "Οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στο αυτοκίνητό τους, στο στερεοφωνικό τους, το διώροφο σπίτι τους, τον εξοπλισμό της κουζίνας τους". Και συνεχίζει: "Αν ο εργάτης και το αφεντικό του παρακολουθούν το ίδιο τηλεοπτικό πρόγραμμα..., αυτή η εξομοίωση δε σημαίνει την εξαφάνιση των τάξεων. Καταδεικνύει, αντίθετα, το βαθμό στον οποίο οι κυριαρχούμενες τάξεις συμμετέχουν στις ανάγκες και τις ικανοποιήσεις που εγγυώνται τη διατήρηση των αρχουσών τάξεων...". "Όσο πιο ορθολογική, παραγωγική, τεχνική και καθολική γίνεται η διαχείριση της καταπιεστικής κοινωνίας, τόσο πιο πολύ τα άτομα δυσκολεύονται να φανταστούν τα μέσα που θα τους επιτρέψουν να σπάσουν τα δεσμά της σκλαβιάς τους και να κατακτήσουν την ελευθερία τους".

Η R.A.F. θεωρεί την ελευθερία ως οντολογικό θεμέλιο της αλλοτρίωσης, η οποία έχει ιστορικό χαρακτήρα. Έτσι, η ανάγκη εξέγερσης υπάρχει παρά της παρουσία της αλλοτρίωσης: "Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι επαναστατικό υποκείμενο είναι ο καθένας που απελευθερώνεται από αυτούς τους καταναγκασμούς και αρνείται να συμμετάσχει στα εγκλήματα του συστήματος, αυτό που ονομάζουν εξίσωση των τάξεων φανερώνει εδώ την ιδεολογική του λειτουργία. "Το γεγονός ότι ο εργοδότης κι ο εργάτης βλέπουν το ίδιο πρόγραμμα τηλεόρασης, ότι η δακτυλογράφος ντύνεται το ίδιο καλά με την κόρη του διευθυντού της, ότι Νέγρος διαθέτει κόντιλακ κι ότι όλοι διαβάζουν την ίδια εφημερίδα, δεν σημαίνει κι ότι οι τάξεις εξαφανίστηκαν. Αντίθετα δείχνει μέχρι ποιο βαθμό οι καταπιεζόμενες τάξεις συμμετέχουν στις ανάγκες και τις ικανοποιήσεις που εξασφαλίζουν τη διατήρηση των κυρίαρχων τάξεων<sup>39</sup>".

---

<sup>39</sup>

Marcuse, *Counterrevolution and Revolt*, 1972

Η παρακάτω συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με έναν αντεξουσιαστή σε μία μεγάλη πόλη της Ελλάδας. Έπειτα από συνεννόηση με κάποιους "συντρόφους" του, όπως τους αποκάλεσε ο ίδιος, καταφέραμε να βρεθούμε από κοντά και να μιλήσουμε. Από τη μεριά του τέθηκαν κάποιοι όροι. Αρχικά θα με έψαχναν πριν εισέλθω στο χώρο της συνέντευξης για τυχόν κοριούδες της Ελληνικής Αστυνομίας ή άλλα μέσα που θα εξέθεταν τα χαρακτηριστικά τους. Επιπλέον, μου ζητήθηκε να μην αποκαλύψω ονόματα ή τοποθεσίες καθώς υπήρχε κίνδυνος στοχοποίησής τους από τις Ελληνικές διωκτικές αρχές. Επιπλέον, μου επιτράπη η ηχογράφηση ενός πολύ μικρού μέρους της συνέντευξης στο οποίο απλώς αναφέρει τους λόγους υποστήριξης της ιδεολογίας του καθώς και κάποιες αντιλήψεις του για το κράτος και την αστυνομία. Μου επέτρεψε να κρατάω σημειώσεις για όλα τα υπόλοιπα. Η συνέντευξή μας διήρκεσε μία ώρα εκ των οποίων τα 13.30 λεπτά είναι ηχογραφημένα. Στη συνέχεια εκτός μαγνητοφώνησης μου ανέφερε δράσεις εναντίον της αστυνομίας και του κράτους που έχουν γίνει. Μου επέτρεψε να τον ακολουθήσω για όλη τη διάρκεια της ημέρας. Το βράδυ και ενώ τον παρακολουθούσα, με την συγκατάθεσή του, έγινα μάρτυρας και ενός περιστατικού στο πλαίσιο του μαχητικού αντιφασισμού, όπως το ονομάζουν και οι ίδιοι. Αλλά ας τα πάρουμε με τη σειρά τα γεγονότα εκείνης της ημέρας.

Βρεθήκαμε νωρίς το μεσημέρι, περίπου στις 12.30 με ένα από τους συντρόφους του. Αμέσως μου ζήτησε να τον ακολουθήσω στην κατάληψη που βρισκόταν το άτομο που θα έπαιρνα τη συνέντευξη. Μέσα στην κατάληψη (το όνομα της οποίας δε μπορώ να αναφέρω για λόγους απόκρυψης στοιχείων) βρισκόνταν 4 άτομα. Ο ένας άρχισε να μου κάνει ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αφορούσαν τον τόπο καταγωγής μου, τον τόπο διαμονής μου, το είδος της εργασίας μου και τους στόχους που έχω. Το άτομο της συνέντευξης είχε ήδη ενημερωθεί για τα στοιχεία μου και ήδη κάποιοι είχαν κάνει έρευνα γύρω από εμένα. Ο λόγος της έρευνας ήταν για να βεβαιωθούν ότι δεν είμαι αστυνομικός ή ακροδεξιός. Αφού ο ένας εξ αυτών με έψαξε, ειδοποίησαν το άτομο (ας τον ονομάσουμε Α) ότι είχα φτάσει στο κτήριο για τη συνέντευξη. Σε πολύ λίγα λεπτά κατέφθασε. Με υποδέχτηκε θερμά, αλλά τα χαρακτηριστικά του ήταν καλυμμένα. Φορούσε γυαλιά ηλίου και είχε καλυμμένο και το στόμα με ένα μαντήλι. Μου έσφιξε το χέρι και μου ζήτησε να κάτσω. Αφού κάναμε μία

κουβέντα για το πως ήταν η μέρα μου, μου εξήγησε το τι ακριβώς θα μου πει, τι μπορώ να μαγνητοφωνήσω και τι μπορώ να αναφέρω από ότι ακούσω και δω. Στη συνέχεια ξεκινήσαμε για το μέρος όπου θα μου έδινε τη συνέντευξη. Μου εξήγησε ότι στην κατάληψη δεν θα ένιωθε ασφαλής να μιλήσει ελεύθερα για κάποια γεγονότα καθώς θα υπήρχαν και άλλα άτομα στο χώρο. Μετά από λίγη ώρα φτάσαμε. Στο σημείο βρισκόμουν εγώ, ο Α και ακόμη δύο φίλοι του, τους οποίους τους είχε εμπιστοσύνη, όπως μου είπε στη διαδρομή. Αφού ο ένας φίλος του με έσαξε πάλι, καθίσαμε για να ξεκινήσει η συνέντευξη.

***Ερευνητής:** Πόσο καιρό κινείσαι στον αντεξουσιαστικό χώρο;*

***A:** Αρκετό.*

***E:** Γιατί όμως στον συγκεκριμένο χώρο και όχι π.χ. σε κάποιο κόμμα της αριστεράς;*

***A:** (γελάει) Γιατί δεν έχουμε καμία σχέση με την αριστερά.*

***E:** Τι θεωρείς ότι είναι αυτό που σας διαφοροποιεί από την αριστερά;*

***A:** Ιδεολογικά πολλά πράγματα. Πρώτον είναι κρατιστές, δεύτερον το μόνο που τους νοιάζει είναι οι εκλογές... Δε νομίζω ότι μπορείς να βγάλεις κάποια άκρη μαζί τους ειδικά στον τομέα της δράσης.*

***E:** Δε ψηφίζεις;*

***A:** Όχι, δεν έχω αυταπάτες ότι κάποια κυβέρνηση του αστικού κράτους θα οδηγήσει την κοινωνία προς την απελευθέρωσή της. Όπως είπε η Goldman, αν οι εκλογές άλλαζαν κάτι θα ήταν παράνομες.*

Η ιδεολογική διάσπαση των κομμουνιστών με τους αναρχικούς επήλθε το 1872, όταν η ομάδα που συσπειρώθηκε γύρω από τον Μπακούνιν στο συνέδριο της Διεθνούς, θεωρήθηκε συνωμοτική και αποτάχθηκαν ως προδότες. Σε πολλές περιπτώσεις τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, ιδιαίτερα από τις εξεγέρσεις του 2008 ( στις 6/12/2008 δολοφονείται από αστυνομικό ο Αλέξανδρος Γρηγορόπουλος στην περιοχή των Εξαρχείων) παρατηρείται μία άνοδος του αντεξουσιαστικού λόγου στην Ελλάδα. Επίσης, παρατηρείται μία τάση συνύπαρξης και συνεργασίας αντεξουσιαστικών και αριστερών ομάδων, ιδιαίτερα στον τομέα του αντιφασιστικού κινήματος. Οι ιδεολογικές διαφορές των κομμουνιστών και αναρχικών παρατηρούνται ιδιαίτερα στην ύπαρξη του κράτους, όπως θα αναλυθεί και στη συνέχεια.

**E:** Όπως σου εξήγησα ο βασικός λόγος της συνέντευξης μας είναι να κατανοήσω πως και γιατί ένα άτομο αποφασίζει να εναντιωθεί στο κράτος όχι μόνο με τα λόγια του αλλά και με τις πράξεις του. Θα ήθελες να μου αναφέρεις κάποιο περιστατικό που θεωρείς ότι θα ήταν άξιο ενδιαφέροντος;

**A:** Ναι, αλλά πρώτα να σου ξεκαθαρίσω ότι οι δράσεις μας δεν είναι κάτι ,πως να το πω, για να ξεκαυλώσουμε. Πιστεύουμε ότι πρέπει με κάθε μέσο να αντιστεκόμαστε στο ίδιο το κράτος και τους φορείς του όπως οι μπάτσοι ή οι δικαστές. Δεν είναι μόνο οι ιδεολογικές διαφορές που μας βάζουν σε απέναντι στρατόπεδα. Είναι η βία που χρησιμοποιούν εναντίον μας καθημερινά. Κάποιοι θεωρούν ότι βία είναι μόνο η σωματική. Βία είναι η στέρηση της ελευθερίας μας, βία είναι η θρησκεία τους, βία είναι η παιδεία τους, είναι οτιδήποτε προάγεται από αυτή τη βάρβαρη κοινωνία. Βία είναι ακόμη και ο μετανάστης ή ο άστεγος που πεθαίνει και οι περισσότεροι προτιμούν να τους κοιτάνε. Βία είναι ακόμη και η ίδια η καθημερινότητα. Οπότε οι πράξεις μας, δεν είναι πράξεις βίας, αλλά αντι- βίας αφού κάθε μέρα καλούμαστε να υπερασπιζόμαστε τον εαυτό μας ενάντια στις βάρβαρες τακτικές κάθε κυβέρνησης. Και όχι μόνο κυβέρνησης, ακόμη και των ανθρώπων που υπάρχουν εκεί έξω, όπως το γαμημένο αφεντικό σου ή ο καθηγητής σου στη σχολή. Βέβαια η μόνη νόμιμη βία είναι αυτή του κράτους. Εμείς απλώς αποτελούμε αναλώσιμα προϊόντα.

**E:** Δε σε φοβίζει η φυλάκιση ή το τράβηγμα με όλα αυτά τα δικαστήρια; το άγχος;

**A:** Με φοβίζει, απλώς ξέρω τι θεωρώ εγώ σωστό. Έχω ήδη δύο δικαστήρια που εκκρεμούν, όχι κάτι το ιδιαίτερο όμως. Έχω φάει και ξύλο δύο φορές μέσα στο τμήμα πριν μου ετοιμάσουν τη δικογραφία. (Απευθυνόμενος σε ένα φίλο του, του λέει "θυμάσαι;" και αρχίσανε να γελάνε και οι δύο τους). Τι άλλο με ρώτησες;

**E:** Αν νιώθεις ήρεμος.

**A:** Α ναι, νιώθω κάποιες φορές. Σίγουρα το άγχος της σύλληψης είναι μεγάλο αλλά όλα έχουν και ένα τίμημα.

**E:** Οι αποφάσεις των δικαστηρίων ήταν καταδικαστικές;



*A: Ναι αλλά ήταν πολύ μικρές. Περιμένω τώρα το εφετείο το ένα και ελπίζω να αθωωθώ.*

Το νομικό σύστημα στην Ελλάδα έχει θεσπίσει ιδιαίτερα αυστηρούς νόμους για τους πράξεις που εμπίπτουν σε τρομοκρατία. Βέβαια ο όρος τρομοκρατία είναι ένας ρευστός όρος. Τι θα μπορούσε να θεωρηθεί τρομοκρατία; Τι είναι τρομοκρατία και ποια πράξη θεωρείται τρομοκρατική; Όπως αντιλαμβανόμαστε από το άρθρο 187α του ποινικού κώδικα η έννοια της τρομοκρατίας για το ελληνικό κράτος έγκειται στην κρίση του εκάστοτε δικαστή. Η νομοθεσία είναι αόριστη και μπορεί εύκολα να προσαρμοστεί στο εκάστοτε πρόσωπο που διώκεται. Παραθέτω τη νομοθεσία του 187 και 187α άρθρου αντίστοιχα τα οποία αφορούν εγκληματικές και τρομοκρατικές οργανώσεις (βλ.77-83 σελίδες)

*E: Θέλεις να μου περιγράψεις κάποια δράση;*

*A: Ναι, ε ήταν ένα βράδυ που είχαμε αποφασίσει να κάνουμε ντου σε σούπερ μάρκετ της πόλης. Μαζευτήκαμε το βράδυ κάποια άτομα και μιλήσαμε για το πως θα γίνει.*

*E: Γιατί θα κάνατε ντου;*

*A: Για να πάρουμε κάποια τρόφιμα να τα μοιράσουμε στον κόσμο. Είχε λαϊκή εκεί κοντά οπότε το μοίρασμα θα γινόταν εύκολα. Ε την άλλη μέρα το πρωί μπήκαμε μέσα στο μάρκετ με κουκούλες μαζέψαμε κάποια τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης και αρχίσαμε να τα μοιράζουμε στον κόσμο.*

*E: Ενώ το κατάστημα ήταν ανοιχτό με πελάτες μέσα;*

*A: Ναι, μπήκαμε τους ενημερώσαμε τι θα κάναμε, δε πειράζαμε κανέναν. Ούτε πελάτες ούτε εργαζόμενους.*

*E: Και τι σας έλεγε ο κόσμος;*

*A: Στο μάρκετ μας κοιτούσαν όλοι, λες και είμαστε τίποτα εγκληματίες. Στη λαϊκή που τα μοιράσαμε μας ευχαριστούσαν όλοι. Έπρεπε να το κάνουμε γρήγορα όμως γιατί θα μας έπιαναν. Έτσι η όλη φάση κράτησε μέσα στο μάρκετ περίπου ένα λεπτό και το μοίρασμα έγινε αμέσως. Δεν είμαστε κλέφτες, τον*

*κόσμο θέλουμε να βοηθήσουμε και να του δώσουμε να καταλάβει ότι όλα αυτά του ανήκουν και τα δικαιούνται.*

*E: Εν τέλει σας συλλάβανε;*

*A: Όχι κανέναν.*

*E: Κάτι σαν τον Ρομπέν των δασών είστε;*

*A: (γέλια)*

Παρόμοιες δράσεις συμβαίνουν κατά περιόδους σε αρκετές πόλεις της Ελλάδος. Το 2010 ομάδα αντεξουσιαστών εισβάλλει σε μεγάλης αλυσίδας σούπερ μάρκετ στην Καβάλα και στην Ξάνθη και απαλλοτριώνει τρόφιμα τα οποία αργότερα τα μοιράζει στη λαϊκή αγορά της περιοχής. Επίσης, τον Ιούνιο του 2010 στη Θεσσαλονίκη ομάδα αντεξουσιαστών απαλλοτριώνει σούπερ μάρκετ και στη συνέχεια καίει τα χρήματα από τα ταμεία του σούπερ μάρκετ καθώς η συγκεκριμένη αλυσίδα (σύμφωνα με τους αντεξουσιαστές) προμήθευε τις Νατοϊκές δυνάμεις με τρόφιμα. Υπάρχουν αρκετές καταγεγραμμένες τέτοιες δράσεις. Αξίζει να αναφερθεί ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Ερρίκο Μαλατέστα *“Η απαλλοτρίωση”* [...όταν ένας άνθρωπος, στον οποίο στερούν τα μέσα εργασίας, κλέβει προκειμένου αυτός ή τα μέλη της οικογένειάς του να μην πεθάνουν από την πείνα. Σε αυτήν την περίπτωση, η κλοπή (αν μπορεί να ονομασθεί έτσι) είναι μια εξέγερση κατά της κοινωνικής αδικίας και μπορεί να αποβεί το ιερότερο δικαίωμα και το επιτακτικότερο καθήκον... ].

Και αργότερα συνεχίζει [...Για να εκλείψει οριστικά η καταπίεση, χωρίς να υπάρχει κανένας κίνδυνος επανεμφάνισης της, πρέπει όλοι οι άνθρωποι να πεισθούν για το δικαίωμα τους επί των μέσων παραγωγής και να είναι προετοιμασμένοι να ασκήσουν αυτό το βασικό δικαίωμα, απαλλοτριώνοντας τους γαιοκτήμονες, τους βιομηχάνους και τους χρηματιστές και θέτοντας όλο τον κοινωνικό πλούτο στην διάθεση του λαού...]. Φαίνεται να δικαιολογείται το παράνομο της πράξης, τουλάχιστον στον ηθικό και ιδεαλιστικό κόσμο του ατόμου, αφού οφείλει να επιβιώσει και να καλύψει τις βασικές του ανάγκες προκειμένου να μην πεθάνει. Νομοθετικά κάτι τέτοιο έχει επιφέρει ποινή φυλάκισης έως 3 έτη. Το άτομο όμως νιώθοντας παραμελημένο από το κράτος και μη μπορώντας να επιβιώσει καταφεύγει σε αυτή την λύση. Το παράνομο της πράξης αίρεται στο συλλογικό υποσυνείδητο από την ανάγκη για

επιβίωση, όχι όμως και στο συνειδητό της δικαστικής και νομοθετικής αρχής. Έτσι, φαίνεται να καταδικάζεται η ίδια η ανάγκη για επιβίωση, στην οποία οδηγήθηκε κάποιος χωρίς να ευθύνεται ο ίδιος. Φαίνεται ένας διαχωρισμός ηθικού αυτουργού και δράστη, όπου ο δράστης οδηγείται ενώπιον της δικαιοσύνης, ενώ ο ηθικός αυτουργός συνεχίζει να δημιουργεί συνειδητά, υποσυνειδήτους δράστες.

*E: Σε πορείες να φανταστώ κατεβαίνεις.*

*A: Ναι σε κάθε πορεία.*

*E: Συμμετέχεις στις συγκρούσεις κατά των αστυνομικών;*

*A: Εξαρτάται, συνήθως ναι. Όταν μας επιτίθενται πρώτοι, πρέπει να αμυνθούμε. Φυσικό επόμενο είναι λοιπόν η σύγκρουση.*

*E: Καταστροφές τραπεζών κ.τ.λ., συμμετέχεις;*

*A: Ναι εννοείται. Ειδικά τραπεζών. Αυτοσκοπός μας δεν είναι η καταστροφή. Αλλά οι συγκεκριμένες δράσεις βοηθάνε στην προπαγάνδισή των ιδεών μας.*

*E: Έτσι όμως δεν απομακρύνεται τον κόσμο;*

*A: Θεωρώ πως ο κόσμος πρέπει να βλέπει την αλήθεια και όχι επικοινωνιακά παιχνίδια κομμάτων και συλλογικοτήτων που προσπαθούν απλώς να μαζέψουν κόσμο ή ψήφους.*

*E: Σε έχουν συλλάβει ποτέ σε πορεία;*

*A: Ναι, αλλά αθωωθήκαμε στο δικαστήριο. Δεν είχαν στοιχεία. Όταν γίνονται συγκρούσεις, οι μπάτσοι απλώς θέλουν συλλήψεις. Έτσι μαζεύουν όποιον βρουν, χωρίς στοιχεία, χωρίς κατηγορίες, απλώς για να δείξουν ότι κάνουν καλά τη δουλειά τους.*

Από το 2008 μέχρι σήμερα οι πορείες ειδικά στο κέντρο μεγάλων πόλεων έχουν πάρει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σύγκρουσης. Ειδικότερα, μετά την ψήφιση του πρώτου μνημονίου οι πορείες που καταλήγουν σε συγκρούσεις με τις αστυνομικές δυνάμεις είναι περισσότερες και πολυπληθέστερες. Επιπλέον, κάνουν την εμφάνισή τους περισσότερες ομάδες οι οποίες επιτίθενται κατά των αστυνομικών ή τραπεζών ακόμη και εκτός πορείας. Περιστατικά όπως εκρηκτικοί μηχανισμοί σε αυτοκίνητα, σε

τράπεζες αλλά και επιθέσεις με βόμβες μολότοφ σε διμοιρίες των ΜΑΤ είναι συχνό φαινόμενο.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η ανακοίνωση/ανάληψη ευθύνης του αντεξουσιαστικού χώρου για την οπτική τους σχετικά με τις κινηματικές πορείες και συγκρούσεις ενάντια σε εξουσιαστικά καθεστώτα:

*«Τη νύχτα της Τετάρτης 19 Οκτωβρίου πήραμε μέρος, μαζί με πολλές ακόμα ομάδες και ατομικότητες, στις οδομαχίες γύρω από το Πολυτεχνείο που κράτησαν αρκετές ώρες, με διαρκείς επιθέσεις με μολότοφ, πέτρες και βεγγαλικά ενάντια στις δυνάμεις των ΜΑΤ.*

*Οι οδομαχίες, σε οποιαδήποτε μορφή τους (καγκελάκι, μπάχαλα σε πορείες κτλ.), είναι κομμάτι της πολύμορφης αναρχικής επίθεσης στην εξουσία και στην επιβεβλημένη κανονικότητα. Λόγω των χαρακτηριστικών τους είναι ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να καταδειχτεί η σύγκρουση ανάμεσα στην αναρχία και στον κόσμο της εξουσίας. Για αυτό υποστηρίζουμε την διάδοση και αυτής και άλλων μορφών αγώνα, με στόχο την αποσταθεροποίηση και τη διάχυση του χάους μέχρι την κατάρρευση του υπάρχοντος.*

*Δεν θέλουμε να περιοριστούμε στη ρουτίνα του αντιμπατσικού μένους, για αυτό μαζί με τις επιθέσεις στους μπάτσους προτάσσουμε και την πρακτική της επίθεσης στις δομές και στα σύμβολα της κυριαρχίας, από τα πιο προφανή, όπως οι τράπεζες και τα υπουργεία, μέχρι τα αστικοποιητικά αυτά στοιχεία που προορίζονται για την εύρυθμη λειτουργία της μητρόπολης: πινακίδες, φανάρια, κάμερες, στάσεις λεωφορείων... όπως επίσης τις αναπαραστάσεις, σύμβολα και είδωλα της εξουσίας με τη μορφή εικόνων, μνημείων, αγαλμάτων...*

*Παράλληλα, τα οδοφράγματα και οι επιθέσεις στα ΜΜΜ (λεωφορεία, τρόλεϊ, μετρό... χωρίς επιβάτες μέσα) συνιστούν μορφές διακοπής της κανονικής ροής ανθρώπων και εμπορευμάτων, και σαμποτάζ ενάντια στις κρατικές και ιδιωτικές εταιρείες που διαχειρίζονται αυτή τη ροή.*

*Όλα αυτά τα σύμβολα και δομές αντιπροσωπεύουν ή επιτελούν μια λειτουργία του εξουσιαστικού πολιτισμού που θέλουμε να καταστρέψουμε, για αυτό και θα μπαίνουν πάντα στο στόχαστρό μας.*

*Δεν βλέπουμε την αναρχική βία ως θυσία, ούτε ως επαναστατικό χρέος, αλλά την απομυθοποιούμε, την κάνουμε κοινό τόπο, τη χρησιμοποιούμε με τρόπο παιχνιδιάρικο, κάνοντάς την προσβάσιμη στον καθένα, χωρίς επαγγελματισμούς, ούτε περιορισμούς.*

*Καμιά πράξη εξέγερσης δεν είναι άχρηστη!*

*Μπάχαλα παντού!*

*Δύναμη στους κρατούμενους και στους διωκόμενους!»*

*E: Έχεις συμμετάσχει ποτέ σε τέτοιες δράσεις;*

*A: Ναι.*

*E: Θέλεις να μου πεις κάποια;*

*A: (γέλια) ναι, πριν καιρό , δε θα σου πω πόσο ακριβώς, είχαμε αποφασίσει να πετάξουμε γκαζάκια σε κάτι περιπολικά στο κέντρο. Πήγαμε τα πετάξαμε, δεν έσκασαν όμως.*

*E: Κάτι άλλο.*

*A: E ναι, υπήρξαν φορές που συμμετείχα σε πεσίματα σε ματατζήδες με πέτρες, μολότοφ κ.τ.λ.*

*E: Και;*

*A: Και, τι .. αυτό.. ε τώρα σε πορείες κτλ. σου είπα ρε συ.*

*E: Θέλεις να μου πεις κάποιο άλλο περιστατικό;*

*A: E δεν έχω κάτι άλλο να πω για αυτά.*

*E: Γιατί θεωρείς μια πράξη τόσο σημαντική;*

*A: Γιατί σαν σκοπό έχεις την πρόκληση ζημιών στο κράτος και τους μηχανισμούς του. Ο κόσμος δεν αντιστέκεται, εμείς το θεωρούμε χρέος μας.*

*E: Δηλαδή θεωρείς τον εαυτό σου αντάρτη πόλης;*

*A: Όχι σε καμία περίπτωση. Εγώ απλώς συγκρούομαι με το κράτος.. πως να στο πω βασικά. Άλλο να έχει έναν όπλο, να δρας με βάση το σχεδιασμό μιας ομάδας που ανήκεις και να καθαρίζεις πολιτικούς στόχους και άλλο να πετάς*

*δέκα πέτρες σε μία πορεία. Δε είναι μόνο αυτό που κάνουμε. Σίγουρα η προπαγάνδα είναι πολύ σημαντικό κομμάτι, οι συνελεύσεις κτλ. αλλά σε καμία περίπτωση δε θεωρείσαι αντάρτης πόλης.*

*E: Ποια είναι η άποψή σου για τις ένοπλες οργανώσεις;*

*A: Ε τι με ρωτάς τώρα; Κοίτα σίγουρα συμφωνώ με αυτό τον τρόπο δράσης. Αλλά δεν είναι αρκετό μόνο αυτό. Έχει τη λογική της πρωτοπορίας που διαφωνώ. Επίσης δε μπορείς να καλείς τον κόσμο να πράξει ανάλογα όταν δεν έχει κατέβει καν σε πορεία. Επίσης, ανακοινώσεις που βγάζουν οργανώσεις από τη φυλακή ότι όποιος δεν είναι μαζί μας, είναι εχθρός μας, αμέσως στοχοποιεί το μεγαλύτερο κομμάτι της κοινωνίας. Δηλαδή φτάνουμε στη λογική των τυφλών εκκαθαρίσεων. Δε σου λέω ότι δεν τους αναγνωρίζω σαν επαναστατικά υποκείμενα. Απλώς δεν τους θεωρώ συντρόφους μου.*

Οι Λόγοι που παράγονται από την κρατική εξουσία αποδομούνται και οι ίδιοι οι ομιλητές μου δομούν μία νέα ηθική και μία νέα ταυτότητα, παράγοντας λόγους που συγκρούονται με αυτούς του κράτους. Η αποδόμηση των νόμων και του δικαίου είναι σημαντική για τον ομιλητή μου καθώς μέσω της καταστροφής αυτών θα μπορέσουν να δομήσουν μία νέα συνθήκη στην οποία οι ίδιοι θα δράσουν. Το νόμιμο για τον ίδιο, είναι κάτι διαφορετικό από αυτό που θεωρείται νόμιμο. Το νομοθετημένο παράνομο, νοείται ως νόμιμο και δίκαιο για τον ίδιο. Απέναντι στον κρατικό Λόγο αντιπαραβάλλεται ο αντιεξουσιαστικός. Απέναντι στο νόμιμο αντιπαραβάλλεται ένα "άλλο" νόμιμο το οποίο αλλάζει ισχύ και νόημα ανάλογα με το ποιος το χρησιμοποιεί. Το δίκαιο και το άδικο αποδομούνται και αποκτούν μία δική τους "δύναμη" και νόημα.

[...]

*E: Ιδεολογικά που κινείσαι;*

*A: Όπως σου είπα αναρχοκομμουνιστής είμαι.*

*E: Δηλαδή; Ποια η διαφορά σας από τους αναρχικούς ή τους κομμουνιστές;*

*A: Κοίτα δε το θέτεις σωστά. Με τους μαρξιστές έχουμε αρκετές διαφορές, στο πως αντιλαμβανόμαστε το κράτος, τη θεωρία των σταδίων κτλ. Με τους αναρχικούς δεν έχουμε διαφορές. Η αναρχία έχει πολλές τάσεις.*

*Σκέψου το έτσι. Είμαστε ελευθεριακοί, δεν πιστεύουμε στην ύπαρξη κανενός κράτους, ακόμη και σοσιαλιστικού.*

Βασικός εκφραστής του αναρχοκομμουνιστικού κινήματος υπήρξε ο Πιορ Κροπότκιν. Γεννημένος στη Τσαρική Ρωσία, ασχολήθηκε με το αναρχικό ρεύμα όταν ακόμη βρισκόταν στην αρχή του. Όπως ο ίδιος είχε γράψει *"Κάθε κοινωνία που έχει καταργήσει την ιδιωτική ιδιοκτησία θα αναγκαστεί, υποστηρίζουμε, να οργανωθεί στις γραμμές της Κομμουνιστικής Αναρχίας. Η Αναρχία οδηγεί στον Κομμουνισμό, και ο Κομμουνισμός στην Αναρχία, που είναι και οι δυο τους όμοια εκφράσεις της κυρίαρχης τάσης στις σύγχρονες κοινωνίες, της αναζήτησης της ισότητας."* ( Η κατάκτηση του ψωμιού, 3ο κεφάλαιο, Αναρχοκομμουνισμός ) Βασικές αρχές των αναρχοκομμουνιστών είναι η αλληλεγγύη, η αμοιβαιότητα και η αυτοοργάνωση. Ο αναρχοκομμουνισμός στηρίχτηκε στον αναρχο-κολλεκτιβισμό του Μπακούνιν, ωστόσο υπάρχουν ορισμένες οργανωτικές διαφορές ως προς την επανάσταση. Ο αναρχοκομμουνισμός (Κροπότκιν) προτείνει να καταργηθεί το χρήμα και όλα τα παραγόμενα αγαθά κάθε κοινότητας να αποθηκεύονται σε μια κεντρική αποθήκη. Από εκεί, οι κάτοικοι θα παίρνουν τα αγαθά που θέλουν ανάλογα με τις ανάγκες τους. Το τί θα αναγνωρίζεται ως ανάγκη θα το αποφασίζει κάθε κοινότητα στη συνέλευσή της. Ο αναρχο-κολλεκτιβισμός (Μπακούνιν) προτείνει να διατηρηθεί το χρήμα σε μορφή κουπονιών κατανάλωσης. Οι μισθοί θα καθορίζονται από τη συνέλευση κάθε κοινότητας και θα διαφοροποιούνται για κάθε επάγγελμα ανάλογα τη δυσκολία του κλπ. Τα παραγόμενα αγαθά θα πηγαίνουν σε μια κοινοτική αγορά από την οποία οι κάτοικοι θα προμηθεύονται (αγοράζουν) τα αγαθά που θέλουν ανάλογα με το μισθό που παίρνουν (το ύψος του οποίου αποφασίζεται στη συνέλευση).

*E: Τι σημαίνει να είσαι εναντίον της εξουσίας και γιατί; Εξουσία υπάρχει παντού.*

*A: Ναι θα συμφωνήσω ότι εξουσία υπάρχει παντού. Ακόμη και αυτή τη στιγμή ο ένας ασκεί εξουσία πάνω στον άλλο. Αρχικά όμως μιλάμε για την εξουσία που ασκεί το κράτος πάνω σου. Καθημερινά. Την εξουσία που ασκεί ο*

μπάτσος, ο ανθρωποφύλακας ή ο δικαστικός σε συντρόφους. Για αυτού του είδους την εξουσία μιλάμε. Σίγουρα φιλοσοφικά εξουσία είναι σε πολλά πράγματα, ή μάλλον υπάρχει σε πολλά πράγματα. Αλλά νομίζω σου εξήγησα προς τι ο όρος αντεξουσιαστής.

*E:* Δηλαδή μάχεσαι ενάντια σε κάθε εξουσία, ακόμη και αν αυτή βρίσκεται μέσα στον πολιτικό χώρο που κινείσαι;

*A:* Ναι εννοείται, ειδικά εκεί. Αν εμείς οι ίδιοι δεν τηρούμε τις ιδέες μας πως ο άλλος θα μας πιστέψει; Αν δεν σταματήσει η εκμετάλλευση των ανθρώπων αλλά και των ζώων τότε πως θα πούμε ότι καταργήσαμε ένα μεγάλο κομμάτι της εξουσίας;

*E:* Οπότε δε μιλάς μόνο για κρατική εξουσία αλλά και για κοινωνική ή καλύτερα συνειδησιακή;

*A:* Ναι ακριβώς.

*E:* Βέβαια τα όρια είναι λεπτά, γιατί και συ με το να πετάς μολότοφ σε έναν αστυνομικό είναι άσκηση εξουσίας πάνω του, αφού μπορεί να του προκαλέσεις τραυματισμό.

*A:* Ναι εννοείται, αλλά ο μπάτσος όπως λες είναι το εμπόδιο για να καταργήσω την κρατική εξουσία. Όχι το μοναδικό αλλά το πρώτο εμπόδιο και σίγουρα από τα δυσκολότερα (γελάει).

[...]

*E:* Εναντίον του κράτους γιατί;

*A:* Γιατί το κράτος είναι εξουσία, δεν ελέγχεται και αυθαιρετεί εναντίον των πολιτών του προκειμένου να επιβιώσει η ηγεσία του. Θεε και άλλα; Δε θα κάνω ανάλυση τώρα του κράτους. Αλλά είναι ο μεγαλύτερος τρομοκράτης, λαϊκίστικο; Μπορεί, αλλά έτσι είναι.. θα μπορούσα να σου κατεβάσω άπειρα κεφάλαια βιβλίων σαν επιχειρήματα γιατί είμαι εναντίον του κράτους. Αλλά ας μιλήσουμε απλά. Το κράτος διαφθείρει το ίδιο και η εξουσία και προκειμένου να επιβιώσουν θυσιάζουν ζωές ανθρώπων.

*E:* Ακόμη και ένα σοσιαλιστικό;

*A:* Σαν ποιο; Ας αφήσω τον Στάλιν και γίνω γραφικός; Ποιο; Του Λένιν; Που μαζί με τον Τρότσκι έσφαξε όποιο εγχείρημα για κομμούνες και στην



*Κροστάνδη και στην Ουκρανία; Οπότε για ποιο σοσιαλιστικό κράτος μιλάμε; Η για το Μάο..*

*Ε: Και πως φαντάζεσαι δηλαδή εσύ μία οργανωμένη κοινωνία χωρίς την ύπαρξη κράτους;*

*Α: Μέσω της αυτοοργάνωσης, της συνέλευσης γειτονιών, της αλληλεγγύης. Δε χρειάζεται να έχεις διαβάσει τόμους ιστορίας ή πολιτικής. Ανθρώπινα αν σκεφτείς νομίζω καταλαβαίνεις ποιο είναι το καλύτερο για την κοινωνία. Όπως είχε πει και ο (ρωτώντας τον φίλο του) .....ποιος; Α ναι ο Καμύ, το μοναδικό που μπορεί να έχει ένα κράτος είναι αστυνομία. Οπότε ναι, το κράτος σκοτώνει, διαφθείρει και εκμεταλλεύεται. Και σου μιλάω σαν απλός άνθρωπος και αναρχοκομμουνιστής .. Ούτε καθηγητής είμαι ούτε φιλόσοφος.. Κριτική κάνω σε αυτά που βλέπω και κάθε μέρα μου γαμάνε τη ζωή... τεσπά , λαϊκισμοί θα λένε πάλι, μη το γράψεις αυτό.*

Βάση της ιδεολογία του αναρχικού κινήματος, είναι ο πόλεμος εναντίον του κράτους και των μηχανισμών του. Στον ελλαδικό χώρο οι επιθέσεις εναντίον πολιτικών και κρατικών στόχων από την μεταπολίτευση και μετά είναι μεγάλος. Τόσο η δημιουργία ομάδων, όσο και οργανώσεων έχει συμβάλλει σε αυτό. Κατά κύριο λόγο, τέτοιες ομάδες δρουν στην Αθήνα. Η περιοχή των Εξαρχείων άλλωστε είναι γνωστή για την ταυτότητα της, που έχει δημιουργηθεί από τον κόσμο, αλλά και τις δράσεις αντίστασής της προς το κράτος. Στο κέντρο της Αθήνας τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί καταλήψεις τόσο στέγης, όσο και πολιτικές. Στέγης θεωρούνται οι καταλήψεις οι οποίες στεγάζουν πρόσφυγες, άστεγους, ακόμη όμως και άτομα τα οποία για ιδεολογικούς λόγους επιθυμούν να μένουν σε καταλήψεις. Η λειτουργία τους περιλαμβάνει μία διαχειριστική συνέλευση, κατά την οποία συζητώνται διάφορα θέματα και λαμβάνονται αποφάσεις. Οι πολιτικές καταλήψεις δεν στεγάζουν άτομα, αλλά οργανώνουν διάφορα events τα οποία έχουν ως σκοπό να προπαγανδίσουν την αυτοοργάνωση και την αλληλεγγύη. Ακόμα διάφορες ομάδες δράσης είτε στεγάζουν τις συνελεύσεις τους στις καταλήψεις είτε οργανώνουν διάφορα δρώμενα, όπως βιβλιοπαρουσιάσεις ή ομιλίες. Θα έπρεπε να γίνει ξεκάθαρο, ότι ομάδες και καταλήψεις αλλά και απλοί διαδηλωτές δεν έχουν καμία επαφή ή ανάμειξη σε αυτό που αποκαλεί το κράτος "τρομοκρατική οργάνωση". Όπως και ο ίδιος ο Α μου ανέλυσε " το

ότι μερίδα του αντεξουσιαστικού χώρου υποστηρίζει ένοπλες οργανώσεις, δε σημαίνει ότι έχει και κάποια ανάμειξη σε αυτές. Πολλές φορές οι μπάτσοι, αλλά ακόμα και ο ίδιος ο κόσμος, συγγέει τις ένοπλες οργανώσεις με άτομα τα οποία δηλώνουν αναρχικοί. Και αυτό είναι μεγάλο σφάλμα. Ένας αντεξουσιαστής δεν σημαίνει ότι είναι και ένοπλος."

Και συνεχίζει "εμείς κάνουμε αντίσταση μέσα από την αυτοοργάνωση και την αλληλεγγύη, μέσα από τις καταλήψεις μας και τις πορείες μας. Σκοπός μας είναι η προπαγάνδα και η ενημέρωση. Τους ένοπλους αντάρτες κάποιοι από εμάς τους αναγνωρίζουμε σαν επαναστατικά υποκείμενα αλλά δε σημαίνει ότι είμαστε και 'μεις με ένα όπλο στο χέρι ούτε ότι εκτελούμε πολιτικούς με βόμβες. Η αυτοοργάνωση είναι το όπλο μας."

**E:** Θεωρείς τον εαυτό σου επαναστάτη;

**A:** χαχα, φίλε...ναι, όχι με την έννοια που το σηματοδοτούν κάποιοι, όλοι είμαστε επαναστάτες. Όταν αντιστέκεσαι σε όλο αυτό το κανιβαλιστικό πρότυπο που σου περνάνε, όταν δε τρως τον άλλο...*Homo sarcophilous* το έλεγε κάποιος. Η παραπλάνηση της υποτιθέμενης αριστερής κυβέρνησης και την εκλογικής επανάστασης μέσω της κάλπης, έκανε κακό το κίνημα. Το μούδιασε. Μια μέρα πριν φωνάζανε για τους πολιτικούς κρατούμενους, και μετά επικύρωναν επίσημα την κράτηση τους. Εγώ δε θέλω ούτε για πλάκα να τους ξαναδώ σε μπλοκ στο δρόμο μαζί μας. Νεοφιλελεύθεροι σοσιαλδημοκράτες που παλεύουν για το τι; Κατάλαβες τι εννοώ.. Το σύστημα είναι έτσι φτιαγμένο ώστε να μην σκέφτεσαι. Να μην μπορείς να αντιδράσεις. Βασικά τι σου λέω, *Bernstein* να διαβάσεις θα καταλάβεις τι εννοώ. Αλλά για να μη ξεφύγω. Δεν είναι η μολότοφ ή η πέτρα που θα πετάξεις. Αυτό το κάνει και ένας χουλιγκάνος. Σίγουρα τους αναγνωρίζω σαν επαναστατικά υποκείμενα και πιο κοντά μου από τους αριστερούς που θα μαζέψουν ψήφους και θα εξαφανιστούν, αλλά αν η πέτρα σου δεν έχει λόγω ρίψης, ποιος ο λόγος να την πετάξεις; Κατάλαβες τι εννοώ. Όλοι μας είμαστε και δεν επαναστάτες. Στο έκανα όσο πιο ξεκάθαρο μπορούσα.

**E:** Ναι, νομίζω θα μπορέσω να το αποτυπώσω.

Ενώ στην αρχή ένιωθα ότι με αντιμετώπιζε με καχυποψία παρά την ευγενική υποδοχή του, στη συνέχεια ήταν πιο φιλικός μαζί μου. Εντύπωση

μου έκανε ότι ενώ μου είχε πει ότι θα βρεθούμε και θα δεχτεί μόνο συγκεκριμένες ερωτήσεις και ότι η συνέντευξη θα διαρκέσει μόνο για μισή ώρα, εν τέλει συνέχισε να μιλάει μαζί μου και μάλιστα απάντησε σε όλες σχεδόν τις ερωτήσεις μου.

*E: Ποια η σχέση σου με άλλες αναρχικές συλλογικότητες; Και αν θα ήθελες να μου πεις αν συμμετέχεις ενεργά σε κάποια άλλη πέρα από τη συγκεκριμένη;*

*A: Έεεεε δε μπορώ να σου απαντήσω σε αυτό. Και επίσης νομίζω ότι συμφωνήσαμε να μην αναφέρεις καμία συλλογικότητα, όνομα ή πόλη.(... "έτσι δεν είναι;" ρωτώντας το διπλανό του)*

*E: Ναι εννοείται. Συγγνώμη και για την ερώτηση, απλώς δε γνωρίζω.*

Επιπρόσθετα, εντύπωση μου προκάλεσε το γεγονός ότι πάνω από όλους βρίσκονται οι σύντροφοί του και η συλλογικότητα στην οποία κινείται.

*A: Για μένα αυτή είναι η καθημερινότητα μου. Με αυτούς είμαι κάθε μέρα, αυτούς εμπιστεύομαι, είναι η οικογένεια σου. Μία οικογένεια που διαλέγεις και είναι πάντοτε δίπλα σου. Και σίγουρα οι σύντροφοι μου είναι πάνω από όλα. Γιατί ξεκάθαρα έχουμε τον πιο κοινό στόχο. Δε σημαίνει ότι συμφωνούμε πάντοτε, μαλώνουμε, διαφωνούμε αλλά έτσι εξελισσόμαστε κιόλας. Αν δεν έχεις εμπιστοσύνη στους συντρόφους σου και αυτοί σε σένα τότε δεν μπορείς να κινηθείς, να κάνεις τίποτα.*

*E: Είχατε ποτέ κάποιον που νιώσατε ότι σας πρόδωσε;*

*A: Ναι.*

*E: Με ποιο τρόπο;*

*A: Δε θέλω να μιλήσω για αυτό.*

Όπως μου εξήγησε αργότερα "...κάποιοι άνθρωποι επιλέγουν τον εύκολο δρόμο, γιατί αυτό θεωρούν ότι πρέπει να κάνουν, εκεί είναι που διαχωρίζονται τα υποκείμενα και συνήθως εκπίπτουν σε αντικείμενα...Είναι κόσμος ο οποίος δε κρατάει το στόμα του κλειστό ή θεωρεί έξυπνο να λέει πράγματα προς τα έξω.. για να επιβιώσει η ίδια η συλλογικότητα αλλά και εσύ, πρέπει να τον αποβάλλεις, εννοείται πως δε ξανασυμμετέχει σε καμία συλλογικότητα...''

*A: Όταν πριν χρόνια οι μπάτσοι είχαν σκοτώσει τον Τζιουλιάνι, κάποιος είχε γράψει πως όλοι πρέπει να δώσουμε από κάτι, για να μη χρειαστεί κάποιος από εμάς να δώσουν τα πάντα. Αλήθεια, την έρευνα πως θα την ονομάσετε;*

*E: (γελώνοντας) Δε ξέρω ακόμα.*

*A: Κάτι καλό θα βρείτε.*

Η συνέντευξη που ακολουθεί σχετίζεται με έναν άνθρωπο που τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του ζούσε στο δρόμο. Όπως μου ανέφερε, αρχικά είχε ένα μαγαζί που ήταν οικογενειακή επιχείρηση, το οποίο έκλεισε λόγω οικονομικών δυσχερειών. Στη συνέχεια έχασε τη γυναίκα του, η οποία τον χώρισε. Τέλος, έχασε το σπίτι του. Από τότε μου ανέφερε ότι ζει στο δρόμο. Το όνομα του δε μου επέτρεψε να το αναφέρω. Για την συνέντευξη, αυτό το άτομο είναι ο Β. Τον γνώρισα τυχαία μία μέρα στο δρόμο, καθώς ζητούσε από κάποιον χρήματα για να φάει. Το άτομο από το οποίο ζητούσε χρήματα τον απομάκρυνε. Τον προσέγγισα και τον ρώτησα τι χρειάζεται.

*Ερευνητής: Τι θέλεις;*

*B: Πεινάω ρε φίλε, αν έχεις κάτι να μου δώσεις να φάω, έχω να φάω από χθες.*

*E: Ναι, πάμε να σου αγοράσω κάτι. Τι θέλεις να φας;*

*B: Ότι θέλεις εσύ, να είσαι καλά!*

Στο δρόμο καθώς πηγαίναμε να φάμε κάτι τον ρώτησα πως τον λένε, πόσο χρονών είναι και πόσο καιρό είναι άστεγος. Όταν φτάσαμε στο μαγαζί που θα τρώγαμε, καθίσαμε και παραγγείλαμε.

*B: Θα κάτσεις μαζί μου και συ;*

*E: Ναι, γιατί όχι; Να μιλήσουμε. Δε θέλεις;*

*B: Ναι φίλε, εννοείται. Σε ευχαριστώ.*

*E: Που ζεις;*

*B: Στο δρόμο, πιο παλιά. Τώρα έχω βρει ένα εγκαταλελειμμένο κτήριο και μένω εκεί μέσα.*

*E: Που είναι αυτό;*

**B:** *Να εκεί.*

**E:** *Θέλεις να πάμε μετά να μου δείξεις;*

**B:** *Εεεεε...*

**E:** *Όπως θέλεις.*

Σύμφωνα με μία έρευνα της ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ το 2015 στην Ελλάδα το 15% του πληθυσμού της Ελλάδος ζει κάτω από συνθήκες ακραίας φτώχειας. Αναλύοντας τα επιμέρους αποτελέσματα βρίσκουμε ότι είναι εντυπωσιακά υψηλό το ποσοστό ακραίας φτώχειας στα παιδιά (17,6%) και στους νέους ηλικίας 18-29 (24,4%), ενώ αντίθετα μόνο το 2,7% του πληθυσμού ηλικίας άνω των 65 έχει εισόδημα κάτω από το όριο.

**E:** *Κάνω μία έρευνα στην Ελλάδα και θα ήθελα να σου πάρω συνέντευξη αν δεν έχεις αντίρρηση, για τις συνθήκες που ζεις, τον τρόπο ζωής σου κτλ.*

**B:** *Από εμένα;*

**E:** *Ναι.*

**B:** *Τι να σου πω ρε φίλε, ναι ξέρω 'γω, δε νομίζω να σε ενδιαφέρουν και τόσο αυτά που έχω να πω.*

**E:** *Νομίζω πως θα με ενδιαφέρουν.*

**B:** *Εντάξει.*

**E:** *Έχεις κάτι να κάνεις τώρα; Να πας κάπου;*

**B:** *Θα κρατήσει ώρα;*

**E:** *Όχι πολύ, όσο θέλεις.*

**B:** *Ναι εντάξει, δεν έχω και κάπου να πάω.*

**E:** *Οκ.*

Αφού του εξήγησα τι ακριβώς κάνω με την έρευνα και ποιοι είναι οι στόχοι μου, τον ρώτησα αν συμφωνεί. Αφού συμφώνησε λέγοντάς μου "ελπίζω να μας βοηθήσεις με αυτό και να βγει κάτι καλό, να μας ακούσουν και να μην μας αφήνουν να πεθαίνουμε λες και δεν έχουμε ψυχή φίλε μου ,όλοι θα συναντήσουμε το δημιουργό μας κάποια στιγμή, αυτό πλέον με παρηγορεί", καθίσαμε στο μαγαζί να ξεκινήσουμε την συνέντευξη. Ήταν μία αναπάντεχη γνωριμία για εμένα καθώς δε περίμενα ότι θα με άφηνε να τον προσεγγίσω.

**E:** Από πού είσαι;

**B:** Από δω ( δε μπορώ να αναφέρω την περιοχή , αλλά εννοούσε από την Ελλάδα)

**E:** Τι δουλειά έκανες πιο πριν;

**B:** Είχα ένα μικρό μαγαζί με διακοσμητικά και τέτοια μικρά πραγματάκια. Δε πήγαινε καλά το μαγαζί όμως και έκλεισε. Μετά με παράτησε η γυναίκα μου, φύγαν τα παιδιά μου και κατάντησα έτσι. Πάει και το σπιτάκι μου (αρχίζει να κλαίει). Ξέρεις πόσα χρόνια δούλευα για αυτό το σπίτι; Μας κατέστρεψαν οι αλήτες.

**E:** Δεν έχεις συγγενείς;

**B:** Όχι, οι γονείς μου πεθάναν.

**E:** Αδέρφια;

**B:** Όχι.

**E:** Και που τρως;

**B:** Στην εκκλησία καμία φορά, μετά υπάρχουν και κάτι παιδιά που μας δίνουν φαγητό.

**E:** Ρούχα;

**B:** Από άλλους που τα δίνουν στην εκκλησία ή από κάτι παιδιά πάλι που με βοηθάνε. Έχουν ένα σπίτι και δίνουν σε κόσμο.

**E:** Έχεις δηλαδή πάντα φαγητό;

**B:** Όχι πάντα. Κάποιες φορές ζητάω να μου δώσουν, όπως σήμερα, αλλά δε μου αρέσει. Δε νιώθω ωραία. Δεν αρέσει σε κανέναν να ζητάει. Δεν είμαι ούτε κανένα πρεζόνι, ούτε κανένας τεμπέλης. Μας καταντήσαν έτσι. Είμαι νέος. Έκανα μικρός παιδί και τώρα είμαι στο δρόμο. Προσπαθούσα να καταφέρω κάτι αλλά δε μας άφησαν, δεν νοιάζονται. Δεν πεθαίνουν αυτοί, εμείς πεθαίνουμε. Και δε μιλάμε για καμία χώρα τριτοκοσμική μιλάμε για την Ελλάδα. Αλλά και 'μείς έτσι καταντήσαμε. Έχεις ζήσει ποτέ στο δρόμο; Να καταλάβεις το κρύο; Πεθαίνουμε και μας έχουν αριθμούς. Ξέρεις τι έχω σπουδάσει; Διοίκηση επιχειρήσεων. Είμαι μορφωμένος. Απλώς πεθαίνουμε και ανεβαίνουν οι αριθμοί. Αριθμοί είμαστε τίποτα άλλο. Δε σε νοιάζει τι θα πάθω. Εσύ γυρνάς στο σπίτι σου. Συγγνώμη που μιλάω τώρα τόσο.

**E:** Δε πειράζει, καλά κάνεις.

**B:** Εσύ με τί ασχολείσαι;

Τόσο οι εκκλησίες , όσο και κάποιες καταλήψεις στην Ελλάδα συνεισφέρουν υλικά στην υποστήριξη των προσφύγων. Αρκετές εκκλησίες παρέχουν φαγητό και ρούχα. Επίσης κάποιες καταλήψεις προσφέρουν στέγη, φαγητό και ρούχα . Τέλος έχουν δημιουργηθεί ιδιωτικές πρωτοβουλίες οι οποίες βοηθούν ανά διαστήματα τους αστεγούς.

[.....]

*E: Όταν δε σου δίνουν χρήματα ή δε βρίσκεις να φας, τι κάνεις;*

*B: Μένω νηστικός φίλε μου.*

*E: Έχεις σκεφτεί ποτέ να κλέψεις από κάποιο σούπερ μάρκετ για να φας;*

*B: Ναι ρε φίλε, το σκέφτηκα.*

*E: Και;*

*B: Τι και; Δεν είμαι κανένα κλεφτρόνι. Αλλά αν πεινάς φίλε δε μπορείς να κάνεις κάτι άλλο. Έχω πάρει πράγματα από το σούπερ μάρκετ κάποιες φορές. Φοβάμαι. Αλλά δεν είναι ο φόβος. Δεν είμαι κλέφτης. Δε θέλω να πάω φυλακή.*

*E: Τι πράγματα;*

*B: Κρουασάν, γάλα, μπισκότα τέτοια. Δε πάω συχνά. Σου εξήγησα γιατί. Φοβάμαι.*

*E: Γιατί το κάνεις;*

*B: Επειδή πεινάω.*

*E: Καταλαβαίνεις τι επιπτώσεις θα έχεις σε περίπτωση που σε πιάσουν;*

*B: Ναι ξέρω.. πήγαινε πες τους το εσύ.*

*E: Τι να τους πω;*

*B: Δε θα πας να τους το πεις ότι έκλεψα;*

*E: Όχι βέβαια!*

*B: Σε ευχαριστώ.*

*E: Μπορώ να το αναφέρω χωρίς να αναφέρω το όνομά σου;*

*B: Ναι φίλε, αφού δε θα πεις το όνομα μου πες ότι θες.*

Σύμφωνα με έρευνα που έγινε το 2013 (ECR Hellas), το συνολικό ποσοστό των απωλειών από τα ράφια των σούπερ μάρκετ έχει αυξηθεί κατά

10% μέσα σε ένα χρόνο, με το κόστος για τις επιχειρήσεις να ανέρχεται σε πάνω από 95 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Ειδικότερα, οι απώλειες στα προϊόντα ευρείας κατανάλωσης ανέρχονται στο 2,1% των πωλήσεων, με έντονα αυξητική τάση. Τα προϊόντα με τα μεγαλύτερα ποσοστά κλοπών είναι το λάδι, το μέλι, ο καφές, τα αλκοολούχα ποτά, τα προϊόντα στοματικής υγιεινής, τα ζυριστικά, τα ζαχαρώδη (τσίγλες, σοκολάτες κ.λπ.), τα καλλυντικά, οι μπαταρίες και τα τρόφιμα (τυριά κ.λπ.). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΑΣ, στην Αθήνα τη διετία 2012-2013 έγιναν 279 κλοπές σε σούπερ μάρκετ και μίνι μάρκετ, 589 κλοπές σε διάφορα άλλα καταστήματα, και 118 κλοπές σε περίπτερα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Συνδέσμου Επιχειρήσεων & Λιανικής Πώλησης Ελλάδος (ΣΕΛΠΕ), ο οποίος εκπροσωπεί τα πολυκαταστήματα και τα μεσαία σούπερ μάρκετ, την τελευταία πενταετία οι μικροκλοπές κοστίζουν στις επιχειρήσεις το 1,7% του τζίρου τους ετησίως, απώλεια αυξημένη κατά 0,3%-0,5% περίπου. Σύμφωνα με τα άρθρα 372 Π.Κ. η κλοπή τιμωρείται με φυλάκιση 3 μηνών έως 5 χρόνων. Κατά κύριο λόγο, η κλοπή θεωρείται πλημμέλημα. Η κλοπή και εδώ, αν και παράνομη από τον ίδιο το νόμο, αποδομείται και αποκτά ένα νέο νόημα. Οι ομιλητές μου σε κάθε περίπτωση καλούνται, εν αγνοία τους κάποιες φορές, να αποδομήσουν τους κυρίαρχους Λόγους προκειμένου να αντισταθούν ή ακόμη και να επιβιώσουν, όπως σε αυτή την περίπτωση. Ο ομιλητής μου αναγκάζεται να κλέψει για να επιβιώσει. Αν δε το κάνει, όπως είπε και ο ίδιος δε θα επιβιώσει.

**E:** Είσαι χρήστης ουσιών;

**B:** Τι ουσιών;

**E:** Ναρκωτικά.

**B:** Όχι φίλε, μέσα μου δεν είμαι καλά. Δε παίρνω ναρκωτικά.

**E:** Τι σε κάνει να νιώθεις ωραία;

**B:** Όταν έχω ανθρώπους γύρω μου, που με σέβονται. Έχω χάσει την πίστη στον εαυτό μου. Ξέρεις τι είναι να μην έχεις τίποτα;

[...]

**E:** Είχες ποτέ μπλεξίματα με το νόμο;



**B:** *Ναι.*

**E:** *Θέλεις να μου πεις;*

**B:** *Με είχαν πιάσει δύο φορές, επειδή ζητιάνευα και με κρατήσαν στο τμήμα όλο το βράδυ.*

**E:** *Σε πήγαν στο δικαστήριο;*

**B:** *Όχι, το πρωί με αφήσαν να φύγω.*

**E:** *Σου είπαν γιατί σε κράτησαν;*

**B:** *Επειδή ζητιάνευα*

**E:** *Και δε τους είπες ότι δεν έχεις λεφτά;*

**B:** *Τους το είπα. Μου είπαν ότι δε θα με κρατούσαν για πολύ. Και με άφησαν το πρωί.*

Σύμφωνα με το άρθρο 407 Π.Κ. Όποιος επαιτεί από φυγοπονία ή από φιλοχρηματία ή κατά συνήθεια τιμωρείται με κράτηση έως έξι (6) μήνες ή με πρόστιμο έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της κράτησης. Σύμφωνα με πηγές ποινικολόγων σχηματίζεται δικογραφία σε περίπτωση που υπάρχει πταισματοδικείο στην περιοχή τέλεσης του αδικήματος.

**E:** *Θέλεις να πάμε προς τα εκεί που μένεις;*

**B:** *Πάμε [...]. Πρόσεχε που θα πατήσεις. Έχει σκουπίδια.*

**E:** *Εδώ μένεις;*

**B:** *Ναι.*

**E:** *Πού κοιμάσαι ακριβώς;*

**B:** *Να εδώ (δείχνει το πάτωμα, που είχε απλώσει δύο χαρτόνια, από πάνω σεντόνι και κουβέρτες).*

**E:** *Δεν κρυώνεις;*

**B:** *Όχι τώρα. Το χειμώνα κρυώνω, το καλοκαίρι μια χαρά είναι.*

**E:** *Το κτήριο αυτό σε ποιόν ανήκει;*

**B:** *Δε ξέρω, νομίζω στο Δήμο.*

**E:** *Μένουν άλλοι εδώ;*

**B:** *Ναι.*

**E:** *Που είναι τώρα;*

**B:** *Έξω, πήγαν να βρούνε πράγματα και φαγητό.*

**E:** Είχατε ποτέ πρόβλημα που μένετε εδώ;

**B:** Ναι, μια φορά ένας κύριος που ήταν εδώ από έξω, μας είπε ότι κλέβαμε πράγματα από το κτήριο και φώναζε την αστυνομία. Ήρθε η αστυνομία και μας είπε να πετάξουμε όλα μας τα πράγματα και να βγούμε έξω. Ε βγήκαμε και μας πήραν μέσα. Και άντε πάλι στο κρατητήριο όλο το βράδυ. Αλλά το πρωί μας αφήσαν δεν είχαν στοιχεία.

**E:** Δε είχατε ποτέ άλλο πρόβλημα;

**B:** Όχι.

**E:** Από ότι είδα το κτήριο είναι μεγάλο, έχει και άλλους ορόφους. Θέλεις να με ξεναγήσεις;

**B:** Ναι..

[...]

**E:** Τι είναι όλα αυτά τα μηχανήματα;

**B:** Για καπνό.

**E:** Επεξεργάζονταν καπνό εδώ παλιά;

**B:** Δε ξέρω.

Ανεβαίνοντας συναντήσαμε έναν όροφο που ήταν γεμάτος με έγγραφα. Δίπλα ακριβώς υπήρχε μία μεγάλη αίθουσα με καρέκλες, θρανία, ηλεκτρονικούς υπολογιστές και άλλα είδη γραφείου.

**E:** Εδώ τι είναι;

**B:** Δε ξέρω. Αυτά είναι εδώ από τότε που ήρθα.

**E:** Τα έγγραφα;

**B:** Από ότι έχω κοιτάξει, είναι διάφορα του κράτους.

**E:** Καλά τα έχει πεταμένα εδώ μέσα;

**B:** Τι να σου πω ρε φίλε.

**E:** Πως το βρήκες αυτό το μέρος;

**B:** Το έβλεπα συνέχεια, και μια μέρα πήδηξα μέσα να δω αν μπορώ να κοιμηθώ κάπου. Το παράθυρο ήταν ανοιχτό και μπήκα. Φοβόμουνα στην αρχή μήπως με πιάσουν ή μήπως είναι κανένας μέσα. Ακουγα κάτι θορύβους αλλά

σιγά σιγά το συνήθισα. Το χειμώνα κοιμάμαι στο υπόγειο γιατί έχει περισσότερη ζέστη, το καλοκαίρι στους πάνω γιατί έχει δροσιά.

**E:** Το ξέρεις ότι μπορούν να σε τραβήξουν για καταπάτηση δημόσιας περιουσίας κτλ.;

**B:** Ναι, ξέρω ότι θα έχω πρόβλημα, αλλά που αλλού μπορώ να μείνω;

Η ΜΚΟ «Κλίμακα» αναφέρει πως η αυξητική τάση του πληθυσμού των αστέγων κυμαίνεται από 20% ως 25%. Οι άνθρωποι της «Κλίμακας», που ασχολούνται πολλά χρόνια με τους άστεγους, εκτιμούν πως σε όλη την Ελλάδα οι άνθρωποι που κοιμούνται στον δρόμο, σε αποθήκες, εγκαταλελειμμένα κτίρια, ξενώνες κ.λπ. είναι περίπου 20.000. Το φαινόμενο έγινε εντονότερο μετά την οικονομική κρίση του 2010.

Καθίσαμε για λίγο μέσα στο κτήριο για να μου μιλήσει. Ωσπου σε κάποια στιγμή ξεκίνησε να μονολογεί και να προσπαθεί να απολογηθεί για κάτι που ο ίδιος δεν πίστευε ότι ευθύνεται.

"Νιώθω κάθε μέρα ότι χειροτερεύει η κατάσταση. Αρρωσταίνω και δεν μπορώ να αγοράσω τα φάρμακα. Και δεν είναι μόνο τα φάρμακα. Είναι και ένα απλό τσιγάρο, που θα ήθελα να κάνω. Να πιώ ένα καφέ. Προσπαθώ με κάθε τρόπο να βρω χρήματα, γιατί δεν επιβιώνεις αλλιώς εύκολα. Ο κόσμος σε κοιτάει περίεργα, το παιδί μου δε θέλει καν να με δει, δε ξέρω καν τι του έχει πει η πρώην γυναίκα μου για μένα. (γελώντας) Μια φορά πήρα κάτι καλώδια από εδώ μέσα και κάτι άλλα μικροπραγματάκια και πήγα να τα πουλήσω για να πάρω λεφτά. Δεν είμαι κλέφτης, αλλά αναγκάζεσαι όταν δεν έχεις ούτε για τα βασικά. Περνάς σε μία άλλη κατάσταση, που ούτε ο ίδιος δε πίστευε ότι θα φτάσεις ποτέ. Ποτέ δεν είχα πολλά χρήματα, όμως δεν περίμενα ότι θα έφτανα σε αυτή τη στιγμή εδώ, που είμαι τώρα. Δε μπορώ να αλλάξω τον κόσμο, ούτε τον εαυτό μου δε μπορώ να αλλάξω. Απλώς να θυμόμαστε να μένουμε άνθρωποι, να κοιτάμε τον άλλο που πεινάει και πριν τον κατακρίνουμε για τα ρούχα που φοράει ή για το κρεβάτι του, να σκεφτούμε τι έχει περάσει αυτός ο άνθρωπος και έφτασε εδώ που έφτασε. Κανείς δε θέλει να είναι φτωχός."

Όπως είχε αναφέρει και ο Αριστοτέλης "Η φτώχεια είναι ο γονιός της επανάστασης και του εγκλήματος". Καθίσαμε μαζί περίπου 6 ώρες. Μου

μιλούσε για τη ζωή του, πώς ήταν και πώς είναι τώρα. Για όλα αυτά που έχασε και πόσο τα ξαναήθελε πίσω. Δεν ηχογράφησα την συζήτησή μας απλώς κρατούσα σημειώσεις σε κάποια από τα λεγόμενα του για να μπορέσω να τα μεταφέρω πειστικότερα και ρεαλιστικότερα. Φεύγοντας από το "σπίτι του" (έτσι το έλεγε) με συνόδευσε μέχρι έξω και περπάτησε λίγο ακόμα μαζί μου.

*E: Τι θα άλλαζες τελικά σε αυτή την κοινωνία;*

*B: Τον εαυτό μου. Δε θα επέτρεπα να συμβούν όλα αυτά. Μετανιώνω που δε πάλεψα για αυτά που δικαιούμαι, για αυτά που είχα και μου πήραν. Τα έδωσα έτσι.*

*E: Να είσαι καλά και να προσέχεις. Σε ευχαριστώ για όλα.*

*B: Και εγώ σε ευχαριστώ, για το φαγητό και την παρέα σου. Ελπίζω το βιβλίο σας να πετύχει.*

*E: Θα σε ξαναδώ, καλό βράδυ.*

*B: Γεια σου.*

Η επόμενη συζήτηση ήταν με έναν 26χρονο Έλληνα αντεξουσιαστή, ο οποίος δηλώνει πως έχει αναρχικές πεποιθήσεις και εξηγεί την ιδεολογία του, συνυφασμένη με τα πλαίσια των αντεξουσιαστικών ενεργειών του. Εξηγεί πως οι παράνομες για το κράτος ενέργειες, αποτελούν πεδία αντίστασης και ανάληψης της έννοιας του ηθικού και της δικαιοσύνης. Παρακάτω περιγράφονται μερικές από τις προσωπικές δράσεις που ανέφερε:

*Ερευνητής: Είσαι χρήστης ή έχεις προωθήσει ναρκωτικά;*

*A: Χρήστης δεν είμαι, έχω σπρώξει ναρκωτικά καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μου, από 18 χρονών, μέχρι τώρα.*

*E: Είχες ποτέ επιπτώσεις με αυτό, με την αστυνομία π.χ.;*

*A: Ποτέ. Με τις ενδοοικογενειακές καταστάσεις<sup>40</sup>, μεταξύ κλικών, υπήρχαν αρκετά προβλήματα. Με το νόμο όμως, όχι.*

[...]

---

<sup>40</sup> Εδώ η έννοια της λέξης ενδοοικογενειακού, έχει τη σημασία των καταστάσεων μέσα στη συμμορία.

*E: Είχες ποτέ γενικότερα προβλήματα με το νόμο;*

*A: Ναι, πολλές φορές.*

*E: Είχες κάποιο δικαστήριο ή έχεις μπει φυλακή;*

*A: Φυλακή όχι. Μόνο κρατητήρια.*

*E: Δικαστήρια;*

*A: Πλημμελήματα, για ξυλοδαρμούς και κλοπές.*

[...]

*E: Σχετικά με τις κλοπές;*

*A: Αρχισα από πολύ μικρός, γύρω στα 15, με κλοπές σε μηχανάκια. Αργότερα εξελίχθηκε με διαρρήξεις σε σπίτια και ένοπλες.*

*E: Θες να μας πεις για τις ένοπλες; Ένα παράδειγμα...*

*A: Κάθε φορά που μάθαινα ότι κάποιος είναι φασίστας, τον έβαζα στο στόχο μου. Οι εννιά στους δέκα που ληστεύαμε ήταν μπάσταρδοι για την κοινωνία, οπότε δεν ένιωθα και άσχημα που το έκανα.*

*E: Ένοπλη ληστεία πότε έκανες;*

*A: Σε ένα βενζινάδικο. Είχαμε ανάγκη από χρήματα για βιοποριστικούς λόγους.*

*E: Έχεις χρησιμοποιήσει όπλο;*

*A: Όχι.*

*E: Έχεις σπρώξει όπλα;*

*A: Ναι. Οι περισσότεροι θέλουν να αισθάνονται ασφαλείς και δε θεωρούν ότι το κράτος τους το παρέχει αυτό. Οπότε, προτιμούν να πάρουν τα όπλα στα χέρια τους.*

[...]

*E: Έχεις αφαιρέσει ποτέ ανθρώπινη ζωή;*

*A: Όχι.*

*E: Από ιδεολογία;*

*A: Δεν έχει τύχει.*

Όπως βλέπουμε, οι ενέργειες του συγκεκριμένου ατόμου προσβάλλουν τη λειτουργικότητα του κράτους και χαρακτηρίζονται από τους θεσμούς αυτού ως παράνομες.

Το συγκεκριμένο άτομο δέχτηκε να τεκμηριώσει και να εξηγήσει το ιδεολογικό και πολιτικό υπόβαθρο των ενεργειών του:

*E: Είσαι αντεξουσιαστής λοιπόν, κινείσαι στον αναρχικό χώρο.*

*A: Ναι, τέτοια κατεύθυνση έχω.*

*E: Έχεις χρόνια;*

*A: Ναι, από τα 15.*

*E: Το πιστεύεις αυτό που κάνεις;*

*A: Το πιστεύω ακράδαντα, απλά δεν ακολουθώ τη νέα τροπή πραγμάτων γιατί πιστεύω πως έχει εκφυλιστεί, με την έννοια ότι θεωρείται κάτι τέτοιο πλέον μαγκιά και όχι ιδεολογία.*

[...]

*E: Η σχέση σου με το κράτος;*

*A: Αν το κράτος ήταν πρόσωπο, θα το είχα κάνει κρέας!*

*E: Πιστεύεις ότι πρέπει να υπάρχει ένα «καλό» κράτος ή να μην υπάρχει καθόλου κράτος;*

*A: Καθόλου. Ένα κράτος είναι καλό, μόνο όταν δε διοικείται.*

*E: Αν υπήρχε ένα κράτος που θα σου παρείχε τα πάντα, θα το συνέχιζες αυτό που κάνεις ή θα επαναπαυόσουν;*

*A: Αν έβλεπα διακρίσεις, θα το συνέχιζα.*

[...]

*E: Οι πρώτες σου πράξεις ενάντια στο κράτος ήταν από πορείες;*

*A: Ναι.*

[...]

*E: Έχεις σκεφτεί να το σταματήσεις όλο αυτό;*

*A: Ναι. Όσο περνούν τα χρόνια σκέφτεσαι ότι μπορεί να σαπίσεις για μία ζωή στη φυλακή.*

*E: Φοβάσαι να μπεις φυλακή;*

*A: Προφανώς.*

*E: Έχεις σκεφτεί να δράσεις ένοπλα, σαν αντάρτης πόλης;*

*A: Ναι, φυσικά.*

[...]

*E: Θα έλεγες ότι είναι μία μορφή αντίδρασης όλο αυτό που κάνεις;*

*A: Ναι.*

*E: Με αυτά που βγάζεις, βοηθάς και τον περίγυρό σου;*

*A: Κυρίως.*

Στην παραπάνω περίπτωση ο Α. προσπαθεί να αποδομήσει κάθε Λόγο που παράγει το ίδιο το κράτος. Με μέσα που ο ίδιος χρησιμοποιεί, αντιστέκεται και αποδομεί τους κυρίαρχους Λόγους. Οι Λόγοι που παράγονται από τον ίδιο συγκρούονται με τους κυρίαρχους Λόγους του κράτους. Αναδύεται μία νέα ταυτότητα, αυτή του επαναστάτη που καλείται να καταστρέψει κάθε δομή προκειμένου να επιβιώσει και να βοηθήσει την κοινωνία η οποία καταπιέζεται. Μέσω των ληστειών και του εμπορίου καταφέρνει, όπως θεωρεί ο ίδιος, να χτυπάει το κράτος και την αστυνομία σε καίρια σημεία. Η αστυνομία είναι ο βασικός εχθρός των περισσότερων συνομιλητών μου καθώς πολλές φορές είτε τους έχει προξενήσει κακό, είτε τους έχει συλλάβει, με αποτέλεσμα να έχουν πολλές καταδίκες κάποιιοι από αυτούς. Και εδώ το δίκαιο και το άδικο αποδομούνται και αποκτούν νέο νόημα μέσα από τον συνομιλητή μου. Τα δίπολα καταρρέουν κάποιες φορές και έτσι, με αυτό τον τρόπο αποκτούν νέο νόημα.

Ο συγκεκριμένος αντεξουσιαστής επέλεξε να κλείσει τη συζήτηση αναφέροντας πως ένας άνθρωπος που θα του δοθεί η εξουσία, μπορεί να διαφθαρεί και όσοι ασχολούνται με αυτές τις ενέργειες, είναι καλό να κρατούν

ένα χαμηλό προφίλ. Έτσι σώζονται ζωές. Αυτή είναι η ζώνη ασφαλείας του κλέφτη<sup>41</sup>.

Από το άτομο αυτό αντλούμε την πεποίθηση πως η αντίδραση στο κράτος είναι η κατάρριψη των θεσμών που αυτό έχει ορίσει ως νόμους. Θα λέγαμε πως γίνεται ένας λόγος γύρω από το θεμιτό και μη θεμιτό, τη λειτουργικότητα του κράτους ως μηχανισμό ελέγχου και την αντίσταση σε αυτό. Με το συγκεκριμένο άτομο ήρθαμε σε επαφή μετά από πολύ καιρό και συνομιλίες. Όταν μετά από δύο μήνες περίπου δέχθηκε να μου μιλήσει ένας από τους μεσάζοντες μου έδωσε ραντεβού σε μία πλατεία. Εκεί ήρθε και με πήρε με ένα αυτοκίνητο ο μεσάζοντας με ακόμη ένα άτομο. Φορούσαν καπέλα, γυαλιά ηλίου και ζακέτα. Αν και καλοκαίρι είχαν επιλέξει αυτό τον τρόπο ένδυσης για να καλύψουν τα χαρακτηριστικά του σώματός τους. Το μόνο σημείο του σώματος τους που φαινόταν ήταν τα δάχτυλα και τα μάγουλα. Ακόμη και τα στόματα τους καλύπτονταν από ένα περιλαίμιο που φορούσαν, το οποίο χρησιμεύει για το κρύο το χειμώνα. Εγώ καθόμουν πίσω και οι δύο τους μπροστά. Σταματήσαμε και πήραμε ακόμα έναν από το δρόμο, ο οποίος ήταν παρόμοια ντυμένος. Έκατσε δίπλα μου. Στη διαδρομή δεν μιλούσε κανένας. Μόνο σε μία στιγμή ο ένας με ρώτησε πως με λένε και γιατί θέλω τη συνέντευξη. Μετά από κανένα τέταρτο, είχαμε βγει έξω από την πόλη νομίζω, βρεθήκαμε σε μία περιοχή με παλιά εργοστάσια και κάποια σπίτια τριγύρω. Εκεί σταματήσαμε και περπατήσαμε μέσα από τα εργοστάσια. Και οι τρεις ήταν πολύ ιδρωμένοι και είμαι σίγουρος ότι είχαν πολλά νεύρα μαζί μου που είχαν αναγκαστεί να ντυθούν έτσι μέσα στη ζέστη. Περπατήσαμε για περίπου πέντε λεπτά μέσα από κάτι δρομάκια και ανεβήκαμε σε ένα σπίτι που βρισκόταν εκεί κοντά. Η πόλη δε φαινόταν από κει. Μόλις φτάσαμε στην πόρτα ο ένας μου ζήτησε να βγάλω τη μπλούζα μου. Μετά με έψαξε στο παντελόνι, στην τσάντα και στα παπούτσια. Μου ζήτησε το κινητό μου. Μου ζήτησε να το σβήσω και να βγάλω την μπαταρία. Μπήκαμε στο σπίτι και είχε ένα προθάλαμο που οδηγούσε ένα ένα δωμάτιο και στα αριστερά ένα

---

<sup>41</sup> Το άτομο στη συνέντευξη ανέφερε προφορικά τον όρο «κλέφτης», ενώ στην πραγματικότητα αναλύει στη συζήτηση τον όρο ληστής. Η κοινωνική σημασία του όρου «κλέφτης» αφορά το άτομο που κλέβει χωρίς να επιχειρήσει κάποια μορφή βίας, ενώ του «ληστή» αφορά το άτομο που επιχειρεί βία ή απειλή αντίστοιχα. Αυτή είναι η βασική διαφορά των όρων.



διάδρομο που οδηγούσε σε δωμάτια. Εκεί ήταν μέσα ο Α ο οποίος φορούσε μπουφάν με καλυμμένα όλα τα χαρακτηριστικά του και φαινόταν μόνο τα μάγουλα. Η φωνή του ήταν βαριά και κοφτή. Μου είπε να κάτσω και με ρώτησε το όνομα μου. Τα πράγματα μου τα άφησα όλα έξω. Μέσα είχα μόνο το μαγνητόφωνο και χαρτί στυλό. Με άφησε να ηχογραφήσω περίπου 20 λεπτά. Στη συνέχεια μου επέτρεψε σημειώσεις. Μιλήσαμε περίπου μισή ώρα. Μετά έφυγα με τον ίδιο τρόπο που ήρθα. Με αφήσαν στην πρώτη στάση όπως μπαίνεις στην πόλη ώστε να γυρίσω με το λεωφορείο. Είχα αρκετό άγχος και έτσι δεν είχα τη δυνατότητα να αντιληφθώ πλήρως το περιβάλλον το οποίο βρισκόμουν. Ο Α με πήρε τηλέφωνο από κάποιο κινητό μία εβδομάδα μετά :

[...]

*A: Όλα καλά;*

*E: Ναι.*

*A: Υπήρξε κανένα πρόβλημα;*

*E: Όχι.*

*A: Πρόσεχε, τα λέμε.*

*E: Ευχαριστώ, καλή συνέχεια.*

Με ξαναπήρε από καρτοτηλέφωνο μάλλον, τρεις μήνες μετά. Ακολούθησε ο ίδιος περίπου διάλογος. Από τότε δεν με ξαναπήρε τηλέφωνο.

Η ακόλουθη συνέντευξη έγινε με δύο άτομα, τα νεαρότερα της έρευνας. Πρόκειται για δύο 17χρονα αγόρια, Έλληνες στην καταγωγή και μέλη μίας τοπικής «συμμορίας». Τα άτομα Α και Β, εξηγούν την ιδεολογία της παρανομίας που διαπράττουν και επιχειρούν να τη συσχετίσουν με τις κρατικές δομές που υφίστανται αυτή τη στιγμή:

***E:** Χωρίζετε σε συμμορίες;*

***A:** Χοντροπαρέες θα το έλεγα.*

***E:** Το κάνετε για να προστατέψετε την περιοχή σας;*

***A:** Ναι.*

***E:** Πόσες συμμορίες υπάρχουν στην περιοχή;*

***A:** Πέντε, αλλά τα πηγαίνουμε καλά.*

[...]

***E:** Υπάρχουν ομάδες που είναι από συγκεκριμένη εθνικότητα;*

***A:** Ναι.*

***E:** Αλλά υπάρχουν και ανάμεικτες.*

***A:** Ναι.*

***E:** Εσείς, έχετε άτομα από άλλη χώρα;*

***A:** Φυσικά. Είμαστε ανοιχτοί, είμαστε όλοι άνθρωποι, εδώ μεγαλώσαμε μαζί, στο ίδιο σχολείο πήγαμε, στην ίδια πόλη. Εγώ μεγάλωσα με αυτά τα παιδιά, δε μπορώ να τα δω σαν κάτι το ξένο.*

[...]

***E:** Είστε από τις δυνατές ομάδες;*

***B:** Ήμαστε από τις δυνατές. Καλώς ή κακώς, η γειτονιά είναι μικρή οπότε σταδιακά πέσαμε. Το μόνο όμως που μας κρατάει, είναι να τα πάμε καλά μεταξύ μας... Οι πιο μεγάλοι δε θέλουν πια να ασχολούνται, γιατί έχει αλλάξει η ζωή τους, έχουν γίνει άντρες πλέον. Επομένως σοβαρεύεις.*

Με βάση τα παραπάνω λόγια, βλέπουμε να κυριαρχεί η αντίληψη πως η αντίσταση ή η παρανομία κυριαρχεί σχεδόν αποκλειστικά στους νέους, είναι

κάτι σαν δείγμα νεότητας και παρορμητισμού και σταδιακά όσο το άτομο μεγαλώνει, απομακρύνεται και συμβαδίζει με τη λειτουργικότητα του κράτους. Θα λέγαμε επομένως πως στη συγκεκριμένη ιδεολογία επικρατεί κάποιας μορφής σύγχυση για το κοινωνικοπολιτικό υπόβαθρό της.

*E: Υπάρχουν άτομα που έχουν μπει φυλακή;*

*A: Οι μισοί έχουν μπει φυλακή, οι άλλοι μισοί έχουν πεθάνει από πρέζα.*

[...]

*E: Μιλάμε επομένως για συμμορίες πολυεθνικές. Είχατε ποτέ επιπτώσεις; Με αστυνομία;*

*A: Οι άνθρωποι είναι κομπλεξικοί. Οι ίδιοι κάνουν το λαό να τους μισεί.*

*B: Κάνουν έλεγχο για το τίποτα. Και εμείς, μπορεί να έχουμε κάτι να κρύψουμε, υπάρχουν όμως άλλα παλικάρια που δεν έχουν κάνει τίποτα και απλά τους ενοχλούν γιατί αυτό κάνουν: ενοχλούν, τίποτα παραπάνω.*

[...]

*E: Κυκλοφορείτε σε ομάδες;*

*A: Εξαρτάται τα μέρη.*

*B: Σε κάποια μέρη δεν είναι να πας μόνος σου.*

[...]

*E: Πιστεύετε;*

*A: Θρησκεία;*

*E: Ναι.*

*A: Ναι. Δεν πιστεύω στην εκκλησία, πιστεύω όμως σε κάτι ανώτερο.*

*E: Εσύ;*

*B: Ντεμί!*

*E: Πιστεύεις, αλλά τη δικαιοσύνη την παίρνεις στα χέρια σου.*

*A: Η δικαιοσύνη δεν έχει να κάνει με τη Θρησκεία.*

Παρακάτω, επιχειρείται από τα άτομα αυτά, μία σύνδεση των ενεργειών τους με τις δομές του κράτους, η οποία όμως δεν έφερε πλήρη επιτυχία στην ανάλυση της έρευνας:

*E: Η σχέση σας με το κράτος ποια είναι; Πιστεύετε ότι το κράτος φροντίζει για εσάς;*

*A: Όχι, διοικείται από άχρηστους, ανέκαθεν διοικούνταν από τέτοιους.*

*B: Πρέπει να υπάρξει κάτι σαν επανάσταση.*

*E: Ιδεολογικά πού κινείστε;*

*A: Δεν είμαστε πολύ των πολιτικών, οι υπόλοιποι θα μας έλεγαν «μπαχαλάκηδες». Αν δεν έχεις την κατάλληλη εμπειρία, δεν μπορείς να δηλώσεις κάτι.*

Βλέπουμε επομένως πως, παρόλο που υπάρχει μία προδιάθεση για κοινωνικό και πολιτικό στοχασμό, τα συγκεκριμένα άτομα μας δημιούργησαν την εντύπωση της συμμορίας ως εναντίωση στα στερεότυπα γύρω από την παιδική/νεανική ηλικία. Οι πράξεις εναντιώνονται στην θεσμική νεανική ηλικία, δημιουργείται μέσα από αυτήν την υιοθέτηση του συγκεκριμένου τρόπου ζωής, η κατάρριψη του στερεοτύπου γύρω από το καλό, υπάκουο και αθώου –μέχρι να ενηλικιωθεί- παιδιού<sup>42</sup>.

Μία εβδομάδα αργότερα και ενώ καθόμουν σε μία καφετέρια μαζί τους (A,B) , ήρθε στο μαγαζί μία παρέα με την οποία είχαν προηγούμενες διαφορές για μία κοπέλα. Ξαφνικά ο B σηκώνεται και πηγαίνει στην παρέα αυτή. Κάθεται δίπλα στον έναν (Γ), και αρχίζει να τον χαϊδεύει στο κεφάλι (υποτιμητικά προφανώς). Ανταλλάσσουν κάποιες κουβέντες χαμηλόφωνα και στη συνέχεια ο A, που καθόταν δίπλα μου, σηκώνεται, χτυπάει στους ώμους τον Γ και του φωνάζει να βγει έξω. Βγαίνω γρήγορα έξω και κάθομαι δίπλα από την εξώπορτα. Ο A είναι ήδη έξω και ο Γ βγαίνει και αυτός. Ο Γ ήταν σίγουρα ένα κεφάλι πιο ψηλός από τον A. Ο A του επιτίθεται αμέσως με μπουιές και τον ρίχνει κάτω χωρίς να προλάβει ο άλλος να αντιδράσει. Συνεχίζει να τον χτυπάει , μέχρι που τον πιάνει και ετοιμάζεται αν τον ρίξει

---

<sup>42</sup> Για περισσότερα σχετικά με την παραπάνω αντίληψη, βλ. Κοσμά Υ., Πεχτελίδης Γ., Αγ(ρ)ια Παιδιά, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2012

από το υπερυψωμένο μπαλκόνι στο οποίο βρίσκεται η καφετέρια κάτω. Εκείνη τη στιγμή παρεμβαίνουν οι υπόλοιποι από την καφετέρια και τους χωρίζουν. Ο Γ δε μπορεί να μιλήσει και είναι αιμόφυρτος στα χέρια των φίλων του. Ο Α είναι και αυτός γεμάτος αίματα επειδή ο Γ τον γέμισε. Ο Α και ο Β άρχισαν να τρέχουν γιατί φοβήθηκαν για την αστυνομία. Ο Γ από ότι πληροφορήθηκα αργότερα, νοσηλεύτηκε με διάσειση και σπασμένη μύτη και δόντια στο νοσοκομείο. Δεν έκανε μήνυση, άλλωστε κάτι τέτοιο θα του έφερνε περισσότερα προβλήματα από ότι με πληροφορήσαν.

[...]

*E: Γιατί δεν βοήθησαν οι φίλοι του τον Γ ενώ τον χτυπούσες;*

*A: Ποτέ δεν μπαίνουν περισσότεροι. Ένας με έναν, αν μουν περισσότεροι μετά δεν ξες πως θα πάει.*

*E: Τι εννοείς;*

*A: Εννοώ ότι αν μπαίνουν και άλλοι μετά μπορεί να έβγαине μαχαίρι ή κατσαβίδι. Εξαρτάται από τη σοβαρότητα, γιατί μετά απλώς πρέπει να επιβιώσεις. Τώρα έληξε το σκηνικό. Αν θέλει θα έρθει να με βρει μόνος τους να δώσουμε ραντεβού ή θα δώσουμε ραντεβού παρέες στην περιοχή του στα βόρεια.*

*E: Το 'χεις ξανακάνει αυτό; Γιατί σε είδα πολύ ψύχραιμο.*

*A: Ναι πολλές φορές( γελώντας), απλώς εσύ έτυχε και ήσουν σε μία από τις χειρότερες.*

Στη συνέχεια μου περιέγραψαν ένα περιστατικό το οποίο συνέβη λίγο καιρό πριν. Ένας "τύπος" όπως μου είπαν, είχε κάνει μία "πουστιά" σε ένα φίλο τους και ο φίλος τους τον εκδικήθηκε με τον εξής τρόπο: Ένα βράδυ, τον απήγαγε με τον αδερφό του, τον πήγαν στο βουνό και του σπάσαν όλα τα πλευρά. Από ότι μου είπαν, "έτσι είναι, όταν παίζεις μαλακία σε αδερφό θα την πληρώσεις άσχημα, γιατί ο ξένος δε ξέρει, ο αδερφός όμως ξέρει τι πρόκειται να γίνει αν κάνει πουστιά". Το θύμα είχε ερωτική σχέση με την γυναίκα του ενός από τα αδέρφια, και όταν το έμαθε ο άντρας της αποφάσισε να τον εκδικηθεί. Οι δύο δράστες δεν τιμωρήθηκαν ποτέ για αυτό το αδίκημα, το οποίο επισύρει πολυετή ποινή κάθειρξης. Βέβαια οι πληροφορητές μου με

ενημέρωσαν ότι και τα δύο αδέρφια είχαν μπει φυλακή για ληστείες σε σπίτια. Τα συγκεκριμένα άτομα τα είδα μία φορά καθ' όλη τη διάρκεια της επιτόπιας μελέτης και δεν ήταν ιδιαίτερα διαχυτικά ή ομιλητικά μαζί μου.

[...]

*E: Έχεις αισθανθεί ποτέ τύψεις για κάτι από όλα αυτά;*

*A: Ναι, για κάποια αλλά δε πρόκειται να σου πω.*

Το συναισθηματικό βάρος- φορτίο που δημιουργούνταν ήταν εμφανές ακόμη και όταν μιλούσαμε. Η άσκηση της εξουσίας σε άλλους είτε μέσω της βίας είτε μέσω του λόγου δημιουργούσε ένα φαύλο κύκλο ο οποίος γυρνούσε πάνω τους μη μπορώντας μερικές φορές να διαχειριστούν αυτή τη φόρτιση, η οποία εκφραζόταν πολύ συχνά με εκνευρισμό και τσακωμούς μεταξύ κάποιων. Μου είχαν περιγράψει περιστατικό που "στήναν" καβγάδες μεταξύ τους για να ξεσπάνε. Κάποιες φορές ξέφευγαν αρκετά και μπορεί κάποιος να τραυματιζόταν, αλλά ήταν πάντα αποδεκτό γιατί δεν υπήρχε προηγούμενο μίσος παρά μόνο στιγμιαίο για να εκτονωθεί η ένταση. Ένα από τα πράγματα που μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν το γεγονός ότι προσεγγίζουν τη βία και συγκεκριμένα τον ξυλοδαρμό. Παρατηρώντας τον έναν από τους δύο (Α) σε έναν άλλο καβγά να χτυπάει δύο άλλους που είχαν προσωπικές διαφορές παρατηρούσα την ψυχρότητα και την δεξιοτεχνία που το κάνει χωρίς να εμπλέκει συναισθηματικούς προβληματισμούς ή δεύτερες σκέψεις. Στο συγκεκριμένο καβγά, ενώ τον πλησίασαν να του μιλήσουν ο Α αμέσως χτύπησε τον έναν στο σαγόνι και τον άλλον τον χτύπησε, με συγκεκριμένα χτυπήματα, στο πρόσωπο και το σαγόνι με αποτέλεσμα και οι δύο να λιποθυμήσουν. Φύγαμε γρήγορα πάλι να μην έρθει η αστυνομία. Όταν τον ρώτησα γιατί τους χτύπησε, μου απάντησε:

*A: Αν με χτυπούσαν πρώτοι , την είχα γαμήσει. Πριν κάτι μέρες μαχαίρωσαν δύο παιδιά κάτι δικοί τους με μια ηλίθια αφορμή. Αν και εκείνοι χτυπούσαν πρώτοι θα απέφευγαν το μαχαίρωμα, τώρα είναι αργά. Είναι θέμα επιβίωσης, Δε θα έρθει να με σώσει κανένας, κατάλαβες;*

Μέσω των συγκεκριμένων ατόμων γνώρισα ακόμα δύο άτομα τα οποία μεταξύ άλλων εμπλέκονταν σε γνωστές ληστείες. Στο δικαστήριο αθώωθηκαν λόγω έλλειψης στοιχείων. Τα άτομα ανήκαν στον ευρύτερο αναρχικό-μηδενιστικό χώρο. Η πολιτική τους δράση σταμάτησε με τη σύλληψή τους, όχι όμως και η παραβατική τους συμπεριφορά. Κατηγορούνταν για οπλοφορίες, εμπόριο, ληστείες, κλοπές και απαγωγή. Για τα περισσότερα είχαν αθωωθεί.

*E: Έχετε κάνει κάτι από αυτά;*

*X: Περιμένεις να σου απαντήσω; (γελώντας νευρικά)*

*E: Θέλω να ρωτήσω γιατί ένα άτομο να κάνει κατά τη γνώμη σου, κάτι από αυτά;*

*X: Υπάρχουν πολλοί λόγοι. Για κάποιον σαν και εμένα θα ήταν ιδεολογικοί. Τα λεφτά ανήκουν σε εμάς, όχι στις τράπεζες, το ίδιο και πολλά άλλα. Κάποια πράγματα πρέπει να τα διεκδικήσεις και να τα πάρεις εσύ, όχι να περιμένεις να στα δώσουν. Δεν είναι οι πολιτικοί το πρόβλημα, το σύστημα είναι. Ο καπιταλισμός και κάθε μορφή εξουσίας. Αυτά πρέπει να πέσουν.*

*E: Πιστεύεις ότι εσύ βοηθάς με κάποιο τρόπο να πέσει το σύστημα που λες;*

*X: Ναι, γιατί δε κάθομαι να λέω μαλακίες πίσω από βιβλία ή έδρες. Ούτε μένω στη θεωρία. Υπάρχουν πολλοί από εμάς που παλεύουν για κάτι καλύτερο. Αυτό δε θα έρθει εύκολα.*

*E: Επειδή μου είπαν ότι μεταξύ άλλων κατηγορείστε και για απαγωγή, μπορείς να μου πεις για αυτό;*

*Ψ: Ναι, μας κατηγορήσαν για απαγωγή όταν βρήκαμε ένα πρεζόνι και το δείραμε, γιατί είχε κλέψει το μηχανάκι μου. Όταν τον χτυπήσαμε λιποθύμησε και τον πήραμε σπίτι να τον συνεφέρουμε και να τον βοηθήσουμε.*

*E: Ενώ τον είχατε χτυπήσει εσείς;*

*Ψ: Ναι, είχαμε νεύρα. Σκέψου να σου κλέβαν εσένα το μηχανάκι.*

*E: Δε σκεφτήκατε την αστυνομία;*

*X: Δεν έχουμε καμία σχέση με τους μπάτσους. Αν τον πηγαίναμε στους μπάτσους θα δέναν και εμάς. Το λύσαμε μόνοι μας.*

*E: Και τελικά;*

*X: Πήγε ο μαλάκας και έκανε μήνυση ότι τον απαγάγαμε και τέτοια. Και έχουμε το δικαστήριο. Είμαστε με περιοριστικούς έξω και οι δύο για κάτι άλλες δίκες που εκκρεμούν από παλιά.*

*E: Τι;*

*Ψ: Κατοχή και χρήση εμπρηστικών υλών , μολότοφ γάμησε τα (γελώντας).*

Μία διαφορά που παρατήρησα μεταξύ των πληροφορητών μου είναι η συναισθηματική φόρτιση που ένιωθαν όταν μιλούσαν για τον τρόπο ζωής τους και για τις επιλογές που έχουν κάνει, το να αντιταχθούν εναντίον του κράτους. Κάποιοι το έκαναν συνειδητά, κάποιοι χωρίς να το αντιλαμβάνονται. Όλοι όμως μίλησαν για μία πίεση και έλεγχο που δέχονται από το ίδιο το κράτος, είτε μέσω των μηχανισμών του (αστυνομία, δικαστές), είτε μέσω της φυλάκισης τους. Καθ' όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων και της παρατήρησής τους υπήρχε μία μόνιμη ιδέα καταδίωξης, η οποία δεν έγινε ποτέ αντιληπτή από εμένα παρά μόνο από τους ίδιους. Αντιλαμβάνονταν περισσότερο από ότι εγώ , ελέγχαν καλύτερα το χώρο τους και βρισκόταν σε διαρκή εγρήγορση. Ποτέ, σε κανένα σημείο όλων αυτών των ημερών δεν υπήρξε πλήρης εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό μου. Επέλεξαν προσεκτικά τα λεγόμενα τους και προσπαθούσαν να τα φιλτράρουν όσο καλύτερα μπορούν. Συγκεκριμένα κάποιος μου είπε πως "αν μας δημιουργήσεις πρόβλημα ή μας καρφώσεις, ξέρουμε ποιος είσαι και δε θα δυσκολευτούμε , να το ξέρεις" .

Η συνέντευξη που ακολουθεί είναι με έναν νεαρό αντεξουσιαστή. Ο ίδιος δέχθηκε να μιλήσει μαζί μου, μετά από κάποιες μέρες αφού τον προσέγγισα. Βρεθήκαμε σε κάποιο σπίτι φίλου του. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους ο συγκεκριμένους ήταν πιο χαλαρός απέναντί μου και δεν είχε καλύψει τα χαρακτηριστικά του. Επίσης ήταν πιο ευδιάθετος και χαμογελαστός.

Μετά από μία σύντομη κουβέντα που είχαμε για τις ζωές μας τον ρώτησα για τις δράσεις του. Μου μίλησε για τις κλοπές που έκανε για χρόνια και το λόγο που τις έκανε.

[...]



**Ερευνητής:** Γιατί να μπεις στη διαδικασία να κλέψεις;

**Σ:** Γιατί όχι (γελώντας); Αστειεύομαι. Δεν είναι κλοπή όταν κάτι σου ανήκει.

**Ε:** Γιατί θεωρείς ότι σου ανήκει;

**Σ:** Γιατί τα αγαθά είναι για όλους. Δε μπορώ να μένω νηστικός και ούτε θα μείνω ποτέ. Έχω κοπέλα, έχω μάνα, έχω και τον εαυτό μου και πρέπει να επιβιώσεις. Θέμα επιβίωσης είναι.

**Ε:** Δε φοβάσαι;

**Σ:** Πλέον όχι, καθόλου. Μου έχει γίνει συνήθεια και ξέρω πως να το κάνω και που.

**Ε:** Τι κλέβεις;

**Σ:** Τα πάντα. Από φαγητό από σούπερ μάρκετ, μέχρι ρούχα παπούτσια. Ό,τι χρειάζομαι. Δε θα κάνω ποτέ διάρρηξη γιατί εκεί μιλάμε για φυλάκα, αλλά μάρκετ, μαγαζιά, κάτι ζάρα, κάτι τέτοιες μαλακίες τα γαμάω τη μάνα (γελώντας).

**Ε:** Σε έχουν πιάσει ποτέ;

**Σ:** Όχι ποτέ, το πιστεύεις; Είμαι πολύ κωλόφαρδος. Χαχαχα. Κοίτα σίγουρα με έχουν δει κάμερες, με έχουν κυνηγήσει επίσης αρκετά σεκιουριτάδες.

**Ε:** Θυμάσαι κανένα περιστατικό;

**Σ:** Ναι, αρκετά αλλά άστο καλύτερα. Ας μείνουμε σε αυτά.

**Ε:** Η άποψη σου για το κράτος;

**Σ:** Η χειρότερη (γελώντας). Δε το χρειαζόμαστε, άχρηστο είναι.

**Ε:** Ιδεολογικά που κινείσαι;

**Σ:** Προς την αναρχία, δεν είμαι αναρχικός αλλά προς τα εκεί. Παλιά συμμετείχα σε μία κατάληψη, συμμετείχα και σε μπάχαλα κτλ. Πλέον έχω πολλά χρόνια να ασχοληθώ. Η φάση πλέον είναι δουλειά και άραγμα.

**Ε:** Δουλεύεις;

**Σ:** Όπου βρω.

**Ε:** Και γιατί κλέβεις;

**Σ:** Γιατί βγάζω τόσα λίγα που δε φτάνουν.

**Ε:** Αν είχες περισσότερα θα έκλεβες;

**Σ:** Ναι, αλλά όχι τόσο πολύ, θα μείωνα το ρίσκο.

*E: Δεν αγχώνεσαι;*

*Σ: Όχι σου είπα πλέον, μου είναι φυσιολογικό*

Βλέπουμε ότι θεωρούσε υπαίτιο τόσο το κράτος, όσο και τους θεσμούς του για την κατάσταση που βρισκόταν. Η τάση του να κλέβει δικαιολογούταν από το ότι δεν έχει χρήματα να επιβιώσει, οπότε αναγκαστικά έπρεπε να κλέψει. Ηθικά δεν είχε κανέναν ενδοιασμό, καθώς όπως μου είπε *'δεν έχουν ανάγκη αυτοί, λεφτά έχουν'*. Παρατηρούμε πως αντιπαραβάλλονται η προσωπική ηθική με την κοινωνική. Σύμφωνα με το γενικό ηθικό κώδικα της κοινωνίας αλλά και τον νομικό του κράτους, η κλοπή δεν δικαιολογείται υπό οποιαδήποτε συνθήκη και τιμωρείται τόσο ηθικά (με αποδοκιμασίες) όσο και νομικά, με ποινή φυλάκισης έως και κάθειρξης αν πρόκειται για διακεκριμένη. Σε αυτό το σημείο έρχεται η προσωπική ηθική, η ηθική του υποκειμένου η οποία μεταβάλλεται αμφισβητώντας τον κυρίαρχο λόγο και δημιουργώντας ένα δικό της κώδικα προκειμένου να επιβιώσει. Παρ' όλη την πίεση του κυρίαρχου ηθικού κώδικα, το υποκείμενο αντιστέκεται και αντιμιλά σε αυτόν θεωρώντας τον ίδιο τον εκφραστή του (το κράτος) υπαίτιο. Έτσι, όπως το ίδιο το κράτος θα του προσάψει το αδίκημα της κλοπής, το ίδιο το υποκείμενο θα του προσάψει το αδίκημα του ηθικού αυτουργού καθώς το ίδιο το κράτος τον ώθησε σε αυτή την παράνομη, για αυτό, πράξη. Δημιουργείται έτσι μία σχέση θύτη-θύματος όπου ο ίδιος ο θύτης(κράτος) είναι και θύμα(ηθική αυτουργία) του ίδιου του του εαυτού, χωρίς βέβαια ποτέ να δέχεται την νομική ποινή. Δημιουργείται έτσι ένας κύκλος ηθικής- μη ηθικής με επίκεντρο το εκάστοτε υποκείμενο το οποίο συνεχίζει να επιβιώνει μέσω ενός προσωπικού ηθικού κώδικα. Η ποινική τιμωρία είναι προς μία κατεύθυνση αφού ο τιμωρός( κράτος) δεν μπορεί να τιμωρήσει τον εαυτό του. Είναι ένα συναίσθημα το οποίο αναδύθηκε από τις περισσότερες συνεντεύξεις. Οι κατηγορίες προς το κράτος και τους θεσμούς του. Η δυσπιστία αλλά και η προσπάθεια, αυτοί οι θεσμοί να καταστραφούν. Όλοι τους δρούσαν συνειδητά. Δημιουργώντας ένα δικό τους ηθικό κώδικα ο οποίος προσαρμοζόταν στις ανάγκες τόσο συναισθηματικές όσο και υλικές, δρούσαν εναντίον αυτού που θεωρούν εχθρό τους. Το υλιστικό μετατρέπεται σε ιδεαλιστικό, προκειμένου να δικαιολογηθεί η πράξη έναντι της ηθικής τους πλήθους. Αντιλαμβάνονται τις πράξεις τους ως πράξεις αντίστασης ακόμη και

αν συνειδητά δεν ιδεολογικοποιούν τις ενέργειές τους. Η αφετηρία τους είναι κοινή και σχετίζεται με την αντίσταση, αυτή είναι και η βασική σύνδεση μεταξύ όλων των πληροφορητών μου. Ο καθένας επιλέγει να το κάνει διαφορετικά , ακόμη και οι αφορμές για τον καθένα είναι διαφορετικές. Δε θα προσπαθήσω να ψυχαναλύσω τη συμπεριφορά τους , απλώς σαν παρατηρητής διαπίστωσα τη σχέση αντίστασης που ανέπτυξαν, δημιουργώντας έτσι ένα φανταστικό δεσμό , τον οποίο ακόμη και οι ίδιοι είτε αγνοούν, είτε απορρίπτουν. Είναι όμως και αυτά, επαναστατικά υποκείμενα; Συμμετέχουν στην ταξική πάλη; Ο Holloway θα μας πει πως *"ταξική πάλη είναι ο διαρκής καθημερινός ανταγωνισμός μεταξύ αλλοτρίωσης- απαλλοτρίωσης, ορισμού και αντι-ορισμού, φετιχοποίησης και από-φετιχοποίησης"*<sup>43</sup>. Σε άλλο σημείο ο Holloway θα πει *"δε μπορούμε να ορίσουμε το κριτικό-επαναστατικό υποκείμενο, γιατί δε μπορεί να οριστεί"*<sup>44</sup>. Όπως μας λέει, επαναστατικό είναι το υποκείμενο το οποίο επαναστατεί στην υποταγή<sup>45</sup>. Όλα τα υποκείμενα των συνεντεύξεων μου χωρίς να ιδεολογικοποιούν τις ενέργειες τους, πάντα αντιδρούσαν στην υποταγή η οποία ορίζεται με διαφορετικό τρόπο για τον καθένα από αυτούς, Για άλλους ήταν η πείνα, για άλλους η στέγη και για άλλους το ίδιο το πολιτικό σύστημα. Δεν γίνεται προσπάθεια εξίσωσης των πράξεων τους, αλλά μία προσπάθεια ορισμού του επαναστατικού υποκειμένου το οποίο μέσα από τις δράσεις του αναπτύσσεται και επαναιδεολογικοποιείται μέσα από την προσωπική ηθική του καθένα από αυτούς. Για τον Holloway επαναστατημένο υποκείμενο είναι μία "κραυγή ενάντια", είναι μία "κραυγή με ένταση" ενάντια στην υποταγή, που δεν περιορίζεται μέσα στα πλαίσια της εργατικής τάξης και της ταξικής πάλης, αλλά αφορά κάθε υποκείμενο ξεχωριστά . *"Η μη υποταγή είναι ένας απλός και καθόλου εντυπωσιακός αγώνας για να διαμορφώσουμε τη ζωή μας"*<sup>46</sup>.

Ο Δ. που θα δούμε παρακάτω συμμετείχε σε μία ομαδική "απαλλοτρίωση" 'όπως τη χαρακτήρισε ο ίδιος σουπερμάρκετ με σκοπό να μοιράσουν τα τρόφιμα σε άτομα που είχαν ανάγκη. Είναι η πρώτη του πολιτική δράση στο πλαίσιο της παράνομης δράσης όπως τη χαρακτήρισε.

---

<sup>43</sup> John Holloway: Ας αλλάξουμε τον κόσμο, εκδόσεις Σαββάλας σελ.279

<sup>44</sup> Το ίδιο βλέπε σελ. 291

<sup>45</sup> Το ίδιο βλέπε σελ.291

<sup>46</sup> Το ίδιο σελ.293

[...]

*E: Γιατί επέλεξες να κάνεις κάτι τέτοιο;*

*Δ: Γιατί όλα αυτά ανήκουν σε όλους, όλα τα αγαθά, από το νερό και τον αέρα μέχρι το πιο απλό, το φαγητό.*

*E: Και η κλοπή; Δε σε καθιστά παράνομο;*

*Δ: Η κλοπή του κράτους και των πλουσίων είναι χειρότερη. Όσο εμείς αυτή τη στιγμή μιλάμε, αυτοί συνεχώς κερδίζουν. Η συνεχής εκμετάλλευση είναι η μεγαλύτερη κλοπή. Γιατί του κλέβει την ψυχή, τον φθείρει και τον κάνει ρομπότ. Αν θεωρούμαι κλέφτης έχει καλώς, αλλά δε το μετανιώνω γιατί το έκανα στα πλαίσια μιας πολιτικής σκέψης, δε το έκανα για να καρπωθώ εγώ τα πράγματα που πήραμε, αλλά για να τα δώσω σε αυτούς που δεν έχουν. Και δε το μετανιώνω και θα το ξαναέκανα.*

Όντως, μετά από κάποιες μέρες ξαναέγιναν παρόμοιες δράσεις από μέλη του αντεξουσιαστικού χώρου. Δε γνωρίζω αν ο Δ συμμετείχε σε αυτές, αλλά διαβάζοντας το κείμενο των αντεξουσιαστών κατανόησα τους πολιτικούς λόγους.

Όπως θα επισήμαινε σε αυτό το σημείο ο Holloway "αυτό που απομένει είναι η ώθηση προς τον κοινωνικό αυτοπροσδιορισμό. Αυτή ξεκινάει με την άρνηση του προσδιορισμού από τους άλλους. «όχι, δε θα κάνουμε αυτό που μας λέτε». Η αφετηρία είναι η άρνηση, η μη-επαγωγή, η ανυποταγή, η ανυπακοή.<sup>47</sup>" και συνεχίζει παρακάτω "το όχι εμπεριέχει ένα Ναι, η μάλιστα πολλά Ναι, αλλά αυτά τα Ναι βρίσκονται στην υπαρκτή κοινωνία, ριζωμένα στο όχι, τα θεμέλια τους είναι μία γραμματική της άρνησης<sup>48</sup>. Παρόμοια και ο Adorno σχολιάζει "το να εξισώνει κανείς την άρνηση της άρνησης με την κατάφαση είναι η πεμπτοσύια της ταυτοποίησης, είναι η τυπική αρχή στην πιο αγνή της μορφή<sup>49</sup>".

Στην παρακάτω συνέντευξη συνομιλώ με κάποια άτομα, δεν θα προσδιορίσω τον αριθμό, με τα οποία μιλήσαμε για τις πράξεις αντίστασης και πως τις ορίζουν οι ίδιοι

[...]

*E: Θέλετε να μου πείτε;*

---

<sup>47</sup> Το ίδιο

<sup>48</sup> Το ίδιο σελ. 421

<sup>49</sup> Το ίδιο

**Σ:** *Ναι, πριν κάποιο διάστημα, επιτεθήκαμε με μπογιές, σπρέι και τρικάκια σε ένα μαγαζί- καφέ το οποίο το έχει ένας φασίστας.*

**Ε:** *Από που μάθατε ότι είναι φασίστας;*

**Σ:** *Μας ενημέρωσε κάποιος ότι έσβησε ένα αντιφασιστικό σύνθημα σε κάποιο τοίχο γιατί δε του άρεσε.*

**Ε:** *Ε μόνο από αυτό καταλάβατε ότι είναι φασίστας;*

**Φ:** *Όχι, η αφορμή ήταν περισσότερο αυτή, ξέραμε τι είναι ο τύπος.*

**Ε:** *Και τι κάνατε ακριβώς;*

**Φ:** *Πετάξαμε μπογιές το βράδυ και τρικάκια και βάψαμε με σπρέι τις τζαμαρίες ώστε να του αφήσουμε ένα μήνυμα, δε χωράνε φασίστες πουθενά.*

Τα παραπάνω άτομα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σαν επαναστατικά υποκείμενα , πολιτικοποιώντας τις πράξεις τους. Δημιουργούν ένα δικό τους κώδικα με τον οποίο πορεύονται σαν ομάδα και πάνω σε αυτόν οργανώνουν τις πράξεις τους. Έτσι, με αυτό τον τρόπο προστατεύουν τόσο τους εαυτούς τους αλλά μπορούν επίσης να ιδεολογικοποιήσουν και τις δράσεις τους. Οι αποφάσεις για τις δράσεις παίρνονται συλλογικά, καθώς πρέπει να συμφωνούν όλοι τους, αλλιώς δεν προχωρούν στην υλοποίησή τους. Μόνο με ομοφωνία δρουνε, και πάντοτε όπως μου είπαν, κρατούν χαμηλό προφίλ. Δε δέχτηκαν να μιλήσουν περισσότερο.

Την τελευταία μέρα της παρατήρησης βρέθηκα με τον Λ σε μία καφετέρια να μιλήσουμε. Μου περιέγραφε κάποια περιστατικά που έχουν συμβεί. Ο Λ μόλις είχε κλείσει τα 17.

[...]

**Ε:** *Δε φοβάσαι;*

**Λ:** *Ε, όχι (γελώντας).*

**Ε:** *Το ξέρεις ότι μπορείς να μπλέξεις πολύ άσχημα;*

**Λ:** *Ναι αλλά, δεν κάνουμε και κάτι, σιγά όλοι το κάνουν εδώ πλέον. Κανένας δε θα πάει να αγοράσει κάτι από αυτά.*

**Ε:** *Και αν σε πιάσουν;*

**Λ:** *Δε θα με πιάσουν (γελώντας). Δε σε κάνουν και κάτι, σε αφήνουν. Για πιο σοβαρά έχεις πρόβλημα.*

**Ε:** *Γιατί το κάνεις όμως;*

*Α: Γιατί όχι; αφού μπορώ και είναι εύκολο. Δε θα πληρώνω για τέτοια βασικά πράγματα, όπως τα ρούχα μου ή τα γάντια ( σ.σ. Πυγμαχίας) ή άλλα μικρά.*

Όπως φαίνεται, δεν υπάρχει κάποια σαφής ιδεολογικοποίηση της πράξης του όπως σε άλλες συνεντεύξεις- δράσεις. Σαφώς και το ίδιο το άτομο είχε επεξεργαστεί τις πράξεις του, και βασικό στοιχείο αυτών είναι η ανυπακοή στην νομική και ηθική κανονικότητα. Δημιουργώντας μία δική του ηθική το άτομο καταφέρνει να δημιουργήσει τη δική του πραγματικότητα η οποία αργότερα δρα σαν στοιχείο αντικουλτούρας.

Λίγη ώρα αργότερα ήρθε ο Σ ο οποίος τράβηξε τον Λ και αρχίσανε να μιλάνε μεταξύ τους. Καθίσανε μαζί μου στο τραπέζι και ο Σ άρχισε να μου κάνει ερωτήσεις.

*Σ: Για πες ρε Ανάστου (σαρκαστικά).*

*Ε: Τι θέλεις να σου πω;*

*Σ: Εντάξει μας φακέλωσες όλους;*

*Ε: Όχι καμία σχέση τα παιδιά γνωρίζουν (γελώντας).*

*Σ: Και όλα αυτά τι θα τα κάνεις ρε μπρατ ;*

*Ε: Σας είπα μελέτη στο πανεπιστήμιο κάνω.*

*Σ: Και γιατί τα ήθελες όλα αυτά ρε;*

*Ε: Για να καταγράψω την πραγματικότητα.*

*Α: Έλα σταμάτα ρε μαλάκα το παιδί μας είπε, εμείς τον αφήσαμε και δεν έχει δημιουργήσει κανένα πρόβλημα όσο είναι εδώ.*

*Σ: Καλά να ζεις μπρατ αν γίνει κάτι αυτός θα φταίει (απευθυνόμενος στον Λ).*

*Ε: Αν θέλεις μπορείς να μη δεχτείς να καταγράψω να μου πεις κάτι.*

*Σ: Εννοείται δε θέλω, σιγά να μην αφήσω το ρουφιάνο να γράφει ότι λέω. Μη δω τίποτα δικό μου να ζεις τη γάμησες. Θα το πω και στους άλλους να ζεις (αναφέροντας δύο ονόματα).*

*Ε: Εντάξει.*

*Α: Καλά άστον.*

Σηκώνεται και φεύγει.

Ο Σ ήταν πολύ καχύποπτος μαζί μου. Τον γνώρισα τις τελευταίες μέρες της παρατήρησης. Δεν ήθελε να μιλάμε και έλεγε και σε άλλα άτομα να μη μιλάνε μαζί μου. Η προστασία τους είναι βασικό κομμάτι της δράσης τους. Όπως μου είπε και ένας άλλος πληροφορητής μου, *"πρέπει να κρατάς χαμηλό προφίλ, αν θες να επιβιώσεις"*. Το δέσιμο των περισσότερων με αυτούς που θεωρούσαν δικούς τους ερχόταν μέσα από αυτές τις δράσεις αντίδρασης και ανυπακοής. Η αίσθηση αυτή φαινόταν ότι τους γοήτευε και τους ίδιους οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό κατά την περίοδο της παρατήρησης μιλούσαν για όλες τις δράσεις που είχαν κάνει μαζί αναπολώντας κάποιες από αυτές. Άλλες τους φέρναν λύπη γιατί είτε είχαν συλληφθεί οι ίδιοι είτε φίλοι τους, άλλες χαρά γιατί όλα είχαν πάει "καλά" για αυτούς και δεν είχε συλληφθεί κανένας. Κάποια άλλα τους δημιουργούσαν άγχος γιατί εκκρεμούσε κάποιο δικαστήριο ή ένταλμα σύλληψης σε βάρος τους. Ποτέ δε μίλησαν μπροστά μου για πράξεις που θα έκαναν στο μέλλον ή έκαναν στο άμεσο παρόν. Μιλούσαν συνεχώς για πράξεις τους παρελθόντος και πάντα προσεκτικά για αυτές και δεν αναφέρονταν ποτέ με ποιους ήταν. Αν και η δομή τους δεν ήταν αρκετά σφιχτή, υπήρχε κάποια αυστηρότητα σχετικά με την εμπιστοσύνη και την συμμετοχή σε *"πράξεις παρανομίας"*. Βασικό στοιχείο όλων τους ήταν η επιβίωση και η ανάγκη για ελευθερία. Η ανάγκη να μη συλληφθούν. Όπως μου είπε κάποιος *"αν μποω στη φυλακή ποτέ θα τρελαθώ"*. Μου έκανε αίσθηση ότι, ενώ γνώριζε τους κινδύνους να φυλακιστεί συνέχιζε με παρόμοιες ενέργειες. Αρκετοί προτιμούσαν να μη συζητάνε καθόλου το ενδεχόμενο φυλάκισής τους. Ήταν σαν ένα κακό που προσπαθούσαν να ξεορκίσουν γιατί γνώριζαν ότι θα τους ακολουθεί σε όλη την πορεία της ζωής τους.

Μιλώντας με κάποιον από τους πληροφορητές μου, μου έδειχνε ένα βίντεο στο οποίο φαίνεται ένας φίλος τους, που είναι φυλακή πλέον, να έχει βγει από ένα μαγαζί που είχε μόλις διαρρήξει και έξω από αυτό να τον περιμένουν δύο μηχανές της αστυνομίας. Πάνω στην ταραχή του ορμάει και μαχαιρώνει τον ένα. Οι υπόλοιποι αρχίζουν να τον χτυπούν. Ο ξυλοδαρμός συνεχίστηκε και στο τμήμα. Ο λόγος που αναφέρω αυτή την υπόθεση είναι η ύπαρξη πράξεων εκδίκησης μεταξύ της αστυνομίας και αυτών. Λίγο καιρό αργότερα κάποιοι από τους φίλους του εντόπισαν δύο αστυνομικούς εκτός υπηρεσίας με πολιτικά ρούχα. Αμέσως τους πλησίασαν και άρχισαν να τους χτυπούν. Για να αμυνθούν οι αστυνομικοί προσπάθησαν να πυροβολήσουν τον έναν.

[...]

*E: Θέλεις να μιλήσουμε για εκείνο το περιστατικό που μου έλεγες πιο πριν;*

*P: Ναι, με το που μπήκα στο αμάξι να φύγουμε, άρχισε να πυροβολάει το μπαρμπρίζ και ευτυχώς τον είδαμε και σκύψαμε. Τρεις φορές πυροβόλησε, και πάτησα γκάζι να τον χτυπήσω και τον πάτησα δύο φορές. Όλα αυτά που λέω τώρα κράτησαν ένα λεπτό το πολύ. Φύγαμε αμέσως.*

*E: Μετά;*

*P: Δυο μέρες μετά ή τρεις , τρεις τον άλλον τον πήραν στο τμήμα. Εμένα την άλλη μέρα με συλλάβανε.*

*E: Και;*

*P: Μας γαμήσαν στο ζύλο.*

*E: Και;*

*P: Πολλά, τελικά δε μπήκαμε κανένας μέσα γιατί και οι μπάτσοι είχαν κάνει μαλακία οπότε δε τους έπαιρνε. Απλώς θέλαν να μας γαμήσουν για ότι έγινε.*

*E: Παίζει πολύ βεντέτα;*

*P: Το χειρότερο, δε ξέρεις πότε θα σου έρθει. Και μείς βέβαια, τις προάλλες ο άλλος ζάπλωσε δυο ασφαλίτες, όταν του την πέσαν και άρχισε να τρέχει μετά. Εντάξει είναι πυγμαχός ξέρει, αλλά θέλω να σου πω και 'μείς όποτε τους πετυχαίνουμε ειδικά εκτός υπηρεσίας τους γαμάμε.*

Οι πράξεις εκδίκησης μεταξύ των πληροφορητών μου και της αστυνομίας ήταν κάτι εμφανές αν και όχι κάτι δεδομένο. Συνήθως συνέβαινε μεταξύ γνώριμων αστυνομικών και άλλων ατόμων οι οποίοι είτε από προηγούμενες συλλήψεις τους είτε από συλλήψεις φίλων-συγγενών δημιουργούν μία άτυπη βεντέτα. Αυτό επίσης συμβαίνει και σε περιπτώσεις άλλες όπως στην περίπτωση που μου περιέγραψε ένας πληροφορητής μου.

*Z: Είχαμε πάει για αλληλεγγύη στους φυλακισμένους έξω από τις φυλακές. Εκεί είχε τα MAT, μας περίμεναν, φωνάζαμε μερικά συνθήματα, είπαμε και κάποια πράγματα με κείμενο και καθόμασταν. Η αλήθεια είναι ότι ήμασταν ψημένοι και 'μείς για ζύλο. Και κάπως έγιναν κάτι νοήματα, δεν κατάλαβα και τις παίζαμε με τους μπάτσους, Και αυτοί θέλανε , μόνο αυτό, ούτε συλλήψεις ούτε τίποτα. Σαν να μας περίμεναν.*



Παραπάνω, αν και είναι η μοναδική μαρτυρία που περιγράφει κάτι τέτοιο παρουσιάζει κάτι μοναδικό μεταξύ των αστυνομικών και των διαδηλωτών τη συγκεκριμένη στιγμή. Και οι δύο πλευρές γνωρίζουν ότι δεν είναι ηθικά και νομικά αποδεκτό να βιαιοπραγήσουν μεταξύ τους. Παρόλα αυτά, ακολουθώντας κάποιους κανόνες έρχονται σε σύγκρουση, παραβλέποντας και οι ίδιοι εκφραστές τους κράτους το νομικό κώδικα περί συλλήψεων. Καθώς η πρόκληση σωματικής βλάβης προς αστυνομικό είναι πλημμέλημα, θα έπρεπε να επιδιωχθεί και η σύλληψη του ατόμου που την προκάλεσε. Από την άλλη, οι διαδηλωτές εκείνη τη στιγμή έκαναν μία άτυπη συμφωνία, μη λεκτική με τους αστυνομικούς, η οποία είναι και αυτή ενάντια στην ιδεολογία τους. Αναδύεται κάτι μοναδικό το οποίο είναι η στιγμιαία δημιουργία ηθικών κανόνων, που παραβλέπουν οποιαδήποτε κοινωνική συμφωνία που έχουν μέχρι εκείνη τη στιγμή και δημιουργούν μία καινούργια, η οποία δεν έχει συνέχεια στο χρόνο και ούτε αναπαράγεται και έχει ως μοναδικό σκοπό να εκφράσει τη βία μεταξύ των ατόμων. Αυτό τελειώνει όταν όλα τα άτομα αποφασίσουν ότι τελείωσε.

Ο Graeber θα αναφέρει πως “ η επαναστατική δράση δεν είναι απαραίτητο να στοχεύει στην εκθρόνιση των κυβερνήσεων. Απόπειρες που δημιουργούν αυτόνομες κοινότητες απέναντι στην εξουσία θα μπορούσαν εξ ορισμού να είναι επαναστατικές δράσεις. Και η ιστορία μας δείχνει ότι η συνεχής συσσώρευση τέτοιων δράσεων είναι δυνατόν να αλλάξει τα πάντα<sup>50</sup>”.

Οι ίδιοι δεν ονόμαζαν τους εαυτούς τους επαναστάτες ούτε αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους με την κλασική έννοια του επαναστάτη. Ακόμη και τις πράξεις τους, πολλοί δεν τις αντιλαμβάνονταν σαν επαναστατικές. Ο Graeber παραπάνω μπορεί και περικλείει τις πράξεις τους και τις νοηματοδοτεί επαναστατικές. Και συνεχίζει για την εξουσία θεωρώντας την μία διαδικασία που βρίσκεται πρώτα πρώτα στην φαντασία των ατόμων και οι ίδιοι εν τέλει την ερμηνεύουν με τις πράξεις τους<sup>51</sup>. Οι ίδιοι αντιλαμβάνονται ότι τάσσονται ενάντια στην εξουσία της αστυνομίας (γαμημένοι κωλόμπατσοι) αλλά και του κράτους, ειδικότερα όταν πρόκειται για συνειδητά επαναστατικά άτομα, οι οποίοι είχαν αντιληφθεί το πολιτικό

---

<sup>50</sup> David Graeber “Αποσπάσματα μιας αναρχικής Ανθρωπολογίας” σελ.49

<sup>51</sup> Στο ίδιο σελ.39

των πράξεων τους. Ακόμη γνώριζαν ότι όντας πολιτικά υποκείμενα και οι πράξεις τους συνειδητά πολιτικές, σε περίπτωση σύλληψης τους οι ποινές τους θα ήταν μεγαλύτερες από ανάλογες που δεν περικλείονται πολιτικά. Χαρακτηριστικά, δίκες που έγιναν και αφορούσαν πολιτικές πράξεις, οι ποινές στις οποίες καταδικάστηκαν οι κατηγορούμενοι ήταν οι ανώτερες, ενώ ανάλογες πράξεις, οι οποίες ήταν εκτός πολιτικού πλαισίου, κάποιες φορές μάλιστα δεν καταδίκασαν τους κατηγορούμενους ή τους έδιναν χαμηλότερες ποινές σε σχέση με τους πρώτους<sup>52</sup>. Φαίνεται τελικά πως όσο πιο βαθιά πολιτικά είναι μία πράξη τόσο μεγαλύτερη ποινή επισύρει. Αν λοιπόν η πολιτική πράξη σχετίζεται με την βαθιά συνειδητότητα των ατόμων που την πράττουν τότε, η ποινή ανάλογα θα είναι μεγαλύτερη και σκληρότερη; Ήταν μία σκέψη που μου δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια των συζητήσεων μου. Μία αμφιβολία για τα πολιτικά υποκείμενα που η ίδια δικαστική εξουσία δεν τους αναγνωρίζει σαν πολιτικούς κρατούμενους, ούτε σαν πολιτικές τις δίκες τους, αλλά οι ποινές τους είναι μεγαλύτερες και ακόμη σε περίπτωση "τρομοκρατίας" δεν τους επέτρεπε ενόρκους στις δίκες<sup>53</sup>. Αντίστοιχα, σε περιπτώσεις ανάλογες που δεν κατηγορήθηκαν για "τρομοκρατία" είχαν τη δυνατότητα ύπαρξης ενόρκων στις δίκες τους. Αυτό γίνεται πιο ορατό και με την δημιουργία του 187α που διαχωρίζει τις ποινικές από τις πολιτικές πράξεις, και με βάση αυτόν το νόμο κάποιοι από τους πληροφορητές μου κατηγορήθηκαν και δικάστηκαν.

---

<sup>52</sup> Με βάση τα στοιχεία και τις πληροφορίες που οι ίδιοι οι πληροφορητές μου έδωσαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Οι ίδιοι μου ανέφεραν ότι είχαν διαφορετικές ποινές για τον καθέναν τους αναλόγως το μέρος (διαδήλωση) ή το χρόνο που τους συλλάμβαναν (περίοδοι πολιτικών εντάσεων) ακόμη και αν αφορούσαν ίδιες πράξεις.

<sup>53</sup> Περίπτωση Τάσου Θεοφίλου, Ε.Α., 17 Ν, Σ.Π.Φ.

### Κεφάλαιο 3: Προσωπική αποτίμηση της πραγματικότητας τους.

Όλο αυτό το διάστημα σκεφτόμουν και προβληματιζόμουν σχετικά με τις θέσεις μου, αλλά και τους λόγους που ξεκίνησα αυτή την έρευνα. Στο μυαλό μου ήρθε μία φράση μιας διαδηλώτριας από την πλατεία Maidan στην Ουκρανία *"ποια εξουσία θα δικάσει τον εαυτό της για τα εγκλήματα της;"*. Αυτή η φράση με έκανε να σκέφτομαι τι τιμωρητική διαδικασία που ακολουθείται σε κάθε υποκείμενο που αντιδρά σε αυτή. Πως κάθε πράξη αντίστασης μπορεί να τιμωρηθεί ακόμη και αν είναι δίκαιη. Τι είναι όμως δίκαιο ή πως ορίζεται το δίκαιο; Πως μπορεί το δίκαιο να γίνει άδικο και ποιος καθορίζει τη σημασία των όρων; Μελετώντας προσεκτικά κάθε πράξη των πληροφορητών μου, διαπίστωνα ότι για αυτούς είναι δίκαιη . Δίκαιη για τον οποιοδήποτε όμως πότε είναι; Και ποιος θα κρίνει τελικά; Οι όροι δείχνουν τόσο ρευστοί όταν τους μελετάς σε μικρότερες ομάδες ανθρώπων. Δημιουργείται έτσι ένα δίπολο, μεταξύ δίκαιου - άδικου, σωστού - λάθους, επαναστατημένου - υποταγμένου, νόμιμου - παράνομου. Πως καλλιεργούνται αυτά τα δίπολα; Πως αναπαράγονται; Θεώρησα πως με την έρευνα αυτή θα μπορούσα να δώσω μία πιο "αυστηρή" απάντηση. Αλλά τα όρια μεταξύ των εννοιών χάθηκαν, και οι έννοιες αγκαλιάζονταν μεταξύ τους. Χωρίς τον έναν πόλο μπορεί να υπάρξει ο άλλος; Ή απλά έχουν την ανάγκη να διατηρούν ο ένας τον άλλον , ακόμη και αν θέλουν να καταστρέψουν ο ένας τον άλλο; Η "εξουσία", χρησιμοποιεί απολύτως "νόμιμα" τους "θεσμούς" της και τους "κατασταλτικούς μηχανισμούς" της. Το ίδιο και όσοι αντιστέκονται σε αυτούς. Οι πράξεις τους τότε από ποιους κρίνονται σαν σωστές ή λάθος; Δεν ξέρω αν μπορώ να δώσω με σιγουριά κάποια απάντηση με βάση αυτά που είδα. Κάθε εξουσία (είτε κρατική, είτε αυτή που ασκούν οι πληροφορητές μου) προσπαθεί να ελέγξει όσο καλύτερα μπορεί το περιβάλλον της και να διατηρήσει τη θέση της για να επιβιώσει.

Οι ομιλητές μου παράγουν Λόγους μέσω των πράξεων τους αντίθετους με αυτούς της κρατικής εξουσίας. Αν και μέσω των πράξεων τους παράγουν και ασκούν εξουσία δεν σημαίνει πως είναι ίδιοι με αυτούς που βλέπουν σαν εχθρούς τους. Το επαναστατικό υποκείμενο που αναδύεται μέσα από τον καθένα τους δημιουργεί μία νέα ταυτότητα η οποία συνυπάρχει με άλλες που

αναδύονται από αυτούς, είτε υπάρχει και επιβιώνει μόνο αυτή ειδικά σε περιπτώσεις συνειδητών πολιτικών πράξεων. Εν τέλει ο καθένας τους παράγει κάτι μοναδικό στο σύνολο του, το οποίο μπορεί κάποιες φορές να ταυτίζεται και με των υπολοίπων χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι είναι ίδιοι και μεταξύ τους. Ακόμη και αν συμμετέχουν στην ίδια πολιτική ομάδα.

## Βιβλιογραφία

- Foucault M., Εξουσία, γνώση και ηθική. Αθήνα, Ύψιλον, 1987
- Foucault M., Η ιστορία της σεξουαλικότητας 1. Η δίψα της γνώσης, Αθήνα, Ράππας, 1978
- Foucault M., Η μικροφυσική της εξουσίας, Αθήνα, Ύψιλον, 1991
- Foucault M., Σκέψεις γύρω από το Μαρξισμό, τη φαινομενολογία και την εξουσία Αθήνα, Futura, 2013,
- Ντούνης Α. Προσεγγίζοντας τη Θεωρία του Λόγου
- Hollindale P., Ideology and the Children' s Book στο Literature for children Contemporary criticism, Routledge, London & New York 1992
- Ricoeur, P. Lectures on Ideology and Utopia. New York : Columbia University Press, 1986.
- Marx K., Engels F. Η Γερμανική Ιδεολογία (φάκελος σημειώσεων μαθήματος "θεωρίες της πολιτικής-Karl Marx"). Αθήνα : Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2011
- Ντούνης, Α., Althusser και ο ορισμός της ιδεολογίας
- Miller J. H, Stevens' Rock and Criticism as Cure, part 1 , Georgia Review, 1976,
- Τσιάμη Ζ., Εικόνες και εννοιοδοτήσεις του Φύλου στα λαϊκά θεσσαλικά παραμύθια: μία μεταδομιστική προσέγγιση, Πτυχιακή εργασία του Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, 2015 – 2016,
- Barry, P, Γνωριμία με τη θεωρία (μτφ. Α. Νάτσινα), Βιβλιόραμα, Αθήνα 2013,
- Derrida J., Ισχύς Νόμου, μτφρ-σημειώσεις-επίμετρο Β. Μπιτσώρης, Πατάκης, Αθήνα , 2015
- Castells M., Communication Power, 2009
- (2000) Deleuze and the Political. London & New York: Routledge,
- Ιωάννου Δ., Εξάρχεια 1974 – 2004: Σχεδιάσματα μίας Ντελεζιανής γεωγραφίας, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα, 2016,
- John Holloway, Δώδεκα θέσεις για την Αντιεξουσία (μετάφραση Πάνος Αγγελόπουλος), Θέσεις, τεύχος 92, χ.τ., Ιούλιος, Σεπτέμβριος 2005,

- Ποια είναι η έννοια του νόμου και ποιες είναι οι διακρίσεις του; - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Επιστημών Διοίκησης - Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών
- Κοσμά Υ., Πεχτελίδης Γ., Αγ(ρ)ια Παιδιά, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2012
- John Holloway: Ας αλλάξουμε τον κόσμο, εκδόσεις Σαββάλας
- Ανάστου Κ. Δόμηση και σύγκρουση πολιτικών ταυτοτήτων στο Λύκειο: Μία μελέτη περίπτωσης, Πτυχιακή εργασία του Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, 2015 – 2016
- David Graeber Αποσπάσματα μιας Αναρχικής Ανθρωπολογίας, Στασει Εκπίπτοντες, 2007
- Λουί Αλτουσέρ "Οι κοινωνικοί μηχανισμοί του κράτους" 1970 [http://classiques.uqac.ca/contemporains/althusser\\_louis/ideologie\\_et\\_AIE/ideologie\\_et\\_AIE\\_texte.html](http://classiques.uqac.ca/contemporains/althusser_louis/ideologie_et_AIE/ideologie_et_AIE_texte.html)
- Σερκει Νετσαγειφ "Η κατήχηση του επαναστάτη" Πανοπτικών, 2004
- Χέρμπερτ Μαρκούζε "Ο μονοδιάστατος άνθρωπος " 1971
- Μαρευ Μπουκτσιν "Κοινωνικός αναρχισμός ή Lifestyle αναρχισμός" 1995
- Παντελίδου Μαλούτα Μάρω, 1992,Γυναίκες και πολιτική Αθήνα, Gutenberg
- Almond Gabriel & Sidney Verba, 1989, The civic culture: Political attitudes and democracy infive nations, London, Sage
- Χέρμπερτ Μαρκούζε , Counterrevolution and Revolt, 1972

Παράθεμα επί του νόμου:

Ο 187 προβλέπει:

1. Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα (οργάνωση) που επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 207 (παραχάραξη), 208 (κυκλοφορία παραχαραγμένων νομισμάτων), 216 (πλαστογραφία), 218 (πλαστογραφία και κατάχρηση ενσήμων), 242 (ψευδής βεβαίωση, νόθευση), 264 (εμπρησμός), 265 (εμπρησμός σε δάση), 268 (πλημμύρα), 270 (έκρηξη), 272 (παραβάσεις σχετικές με τις εκρηκτικές ύλες), 277 (πρόκληση ναυαγίου), 279 (δηλητηρίαση πηγών και τροφίμων), 291 (διατάραξη της ασφάλειας σιδηροδρόμων, πλοίων και αεροσκαφών), 299 (ανθρωποκτονία με πρόθεση), 310 (βαριά σωματική βλάβη), 322 (αρπαγή), 322Α και 322 Β (αναγκαστική εξαφάνιση προσώπου), 323 (εμπόριο δούλων), 323Α (εμπορία ανθρώπων), 324 (αρπαγή ανηλίκων), 327 (ακούσια απαγωγή), 336 (βιασμός), 338 (κατάχρηση σε ασέλγεια), 339 (αποπλάνηση παιδιών), 348Α (πορνογραφία ανηλίκων), 351 (σωματεμπορία), 351Α (ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής), 374 (διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής), 375 (υπεξαίρεση), 380 (ληστεία), 385 (εκβίαση), 386 (απάτη), 386Α (απάτη με υπολογιστή), 404 (τοκογλυφία), στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 87 και στο άρθρο 88 του ν. 3386/2005 (ΦΕΚ 212 Α'), όταν οι πράξεις αυτές (διευκόλυνση της παράνομης εισόδου ή εξόδου ή της παράνομης μεταφοράς υπηκόων τρίτων χωρών) τελούνται από κερδοσκοπία, όπως επίσης περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στην νομοθεσία περί ναρκωτικών, όπλων, εκρηκτικών υλών και προστασίας από υλικά που εκπέμπουν επιβλαβείς για τον άνθρωπο ακτινοβολίες, καθώς και περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται και τιμωρούνται από τη νομοθεσία για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς καθώς και τη νομοθεσία περί προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και περισσότερων εγκλημάτων που προβλέπονται και τιμωρούνται από τη διάταξη του άρθρου 41ΣΤ του ν. 2725/1999, όπως ισχύει, όπως επίσης και περισσότερων εγκλημάτων που προβλέπονται και τιμωρούνται στο άρθρο 128Θ του ν. 2725/1999. Για τα εγκλήματα του άρθρου αυτού η ιδιότητα του ιατρού, προπονητή ή φυσιοθεραπευτή αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση. Με την ίδια ποινή τιμωρείται ο υπαίτιος της πράξεως του πρώτου εδαφίου, αν η εγκληματική οργάνωση επιδιώκει την τέλεση περισσότερων αξιόποινων πράξεων σχετικά με την αποφυγή καταβολής νόμιμου φόρου, τέλους, δασμού ή άλλης επιβαρύνσεως κατά την αγορά, πώληση, παραλαβή, παράδοση, μεταφορά, διαμετακόμιση, εμπορία, κατοχή, αποθήκευση, εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορεύματος ή και προϊόντος απομίμησης, παραποίησης ή πειρατείας.

2. Όποιος παρέχει ουσιώδεις πληροφορίες ή υλικά μέσα, με σκοπό να διευκολύνει ή να υποβοηθήσει οργάνωση της προηγούμενης παραγράφου για τη διάπραξη των επιδιωκόμενων από αυτή κακουργημάτων, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.

3. Όποιος διευθύνει την οργάνωση της πρώτης παραγράφου τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται το μέλος της οργάνωσης αν κατά τον χρόνο τέλεσης του εγκλήματος του δευτέρου εδαφίου της πρώτης παραγράφου ήταν δημόσιος υπάλληλος ή υπάλληλος υπό την έννοια του άρθρου 263α.

4. Όποιος με απειλή ή χρήση βίας κατά δικαστικών λειτουργών, ενόρκων, ανακριτικών ή δικαστικών υπαλλήλων, μαρτύρων, πραγματογνωμόνων και διερμηνέων ή με δωροδοκία των ίδιων προσώπων ματαιώνει την αποκάλυψη ή τη δίωξη ή την τιμωρία του εγκλήματος της συγκρότησης ή ένταξης σε εγκληματική οργάνωση της παραγράφου 1 τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) έτη και με χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες (100.000) μέχρι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ. Όποιος στις παραπάνω περιπτώσεις ματαιώνει την αποκάλυψη ή τη δίωξη ή την τιμωρία όχι μόνο του εγκλήματος της συγκρότησης ή ένταξης σε εγκληματική οργάνωση της παραγράφου 1, αλλά και άλλου εγκλήματος, από εκείνα που απαριθμούνται στην ίδια παράγραφο, τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ μέχρι ένα εκατομμύριο (1.000.000) ευρώ.

5. Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της παραγράφου 1, ενώνεται με άλλον για να διαπράξει κακούργημα (συμμορία), τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών τιμωρείται ο υπαίτιος, αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος το οποίο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της γενετήσιας ελευθερίας.

6. Η κατασκευή, προμήθεια ή κατοχή όπλων, εκρηκτικών υλών και χημικών ή βιολογικών υλικών ή υλικών που εκπέμπουν επιβλαβείς για τον άνθρωπο ακτινοβολίες προς εξυπηρέτηση των σκοπών της οργάνωσης της παραγράφου 1 ή της συμμορίας της παραγράφου 3 ή η επιδίωξη οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους των μελών τους συνιστούν επιβαρυντικές περιστάσεις. Η μη τέλεση οποιουδήποτε από τα επιδιωκόμενα εγκλήματα των παραγράφων 1 και 3 συνιστά ελαφρυντική περίπτωση. Η απλή ψυχική συνέργεια στα εγκλήματα της συγκρότησης ή συμμετοχής κατά την παράγραφο 1 ή της συμμορίας κατά την παράγραφο 3 δεν τιμωρείται, εφόσον τα μέλη της οργάνωσης ή συμμορίας δεν επιδιώκουν οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος. Επιβαρυντική περίπτωση συνιστά επίσης η τέλεση της πράξεως του τελευταίου εδαφίου της πρώτης παραγράφου με υλικό αντικείμενο το αργό πετρέλαιο ή άλλο πετρελαιοειδές ή ενεργειακό προϊόν.

7. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέστηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκαν.

8. Η διάταξη του άρθρου 238 εφαρμόζεται αντίστοιχα και στα εγκλήματα των παραγράφων 1 έως 4 του παρόντος.

1. Όποιος τελεί ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω εγκλήματα:

α') ανθρωποκτονία με πρόθεση (άρθρο 299),



- β') βαριά σωματική βλάβη (άρθρο 310),
- γ') θανατηφόρα βλάβη (άρθρο 311),
- δ') αρπαγή (άρθρο 322),
- ε') αρπαγή ανηλίκων (άρθρο 324),
- στ') διακεκριμένη φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρο 382 παρ. 2),
- ζ') εμπρησμό (άρθρο 264),
- η') εμπρησμό σε δάση (άρθρο 265),
- θ') πλημμύρα (άρθρο 268),
- ι') έκρηξη (άρθρο 270),
- ια') παραβάσεις σχετικές με τις εκρηκτικές ύλες (άρθρο 272),
- ιβ') κοινώς επικίνδυνη βλάβη (άρθρο 273),
- ιγ') άρση ασφαλιστικών εγκαταστάσεων (άρθρο 275),
- ιδ') πρόκληση ναυαγίου (άρθρο 277),
- ιε') δηλητηρίαση πηγών και τροφίμων (άρθρο 279),
- ιστ') νοθεία τροφίμων (άρθρο 281 παρ. 1),
- ιζ') διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών (άρθρο 290),
- ιη') διατάραξη της ασφάλειας σιδηροδρόμων, πλοίων και αεροσκαφών (άρθρο 291),
- ιθ') τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 8 του Ν.Δ. 181/1974 «Περί προστασίας εξ ιοντιζουσών ακτινοβολιών» (ΦΕΚ 347 Α'),
- κ') τα προβλεπόμενα στα άρθρα 161, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184 και 186 του Κώδικα Αεροπορικού Δικαίου που κυρώθηκε με το Ν. 1815/1988 (ΦΕΚ 250 Α'),
- κα') τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 15 και στις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 17 Ν. 2168/1993 «Ρύθμιση θεμάτων που αφορούν όπλα, πυρομαχικά, εκρηκτικές ύλες, εκρηκτικούς μηχανισμούς και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 147 Α'),
- κβ') τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 4 του Ν. 2991/2002 «Εφαρμογή Σύμβασης απαγόρευσης χρήσης κ.λπ. χημικών όπλων» (ΦΕΚ 35 Α'), με τρόπο ή σε έκταση ή υπό συνθήκες που είναι δυνατό να βλάψουν σοβαρά μια χώρα ή έναν διεθνή οργανισμό και με σκοπό να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παρανόμως δημόσια αρχή ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτήν ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού τιμωρείται: ι) Με ισόβια κάθειρξη αν η προβλεπόμενη ποινή για ένα από τα εγκλήματα του καταλόγου που περιλαμβάνονται στα στοιχεία α' έως κβ' είναι ισόβια κάθειρξη. Στην περίπτωση αυτή η πράξη παραγράφεται μετά από τριάντα χρόνια. Αν επιβληθεί η ποινή της ισόβιας κάθειρξης εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 105 μέχρι 110, εφόσον ο καταδικασθείς έχει εκτίσει ποινή είκοσι πέντε ετών. ιι) Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών αν η προβλεπόμενη ποινή για ένα από τα εγκλήματα του καταλόγου που

περιλαμβάνονται στα στοιχεία α' έως κβ' είναι πρόσκαιρη ποινή καθείρξεως. ιι) Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών αν η προβλεπόμενη ποινή για ένα από τα εγκλήματα του καταλόγου που περιλαμβάνονται στα στοιχεία α' έως κβ' είναι ποινή φυλάκισης. Αν η τρομοκρατική πράξη είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο περισσότερων ανθρώπων εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 94 παράγραφος 1.

2. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εφαρμόζονται αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 134 έως 137.

3. Όποιος απειλεί σοβαρά με την τέλεση του κατά την παράγραφο 1 εγκλήματος και έτσι προκαλεί τρόπο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Η απόπειρα του εγκλήματος αυτού δεν είναι αξιόποινη.

4. Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα που δρουν από κοινού και επιδιώκουν την τέλεση του εγκλήματος της παραγράφου 1 (τρομοκρατική οργάνωση). Με ποινή μειωμένη (άρθρο 83) τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου, όταν η τρομοκρατική οργάνωση έχει συσταθεί για την τέλεση των πλημμελημάτων της παραγράφου 1. Η κατασκευή, προμήθεια ή κατοχή όπλων, εκρηκτικών υλών και χημικών ή βιολογικών υλικών ή υλικών που εκπέμπουν επιβλαβείς για τον άνθρωπο ακτινοβολίες προς εξυπηρέτηση των σκοπών της τρομοκρατικής οργάνωσης συνιστά επιβαρυντική περίπτωση. Η μη τέλεση από την τρομοκρατική οργάνωση οποιουδήποτε από τα εγκλήματα του καταλόγου που περιλαμβάνονται στα στοιχεία α' έως κβ' της παραγράφου 1 συνιστά ελαφρυντική περίπτωση.

5. Όποιος διευθύνει την κατά το πρώτο εδάφιο της προηγούμενης παραγράφου τρομοκρατική οργάνωση τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. Με την ποινή του προηγούμενου εδαφίου μειωμένη (άρθρο 83) τιμωρείται όποιος διευθύνει την κατά το δεύτερο εδάφιο της προηγούμενης παραγράφου τρομοκρατική οργάνωση.

6. Όποιος παρέχει κάθε είδους περιουσιακά στοιχεία, υλικά ή άυλα, κινητά ή ακίνητα ή κάθε είδους χρηματοοικονομικά μέσα, ανεξάρτητα από τον τρόπο κτήσης τους, σε τρομοκρατική οργάνωση ή σε μεμονωμένο τρομοκράτη ή για τη συγκρότηση τρομοκρατικής οργάνωσης ή για να καταστεί κάποιος τρομοκράτης ή τα εισπράττει, συλλέγει ή διαχειρίζεται χάριν των ανωτέρω, ανεξάρτητα από τη διάπραξη οποιουδήποτε εγκλήματος από τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος, εν γνώσει της μελλοντικής αξιοποίησης τους, παρέχει ουσιώδεις πληροφορίες για να διευκολύνει ή να υποβοηθήσει την τέλεση από τρομοκρατική οργάνωση ή από μεμονωμένο τρομοκράτη οποιουδήποτε από τα κακούργηματα της παραγράφου 1.

Στο έγκλημα του α' εδαφίου, για την εφαρμογή των άρθρων 88 έως 93 του Ποινικού Κώδικα, λαμβάνονται υπόψη και οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις, που εκδίδουν δικαστήρια άλλων κρατών - μερών της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης του έτους 2005 για τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

7. Όποιος διαπράττει διακεκριμένη κλοπή (άρθρο 374), ληστεία (παράγραφοι

1 και 3 του άρθρου 380), πλαστογραφία (άρθρο 216) που αφορά δημόσιο έγγραφο ή εκβίαση (άρθρο 385) με σκοπό την τέλεση του εγκλήματος της παραγράφου 1 τιμωρείται με κάθειρξη, εκτός αν η εκβίαση τιμωρείται με μεγαλύτερη ποινή. Αν η πράξη που τελέσθηκε είναι πλημμέλημα, επιβάλλεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών ετών.

8. Η παράγραφος 4 του άρθρου 187 ισχύει και για τα εγκλήματα των προηγούμενων παραγράφων.

## Σημειώσεις επί του νόμου

*Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 33 του Ν. 2172/1993, «η ποινή του θανάτου καταργείται. Όπου στις κείμενες διατάξεις προβλέπεται για ορισμένη αξιόποινη πράξη αποκλειστικών η ποινή του θανάτου, νοείται ότι απειλείται η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Αν η ποινή του θανάτου προβλέπεται διαζευκτικώς με άλλη ποινή, νοείται ότι απειλείται μόνο η τελευταία»<sup>54</sup>.*

---

<sup>54</sup> <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/pk/arthro-187-poinikos-kodikas-egklimatiki-organosi>